

Громадська думка про правотворення

Інформаційно-аналітичний бюлетень на базі оперативних матеріалів/

№ 5 (130) березень 2017

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

*Президент підписав Закони про ратифікацію договорів між Україною та Малайзією про видачу правопорушників та правову допомогу в кримінальних справах.....*2

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

І. Беззуб

*Україна – НАТО: стан та перспективи взаємовідносин.....*2

Т. Полтавець

*Мовний закон.....*11

С. Полтавець

*Визнання Росією документів осіб, що постійно проживають на територіях окремих районів Донецької та Луганської областей.....*19

ІНФОРМАЦІЙНА КАРТИНА МІСЯЦЯ

О. Саморукова,

А. Бергелльський

*Маніпулятивні технології в іноземних ЗМІ (січень).....*25

Основні тенденції висвітлення української тематики

*в іноземних ЗМІ (січень 2017).....*35

ПРАВО: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

О. Бусол

*Зарубіжний досвід легалізації вогнепальної зброї та можливість запровадження на території України.....*41

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ

*Моніторинг законодавства.....*57

*Українці продовжують скуповувати валюту.....*60

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА61

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент підписав Закони про ратифікацію договорів між Україною та Малайзією про видачу правопорушників та правову допомогу в кримінальних справах

Президент П. Порошенко підписав Закон «Про ратифікацію Договору між Україною та Урядом Малайзії про видачу правопорушників», схвалений Верховною Радою 22 лютого 2017 р.

Згідно з документом Україна та Малайзія зобов'язалися видавати одна одній на запит відповідно до власного внутрішнього законодавства осіб, які розшукуються іншою стороною з метою притягнення до кримінальної відповідальності або винесення чи виконання вироку.

Президент також підписав Закон «Про ратифікацію Договору між Україною та Урядом Малайзії про взаємну правову допомогу в кримінальних справах», який передбачає надання допомоги при розслідуванні та судовому розгляді кримінальних справ.

Документ був проголосований Парламентом 22 лютого (*Офіційне інтернет-представництво президента України* (<http://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakoni-pro-ratifikaciyu-dogovoriv-mizh-uk-40326>). – 2017. – 10.03).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

І. Беззуб, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Україна – НАТО: стан та перспективи взаємовідносин

Виходячи з довгострокової цілі приєднання до загальноєвропейської системи колективної безпеки, Україна вибудовує нові підходи до забезпечення національної безпеки.

Агресія Російської Федерації проти України, незаконна анексія нею Автономної Республіки Крим, ведення проти нашої держави так званої «гібридної війни», військове втручання в східних регіонах України, постійний військовий, політичний, економічний та інформаційний тиск з боку Росії зумовлюють необхідність пошуку більш ефективних гарантій незалежності, суверенітету, безпеки і територіальної цілісності України.

На переконання Президента України П. Порошенка, єдиною у світі функціональною організацією колективної безпеки є НАТО.

Цього року Україна і НАТО відзначатимуть 20-у річницю започаткування особливого партнерства (9 липня 1997 р. підписано Хартію про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору). Упродовж двох десятиліть спільної історії

саме сьогодні співробітництво між Києвом та Альянсом проходить випробування у протистоянні реальному ворогу – агресивній Росії, наголосив в. о. глави Місії України при НАТО Є. Божок.

За нинішніх умов, взаємодія нашої держави з НАТО підпорядковується насамперед потребам максимального зміцнення обороноздатності Української держави та реформування її Збройних сил, наближенню до стандартів організації, що дасть можливість у майбутньому відповідати критеріям, необхідним для приєднання до НАТО.

Консультації і співробітництво між Україною і НАТО охоплюють широке коло галузей, починаючи від операцій з підтримання миру, реформування структур безпеки і оборони, безпосереднього військового співробітництва й озброєнь до планування на випадок надзвичайних станів цивільного характеру, науки і довкілля й громадської дипломатії. А з огляду на конфлікт з Росією, співробітництво у багатьох галузях нині активізується, з метою підвищити здатність України гарантувати власну безпеку.

29 грудня 2014 р. глава держави підписав Закон, яким скасовується позаблоковий статус України і проголошується намір інтегруватися до євроатлантичних структур безпеки, при цьому рішення про подання заявки на вступ до НАТО ухвалюватиметься на всеукраїнському референдумі.

Анексія Криму, окупація частини Донбасу та війна з Росією на Сході України надали ідеї вступу до НАТО нового звучання. Якщо до подій 2014 р. більшість населення була переконана, що можлива інтеграція до Атлантичного договору може мати негативні наслідки для країни, то тепер, за результатами останніх соціологічних досліджень, більша частина українців підтримує двосторонні відносини і не проти подальшого приєднання України до блоку НАТО (в 2012 р. 62 % українців не хотіли вступати в НАТО (тільки 15 % – «за»), у березні 2014 р. ситуація кардинально змінилася – 47 % українців виступали «за» і стільки ж «проти», найменше «проти» було в серпні 2014 р. – 19 і 52 % «за»).

В інтерв'ю виданням німецької медіагрупи Funke, опублікованому 2 лютого 2017 р. газетою Berliner Morgenpost, П. Порошенко заявив, що підтримує проведення в країні референдуму, на який буде винесено питання щодо вступу до НАТО, і якщо українці проголосують «за», він докладе максимум зусиль, щоб наша країна стала повноцінним членом Північноатлантичного Альянсу. При цьому Президент зазначив, якщо чотири роки тому лише 16 % українців підтримували ідею вступу України до НАТО, то нині – 54 %.

Наприкінці грудня 2016 р. Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва та Центр ім. О. Разумкова оприлюднили дані, які переконливо вказують на успішність референдуму щодо членства України в НАТО в разі його проведення найближчим часом: з 62 % українських громадян, які взяли би у ньому участь, абсолютна більшість – 72 % – однозначно підтримали би членство в Альянсі. Про це заявила на брифінгу 2 лютого 2017 р. директор «Демініціатив» І. Бекешкіна.

Вересневе (2016 р.) опитування Центру ім. О. Разумкова, яке не проводили на окупованих територіях України, показувало, що за вступ до

НАТО на референдумі проголосували б 44,3 % громадян України, проти вступу – 38,1 %.

Аналогічні дані отримали соціологи «Рейтинг»: вступ до НАТО підтримали б 44 % українців, а проти проголосували б лише 27 %, ще 11 % не голосували б узагалі. 18 % опитаних не змогли тоді відповісти.

Дійсно, українці переосмислили загрози, які стоять перед державою, і розуміють, у чому, власне, полягає перевага колективної безпеки. Але є питання: наскільки стабільною буде ця підтримка та до якої міри це є усвідомленим вибором, а до якої – лише реакцією на зовнішню загрозу.

Очевидно, що громадянська підтримка членства України в НАТО значною мірою легітимізує відповідний вектор зовнішньої політики України всередині країни та є значущим аргументом у міжнародних переговорах стосовно перспектив інтеграції України, але аж ніяк не є вирішальним інструментом для практичної реалізації теперішніх євроатлантичних прагнень України.

Заява Президента П. Порошенка про готовність проведення референдуму щодо вступу України до НАТО хоча і викликала активні дискусії в суспільстві та експертному середовищі, загалом була сприйнята позитивно.

Референдум не є першим кроком до вступу в НАТО і його результат не є гарантією членства, переконана більшість експертів. Він має радше політичний характер. За допомогою референдуму країна покаже Альянсу серйозність своїх намірів і підтримку населення, тобто він носитиме консультативний характер.

У НАТО, насамперед, будуть дивитися на те, як Україна виконує вимоги організації. Згідно зі статутом Альянсу, його членом не може стати країна, яка воює або на території якої йде військовий конфлікт. Наша армія, хоч і почала впровадження стандартів Альянсу, все ще повністю на них не перейшла, і в НАТО чекають наших реформ. До того ж так і не прийнято План підготовки до членства в НАТО, тобто немає від чого відштовхуватися.

Сучасна війна має технологічну основу, а гібридна війна – це війна за розум і серця людей і вона завжди передуватиме гарячій фазі і навіть зумовлює її можливий перебіг. У цьому плані держава і суспільство мають поєднати зусилля. Хоча результати соціопитувань і говорять про неабияку підтримку і розуміння важливості питання громадянами країни, варто в суспільстві поширювати інформованість щодо НАТО, переконаний І. Кабаненко, в минулому заступник міністра оборони України з питань євроінтеграції.

Такої ж думки і директор Центру зовнішньополітичних досліджень ОПАД С. Пархоменко. Він звертає увагу на недосконалість українських підходів до питання інформаційної боротьби, відсутності єдиної стратегії в цій сфері тощо. Насамперед, маємо підвищити поінформованість наших громадян щодо НАТО, що дуже важливо, адже саме Альянс серед усіх міжнародних організацій надає найбільшу допомогу Україні, а пересічні громадяни знають про такі факти дуже мало. На думку експерта, потрібно передбачити, з огляду на особливу небезпеку для України у військовий час,

відповідальність за розповсюдження заздалегідь брехливої інформації, а також дезінформації, які направлені проти державних інтересів і обороноздатності країни.

Зараз багато хто сприймає НАТО тільки як військову організацію. Насправді Альянс виконує набагато ширші функції, які важливі для України. Тільки поєднання успішної просвітницької кампанії і реальних дій і успіхів усередині країни, переконаний директор Агентства моделювання ситуацій В. Бала, буде гарантувати не просто позитивний результат референдуму, а результат, який дозволить використовувати дані цього волевиявлення для зміцнення позицій України на міжнародній арені.

Крім того, вважає директор Інституту міжнародних демократій, голова правління Центру соціологічних та політологічних досліджень «Соціовимір» С. Таран, такий результат наочно покаже світу, що прагнення в НАТО – це не позиція П. Порошенка або українських політиків, а позиція українського народу.

Якщо результати голосування будуть переконливими, ніхто в світі ніколи не зможе оскаржити право українського народу вирішувати свою долю самостійно. Політики приходять і йдуть, їхні рішення з таких глобальних геополітичних питань можуть потім піддаватися сумніву. Проведення ж всенародного референдуму виключить цю можливість раз і назавжди.

З метою підвищення рівня підтримки громадськістю державної політики у сфері євроатлантичної інтеграції та рівня довіри громадян України до НАТО як ключової інституції у зміцненні міжнародної безпеки 21 лютого 2017 р. главою держави була затверджена Концепція вдосконалення інформування громадськості про співробітництво України з НАТО на період 2017–2020 рр.

Її реалізація має забезпечити якісне інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції, зокрема, шляхом роз'яснення засад, принципів, політики та діяльності НАТО, змісту і засад взаємодії України з НАТО, стану та перспектив такого співробітництва, а також ролі НАТО у зміцненні міжнародної стабільності і безпеки. Так, пропонується проведення на постійній основі брифінгів з актуальних і поточних питань співробітництва, конференцій, круглих столів, семінарів, інформаційних заходів на тему євроатлантичної інтеграції України, днів євроатлантичного партнерства та тижнів НАТО.

Крім того, має бути забезпечено функціонування тематичного веб-порталу «Україна – НАТО» та оновлення офіційних веб-сайтів органів державної влади щодо державної політики у сфері євроатлантичної інтеграції. Також пропонується активізація співпраці з Мережею партнерства Україна – НАТО під егідою Спільної робочої групи Україна – НАТО з питань воєнної реформи високого рівня та започаткування відзначення щороку 9 липня річниці підписання Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору.

У Концепції також пропонується створення теле- і радіопрограм з роз'ясненням державної політики у сфері євроатлантичної інтеграції,

підготовка та видання підручників і навчальних посібників, аналітичних матеріалів та іншої інформаційної продукції з питань євроатлантичної інтеграції для загальноосвітніх та вищих навчальних закладів, а також проведення тематичних навчань, курсів і семінарів для їх учнів та вихованців, слухачів професійно-технічних навчальних закладів і студентів (курсантів) вищих навчальних закладів.

Крім просвітницької кампанії, реальній перспективі членства України в НАТО мають передувати важливі та системні реформи. На сьогодні перед Києвом стоїть цілий спектр базових прикладних завдань з реформування сектору оборони та безпеки, покликаних наблизити Україну до необхідних стандартів НАТО.

Директор Офісу зв'язку НАТО в Україні А. Вінніков вважає, що рішення України про подачу заяви на членство в НАТО варто розглядати після модернізації її сектора безпеки і оборонної галузі. За його словами, за останні два-три роки Україна впровадила більше реформ, ніж за весь період незалежності, навіть враховуючи, наскільки складно проводити реформи, коли в країні йде конфлікт. Але велика кількість кроків ще має бути зроблена в процесі реформування, особливо, що стосується безпеки та оборони.

Питання реформування сектора безпеки й оборони містить у собі схвалений урядом проект указу Президента України «Про затвердження Річної національної програми під егідою Комісії Україна – НАТО на 2017 рік». Цим документом створюється платформа для досягнення Україною стандартів НАТО, сказала віце-прем'єр із питань європейської та євроатлантичної інтеграції України І. Климпуш-Цинцадзе. Натовський вишкіл особового складу українського війська, нові підходи в командуванні і забезпеченні, ефективна зброя і якісне надання медичної допомоги – це тільки частина завдань, до реалізації яких рухатимемось при виконанні РНП. Наша мета – досягти такої сумісності з країнами-членами Альянсу та їхніми збройними силами, яку мають, наприклад, Швеція чи Ірландія, додала віце-прем'єр.

Також, на думку експертів, перш ніж проводити референдум щодо вступу України в НАТО, необхідно підготувати адекватне законодавство про референдум, а також вирішити питання «простроченого» складу ЦВК. Про це, коментуючи заяву П. Порошенко, заявив народний депутат, заступник голови Комітету ВР з питань запобігання та протидії корупції В. Чумак. За його словами, чинний Закон «Про всеукраїнський референдум», прийнятий ще за часів президентства В. Януковича, містить норми, які дають можливість маніпулювати результатами референдуму, питаннями, складом комісії, ініціативної групи тощо. Тому, перш ніж проводити такий референдум, цей Закон необхідно скасувати і прийняти новий.

Ще до стандартів НАТО необхідно наближувати законодавство України з питань безпеки і оборони, переконаний спікер Верховної Ради А. Парубій.

Ідея з референдумом може розглядатись і як частина доволі тонкої політико-дипломатичної гри українського керівництва, покликаної посилити позиції України на міжнародній арені та розширити поле допустимих для неї компромісів у міжнародних переговорах з нагальних на сьогодні безпекових

питань. Також ідея референдуму може бути задуманою як один з важливих елементів у загальній підготовчій кампанії з отримання Україною ПДЧ, а відтак і членства в НАТО в більш довгостроковій перспективі, коли країна відповідатиме базовим критеріям НАТО, а міжнародно-політична кон'юнктура буде більш сприятливою для реалізації українських євроатлантичних прагнень.

Разом з тим необхідно чітко усвідомлювати, що подальше безвідповідальне спекулювання темою НАТО, як і питанням проведення в Україні референдуму щодо членства в Північноатлантичному альянсі, несе в собі й закономірні ризики.

Потенційним «побічним ефектом» від використання й надалі питання референдуму щодо членства в НАТО суто в тактичних цілях, як-то внутрішньополітичного чи зовнішньополітичного порядку денного влади, може стати остаточна дискредитація цього питання стратегічної значущості в середовищі української громадськості.

Деякі експерти не виключають того, що мотивації глави держави, в контексті проголошеного ним наміру провести референдум про НАТО, можуть бути пов'язаними, насамперед, із прагненням здобути за рахунок відповідної кампанії швидкі електоральні дивіденди на майбутніх президентських виборах 2019 р.

Проте у нас реалізується правильна політична лінія, вважає глава правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко. Україна активно розвиває співпрацю з Альянсом, наближається до його стандартів. І при цьому, не будучи членом організації, отримує безліч речей, які зазвичай надаються тільки членам НАТО. Експерт називає це неформальним або неофіційним вступом у НАТО, без статусу члена.

Слід зазначити, що і на думку наших іноземних партнерів, зокрема, заступника генерального секретаря НАТО Р. Геттемюллер, колишнього головнокомандувача військами НАТО в Європі, генерала Ф. Брідлава, на сьогодні у відносинах України з НАТО все досить добре і без референдуму. Україна єдина країна, яка не будучи членом Альянсу, настільки занурена в заходи НАТО (спільні навчання, підтримка в конфлікті з Росією, яка зростає).

Загалом сьогодні в Україні спостерігається два підходи до допомоги НАТО. Одні пріоритезують матеріально-технічну допомогу. Інші вважають, що НАТО – не благодійна організація, і для України у відносинах з Альянсом значно важливіша спільна взаємодія, зокрема у вигляді спільних військових навчань, підготовці персоналу.

Розбудова оперативного потенціалу й взаємосумісності зі збройними силами НАТО у рамках широкого спектра заходів й військових навчань, які проводяться у рамках програми «Партнерство заради миру» (ПЗМ) і які іноді приймає на своїй території Україна, є одним з важливих напрямів співпраці. Завдяки цим навчанням військовослужбовці мають змогу відпрацьовувати дії під час операцій з підтримання миру і набувати практичного досвіду взаємодії зі збройними силами країн НАТО і інших партнерів. Нещодавно Україна приєдналася до нової ініціативи – Ініціативи оперативної сумісності Партнерства, яку було запроваджено на Уельському саміті Альянсу у 2014 р.

Вона покликана забезпечити збереження високого рівня оперативної сумісності, якого сили міжнародної коаліції досягли у рамках Міжнародних сил сприяння безпеці під проводом НАТО в Афганістані.

Допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України у 2017 р. для участі в багатонаціональних навчаннях буде здійснюватися на підставі схваленого Верховною Радою Закону «Про схвалення рішення Президента України про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України у 2017 році для участі в багатонаціональних навчаннях» (№ 1826-VIII від 19 січня 2017 р.).

Цим Законом врегульовуються питання щодо допуску підрозділів збройних сил інших держав на територію України для участі у багатонаціональних військових навчаннях, визначення їхньої загальної чисельності, типів і кількості озброєнь, військової техніки, строків перебування та місць дислокації на період проведення навчань.

Усі багатонаціональні навчання спрямовані, у першу чергу, на підготовку підрозділів Збройних сил України до відсічі збройної агресії і є інтегрованим елементом бойової підготовки військ.

При цьому основні зусилля командування зосереджені на підвищенні бойової готовності та сумісності ЗСУ з підрозділами держав-членів НАТО, підготовці штабів усіх рівнів відповідно до вимог і стандартів НАТО, а також індивідуальній та колективній підготовці особового складу ЗСУ до виконання завдань з урахуванням вимог та стандартів Альянсу.

Так, у 2017 р. на території України пройдуть три багатонаціональних навчання.

Зокрема, у рамках багатонаціональних навчань з підготовки підрозділів Збройних сил, які пройдуть на Яворівському полігоні у Львівській області у січні – грудні 2017 р., будуть брати участь до 13 тис. військовослужбовців, з них 10 тис. – від ЗСУ, 1,5 тис. від ЗС США та 1,5 тис. – від збройних сил інших країн-членів НАТО та країн-учасниць програми «Партнерство заради миру».

У рамках українсько-американських навчань Sea Breeze-2017, які пройдуть у липні – вересні 2017 р. в акваторії Чорного моря та на полігонах ЗСУ, військових аеродромах «Шкільний» (Одеса), «Кульбакине» (Миколаїв), «Чернобаївка» (Херсон), посадкових площадках Тендрівської коси (Миколаївська область), Міжнародному аеропорту «Одеса», Одеському морському торговельному порту, морському торговельному порту «Южний» (Одеса) і військовому порту Очакова (Миколаївська область), будуть брати участь до 3,5 тис. військовослужбовців, з них до 1 тис. від ЗСУ, стільки ж – від ЗС США і ще 1,5 тис. – від інших держав-членів НАТО та держав-учасниць програми «Партнерство заради миру» з озброєнням та військовою технікою, до 10 кораблів, до 5 підводних човнів, до 10 літаків і вертольотів, до 60 одиниць колісної техніки.

Крім того, для участі в українсько-американському навчанні Rapid Trident-2017 будуть допущені до 2 тис. військовослужбовців США, інших держав-членів НАТО та держав-учасниць програми «Партнерство заради миру» з озброєнням і військовою технікою, до 6 літаків, до 10 вертольотів.

Навчання триватиме з 8 до 23 вересня 2017 р. в Міжнародному центрі миротворчості і безпеки. Його сценарій буде максимально наближений до умов сучасних конфліктів у всьому світі, зокрема й на Сході України. Завдання навчань – набуття практики у плануванні та проведенні операцій із підтримання миру і безпеки у складі багатонаціональних штабів, підвищення рівня взаємосумісності з підрозділами збройних сил інших країн.

2 лютого 2017 р. на території Міжнародного центру миротворчості та безпеки Національної академії сухопутних військ ім. гетьмана П. Сагайдачного (Львівська область) розпочався черговий етап підготовки підрозділів ЗСУ за програмою «Об'єднаної багатонаціональної тренувальної групи – Україна» (JMTG-U), до якої входять військові інструктори армій США, Канади, Великобританії, Данії, Литви та Польщі. Протягом 55 днів військові обмінюватимуться досвідом у наданні першої медичної допомоги, орієнтуванні на місцевості, визначені цілей. У 2017 р. підготовку мають пройти чотири батальйони українського війська.

Також, підрозділи ЗСУ візьмуть участь у 20 командно-штабних навчаннях за кордоном із залученням окремих представників армії та 16 багатонаціональних навчаннях за межами України із залученням підрозділів (минулого року ЗСУ взяли участь у 10 багатонаціональних навчаннях).

До участі в багатонаціональних навчаннях поза межами України залучатимуться близько 1,5 тис. військовослужбовців з озброєнням та військовою технікою.

Навчання заплановані в Словаччині, Польщі, Литві, Данії, Великобританії та Йорданії, по два вчення – у Болгарії, Німеччині та Грузії, три вчення в Румунії; крім того, одне з багатонаціональних навчань («Сэйбер Гардіан-2017») пройде на території Румунії та Болгарії одночасно.

Так, з 1 по 10 лютого 2017 р. у східній частині акваторії Чорного моря на площі 80 тис. кв. км пройшли навчання НАТО Щит моря (Sea Shield). У цих навчаннях були задіяні 2,8 тис. військовослужбовців з Болгарії, Канади, Греції, Румунії, Іспанії, США, Туреччини та України, 16 надводних кораблів, один підводний човен і 10 літаків. Під час навчань відпрацьовувалися стандартні методи відбиття повітряних, підводних і наземних атак.

Отже, багатонаціональні військові навчання є комплексними заходами міжнародного військового співробітництва, що дозволяють в умовах, максимально наближених до реальних, всебічно вдосконалювати рівень бойової підготовки підрозділів Збройних сил і набувати рівень взаємосумісності і бойової готовності, необхідний для виконання ними миротворчих, гуманітарних, пошуково-рятувальних та інших завдань. Міжнародні навчання є доброю можливістю запозичити відповідний досвід у наших партнерів, які завжди воювали не кількістю, а якістю!

Ефективність спільних військових навчань з країнами-членами НАТО була доведена на етапі залучення ЗСУ до виконання завдань у рамках Антитерористичної операції на Сході України. Високий рівень вишколу і боєдатності демонстрували саме ті підрозділи, які на регулярній основі залучалися до багатонаціональних військових навчань і операцій під

проводом НАТО. Найбільш показовий приклад – 95-а окрема Аеромобільна бригада, яка займає визначне місце в складі Сухопутних військ ЗСУ.

Однак, гібридний характер агресії РФ проти України довів, що військова сила не відіграє винятково вирішальну роль, а отже, протидія такій агресії має бути комплексною, із застосуванням широкого спектра засобів невійськового характеру.

Про це йшлося під час міжнародного круглого столу «Україна – НАТО: невійськова співпраця як спільна відповідь гібридним загрозам» за ініціативи Українського незалежного центру політичних досліджень та представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні (9 лютого 2017 р., м. Київ).

Найважливішими сферами невійськової співпраці між Україною та НАТО переважна більшість (73 %) провідних вітчизняних експертів у галузі безпекової та міжнародної політики назвали інформаційну безпеку, кібербезпеку, науку і новітні технології, енергетичну безпеку і стратегічні комунікації. Абсолютна більшість опитаних (87 %) відзначили необхідність приєднання України до роботи центрів передового досвіду НАТО з енергетичної безпеки, стратегічних комунікацій і кібербезпеки, що посилює опірність України агресору. Такі дані експертного опитування, проведеного в січні 2017 р. Українським незалежним центром політичних досліджень, навів під час роботи круглого столу аналітик УНЦПД В. Мартинюк.

Водночас, за його словами, українські експерти доволі негативно оцінили нинішній рівень активності органів влади України у розвитку невійськового співробітництва з Альянсом і лише 13 % опитаних назвали його «посередньо достатнім для розвитку ефективної співпраці».

За словами А. Віннікова, голови Представництва НАТО в Україні, пакет невійськової допомоги Альянсу Україні містить 40 напрямів та заходів, зокрема у галузі безпеки та оборони, серед них – і консультативна допомога та тренінги у царині кібербезпеки. Утім, як запевнив очільник представництва НАТО в Україні, союзники мають намір запровадити і нові напрями, зпоміж них – створити платформу для обміну інформацією про методи гібридної війни, проводити дослідження, ділитися знаннями, адже знання, отримані Україною за останні три роки, є цінними.

Цієї осені Центр передового досвіду НАТО з енергобезпеки проведе спільні навчання з українськими інституціями з моделюванням конкретних сценаріїв протидії інформаційним, технічним, кібернетичним чи військовим атакам у сфері енергобезпеки. Про це заявив керівник Центру Г. Багдонас на V Київському безпековому форумі (9–10 лютого 2017 р.). Але, зазначив керівник Центру НАТО, на жаль, немає унікального рецепту розв'язання всіх проблем. Ніхто не може охороняти всі об'єкти, але треба спершу визначити, що таке критична інфраструктура, а для цього треба мати процедури, а тут – і це найголовніше, треба вчитися працювати разом усім інституціям України, зокрема, Міністерству енергетики та вугільної промисловості, Міністерству оборони, Міністерству зовнішніх справ, оскільки енергетичне поле – це не тільки Україна. За словами Г. Багдонаса, кібератаки будуть завжди, і не слід думати, що від них можна захиститися раз і назавжди.

Отже, у нинішніх умовах відносини України та НАТО відіграють

важливу роль у забезпеченні обороноздатності України. Подальший рух України до повної взаємосумісності з Альянсом виглядає безальтернативним в умовах міжнародної та регіональної безпекової обстановки, що склалася на цей час.

На думку переважної більшості українців, саме вступ до НАТО гарантуватиме нам безпеку, адже це не лише військова, а й військово-технічна та інша підтримка країни з боку Альянсу (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: офіційний веб-портал Верховної Ради України (<http://www.rada.gov.ua>); веб-портал Урядовий портал (<http://www.kmi.gov.ua/>); офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>); веб-портал МЗС (Україна – НАТО) (<http://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ua>); офіційний веб-сайт Міністерства оборони України (<http://www.mil.gov.ua>); веб-сайт Організації Північноатлантичного договору (<http://www.nato.int/cps/uk>); сайт Інституту зовнішньої політики Дипломатичної академії України при МЗС України (<http://fpri.kiev.ua>); національне інформаційне агентство України УКРІНФОРМ (<https://www.ukrinform.ua>); ФАКТИ. ICTV (<http://fakty.ictv.ua/ua/>); Західна інформаційна корпорація (<http://zik.ua>); газета Сьогодні (<http://ukr.segodnya.ua>); Вікіпедія (https://uk.wikipedia.org/wiki/Головна_сторінка); сайт Радіо Свобода (<http://www.radiosvoboda.org>); український ньюз-рум «Новинарня» (<http://novynarnia.com>); інформаційне агентство «Правда» (<http://pravda.press>); сайт телеканалу 112 Україна (<http://ua.112.ua>); сайт інформаційно-консалтингової компанії «Defense Express» (<https://defence-ua.com>); сайт Європейська правда (<http://www.eurointegration.com.ua>); сайт Politeka (<https://politeka.net/ua/>); Новості України Facenews (<https://www.facenews.ua>); інформаційне агентство «Главком» (<http://glavcom.ua>); сайт Корреспондент.net (<http://korrespondent.net>); сайт ЦензорРеформ (<http://reforms.censor.net.ua>).*

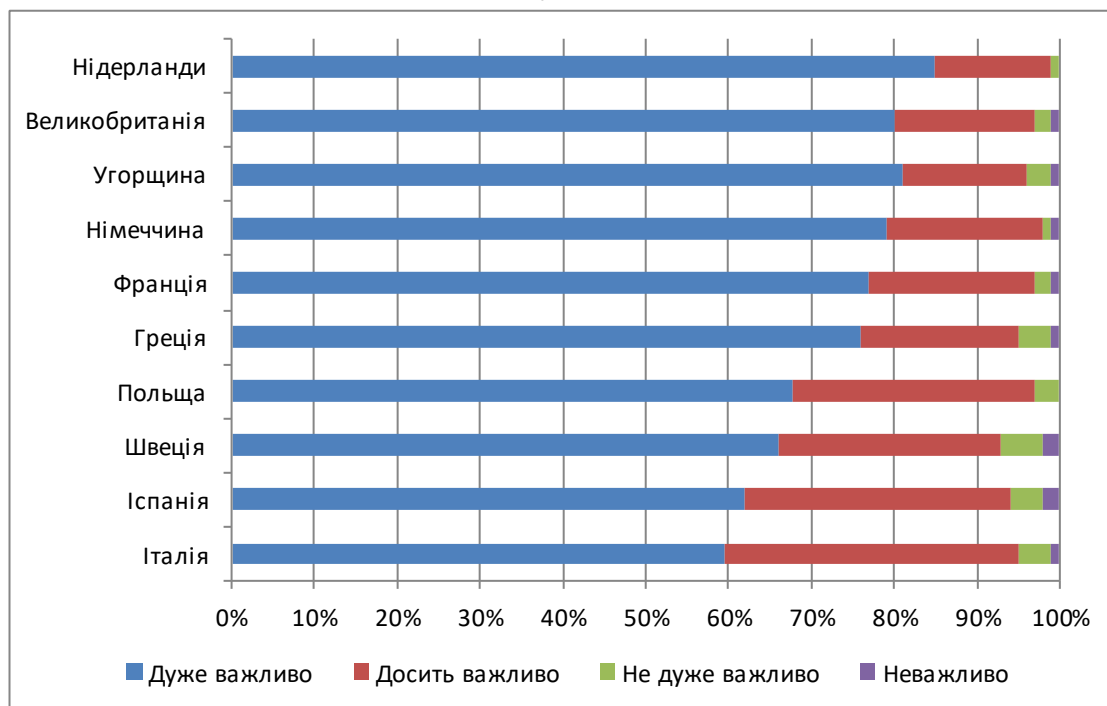
Т. Полтавець, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Мовний закон

Ситуація з мовою в Україні доволі складна. Так склалося історично, що державна та рідна мова в нашій державі для багатьох людей не є тотожними поняттям, а незнання значення цих понять призводить до непорозумінь і спекуляцій. Рідну мову людина вивчає найперше і в подальшому використовує в повсякденному житті, нею мислить, однак, не завжди при цьому володіючи державною мовою. Будь-яка держава має державну мову (а то й не одну), а громадянин повинен вільно володіти нею. На сьогодні в Україні, окрім українців і росіян, існує понад 130 нацменшин, які є носіями більше ніж 75 мов та мов корінних народів – кримськотатарська, кримчацька

та караїмська, кожна з яких має право на існування. Дослідний центр Pew, що розташований у Сполучених Штатах Америки, проводив опитування серед населення європейських країн про важливість державної мови для людей.

Мова як найбільш важлива умова національної ідентичності

Джерело: URL: <http://www.pewglobal.org/2017/02/01/language-the-cornerstone-of-national-identity/>

З перших років незалежності України, питання державної мови неодноразово обговорювалося у Верховній Раді України та було внесено ряд змін у законодавство, проте, мовне питання для тогочасної політики мало маніпулятивний характер. Так, на президентських виборах 1994 р., у передвиборній кампанії кандидата в Президенти Л. Кучми, було використано пункт про двомовність країнського суспільства, тим самим було штучно розділено країну на україномовне та російськомовне населення. На парламентських виборах 1998 р. вісім партій у передвиборних кампаніях також обіцяли надати російській статусу державної мови. 2004 р. кандидат у Президенти В. Ющенко гарантував захист права володіння російською мовою, проте після виборів – єдиною державною мовою залишилася українська. Як показує історія, тогочасні політики окрім маніпуляцій не внесли істотних змін у законодавство про державну мову.

Однак реалізувати все невиконане попередниками вдалося Партії регіонів за президентства В. Януковича. 3 березня 2012 р. Верховна Рада України проголосувала за скандальний законопроект № 9073 «Про засади державної мовної політики», за подання С. Ківалова та В. Колесніченка. Цей закон викликав масові незадоволення і супроводжувався протестними акціями. Так, відповідно до Закону № 5029-VI «Про засади державної мовної політики» або як його називають неофіційно – «закон Ківалова – Колесніченка», 18 мов отримали статусу регіональних, що надає право використовувати їх в офіційній документації, громадських органах та

організаціях, на підприємствах, у державних закладах освіти, науки, культури, у сферах зв'язку та інформатики. Таким чином, російську мову було визнано найбільш вживаною серед мов інших нацменшин в Україні.

Наразі назрів новий план дій у мовному питанні, так у парламенті зареєстровано три законопроекти про мову, які передбачають майже повну українізацію телевізійного та радійного ефіру, преси, книговидання, кінематографа й реклами.

Так, 19 грудня 2017 р. було зареєстровано законопроект «Про мови в Україні» (№ 5556), який регулює мовне питання, а 19 січня у Верховній Раді зареєстровано одразу два законопроекти: «Про функціонування української мови як державної та порядок застосування інших мов в Україні» (№ 5669) та «Про державну мову» (№ 5670), які передбачають нові вимоги до мови засобів масової інформації, книговидання, кінематографа й реклами та ін.

Традиційно, все, що пов'язане з мовним питанням, сприймається неоднозначно в будь-якому суспільстві, і наше не є винятком. Академік НАН України П. Гриценко, директор Інституту української мови НАН України, наголошує, що удержавлення української мови є основним завданням діяльності Президента та Верховної Ради і згідно з Конституцією України державною мовою є українська. Проте конституційне право щодо мови порушується у зв'язку з дією закону Ківалова – Колесніченка, що передбачає не обов'язкове використання державної мови. Він вважає, що, ставлячи в опозицію тільки українську та російську мови, – питання інших мов нацменшин відходить на другорядний план і це виглядає швидше як чергова спекуляція.

«Закладається дуже багато спекулятивних речей через те, що немає економічного зростання, немає реальної видимості і відчуття реформ. Політичні партії і влада як така розуміють, що треба зайняти населення якимись іншими питаннями. Тому вони будуть намагатись переключитись на старі мовні теми», – вважає також політолог, директор аналітичного центру «Політика» М. Давидюк. Масоване повернення до мовного питання може розглядатися як підготовка до позачергових парламентських виборів, тим самим, розділивши майбутніх кандидатів «західних» та «східних партій».

Народний депутат В. Балоба провів аналогію з 2004 р., коли «були президентські вибори і нас ділили на сорти по мові. Сьогодні потрібно думати про примирення, про те, щоб ми не думали, що якщо ти говориш на українській мові – ти патріот, на російській – не патріот. Адже патріотизм вимірюється не тим, на якій ти мові розмовляєш». Відповідно до цих законопроектів завданням держави є захист і поширення української мови, та не спрямовані проти жодної мови національних меншин. Урегулювання порушень мовного законодавства та міри, до якої українська мова повинна стати основною, не мають єдиного спільного представлення у проектах.

Член робочої групи з розробки законопроекту № 5670 М. Кобелев вважає, що ситуація в Україні нині є ненормальною в мовному плані. Ця проблема достатньо не врегульована державою і створює місце для можливих маніпуляцій та конфліктів.

Одностайної думки щодо «мовних» законопроектів наразі немає.

Проте, як наголошують деякі експерти та політики, якщо взяти головне з цих трьох законопроектів, то буде один, доволі вдалий проект. «Не думаю, що хоча б один із зареєстрованих проектів законів про мову має шанс бути прийнятим у такому вигляді, як є. Їх треба доопрацювати. Давати людям позитивні стимули і рухатися поступово», – повідомила В. Сюмар народний депутат, голова Комітету з питань свободи слова та інформаційної політики. Вона вважає, що питання мови для України є доволі важливим, однак не повинно збурювати людей.

Першим із зареєстрованих законопроектів є проект № 5556 «Про мови в Україні» від 19 грудня 2016 р. за співавторством Я. Лесюка, І. Васюника, О. Юринця, О. Білозір, О. Черненко та ін. – загалом 33 народні депутати. У разі прийняття, закон набирає чинності з наступного дня після опублікування, окрім норми про загальнонаціональне мовлення телеканалів та радіостанцій державною мовою та синхронний переклад іншомовної трансляції, яка має вступити в дію з 1 січня 2020 р.

Як зазначається в пояснювальній записці до цього законопроекту, він «визначає засади державної мовної політики мови, врегульовує питання щодо основ статусу мов в Україні, захисту мовних прав в Україні, регулює питання мови топонімів, інформатики, мови здійснення судочинства, поштового зв'язку, мови у сфері освіти, науки, культури в Україні, визначає порядок застосування державної мови як робочої мови, мови актів та діловодства органів державної влади, мову Збройних сил України, політичних партій та організацій, а також передбачає зобов'язання всіх посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних установ, підприємств і організацій, інших суб'єктів господарювання державної форми власності при виконанні своїх обов'язків і у публічному спілкуванні застосовувати виключно державну мову».

Відповідно до проекту, телеканали й радіостанції, преса, кінематограф, культура, освіта повинні послуговуватися державною мовою або мовою нацменшин. Щодо трансляції іноземних аудіовізуальних творів, то, окрім, прокату в кінотеатрах, дублювання чи озвучення має бути українською мовою або мовою національних меншин. Декларуються заохочення державою видання книжок і розвиток кіномистецтва національною мовою, а також переклад українською визначних творів світового мистецтва та визначних аудіовізуальних творів. Інформаційним агентствам надається право поширювати інформацію державною мовою, та, за потреби, англійською або іншою іноземною мовою. Мовлення на аудиторію іноземних держав здійснюється українською мовою, англійською або іншою іноземною мовами.

Цей Закон, за висновками експертів, є гуманним і передбачає забезпечення потреби національних меншин в їх рідній мові. І. Фаріон, народний депутат України, вважає цей законопроект найкращим із запропонованих, що містить важливий нагальний припис: «Діалекти української мови, а також мови мігрантів не є мовами корінних народів і національних меншин України» (Розділ II, п. 7), як і слушно оперовано термінами «мови корінних народів» (а це лише українці та кримські татари) і

«мови національних меншин», яких має бути не менше ніж 30 % у межах населених пунктів задля отримання мовних преференцій поряд із державною українською мовою.

Українська письменниця Л. Ніцой у законопроекті № 5556 вбачає деякі неточності. Так, у ст. 5 ідеться про те, що не можна дискримінувати державну мову і не можна дискримінувати мови меншин. Правильно говориться. Потім дійшла до ст. 24 про обслуговування. У ній стверджується, що мова обслуговування – державна. І тут же, п. 3, у містах і селах, де живуть меншини, можливе обслуговування мовою меншини.

Другим зареєстрованим законопроектом є проект № 5669 «Про функціонування української мови як державної та порядок застосування інших мов в Україні» від 19 січня 2017 р. за ініціативи М. Головка, М. Матіос, А. Ілленка, О. Осуховського, М. Княжицького, О. Марченка та Ю. Левченка. Закон має набрати чинності з дня опублікування, при цьому має втратити чинність ухвалений у 2012 р. Закон «Про засади державної мовної політики» (Ківалова – Колісніченка). Проте положення про українську мову на телебаченні, радіомовленні, кінематографі та рекламі мають вводитися в дію через шість місяців із дня набрання чинності, а норми щодо державної мови друкованих ЗМІ – через два роки з дня набрання чинності законом.

Цей законопроект спрямований на врегулювання порядку застосування української мови як державної у публічних сферах суспільного життя; зміцнення функції державної мови як мови громадянства; захист мов національних меншин, що опинилися під загрозою зникнення; запобігання дискримінації особи за мовною ознакою; сприяння у задоволенні мовних потреб закордонних українців у країнах їхнього поселення. Дія Закону не поширюватиметься на мову релігійних обрядів та на сферу приватного спілкування між особами. Цей законопроект передбачає складання іспиту на знання української мови при прийманні на роботу держслужбовців, прокурорів, суддів та інших посадовців. Документи, які посвідчують особу громадянина України, оформлюються виключно українською мовою, винятком є документи, передбачені міжнародними договорами.

І. Фаріон, народний депутат, нагадує, що за основу законопроекту № 5669 було взято проект розроблений 2013 р. Він передбачає абсолютне функціонування української мови у всіх сферах, охоплюючи публічну сферу, державну сферу і освітню сферу. Законопроектом передбачено існування Центру української мови і Центру стандартизації мови, а також інспектування чиновників на знання мови та визначається адміністративна відповідальність, штрафування за недотримання мовних норм.

О. Аронець, український громадський діяч, вважає, що прийняття мовного законопроекту № 5669 зупинить русифікацію українців. Він буде стимулювати до швидкого розвитку української мови. І що головне – українці в Україні не будуть почувати себе іноземцями. Адже коли вмикаєш телеканал, ідеш у магазин, чи влаштовуєш дитину в школу – чуєш здебільшого лише іноземну мову. Українці в Україні не зобов'язані знати, розуміти чи розмовляти іноземною (російською) мовою, саме з цього принципу виходили ініціатори проекту закону № 5669.

Як бачимо, законопроекти № 5556 та № 5669 написані за одним принципом та мають майже однакову мету – захистити та розвивати українську мову й мову національних меншин. На противагу цим законопроектам, було подано проект закону № 5670 «Про державну мову», за ініціативи І. Подоляк, Г. Гопко, Л. Ємеця, О. Юринець, О. Сироїд та ін. – загалом 33 народні депутати, який є найбільш обговорюваним у суспільстві.

Законопроект № 5670 спрямований на врегулювання порядку використання державної мови в публічних сферах суспільного життя та порядку використання інших мов в Україні. Відповідно до поданого проекту врегульовуються питання визначення стандартів державної мови, застосування української мови як мови громадянства України, використання державної мови та мови нацменшин в органах державної влади, в освіті та науці, у засобах масової інформації та книгодрукуванні, у закладах культури, під час культурних та спортивних заходів, при позначенні топонімів, у рекламі... у діяльності організацій та суб'єктів господарювання приватної форми власності наданні інформації про їхні товари і послуги, однак, не порушуючи прав осіб, що належать до національних меншин, та сприяння їхньому захисту і розвитку.

Закон має набрати чинності через два місяці з дня опублікування, при цьому має втратити чинність ухвалений у 2012 р. Закон «Про засади державної мовної політики». Але норми щодо мови телебачення, радіомовлення і реклами мають вводитися в дію через шість місяців із дня набрання чинності, норми щодо мови кінематографа, друкованих ЗМІ – через один рік, а норми щодо книговидавання й книгорозповсюдження – через два роки з дня набрання чинності.

У Законі передбачено створення Національної комісії зі стандартів державної мови, яка буде займатися захистом української мови. Для цієї мети має бути введена посада уповноваженого із захисту державної мови. За виконанням та фактами порушеннями Закону будуть стежити спеціальні мовні інспектори. Відповідно до ст. 7 законопроекту № 5670 українська мова є обов'язковою для всіх органів державної влади і місцевого самоврядування, військовослужбовців, працівників освіти, медицини.

Також державна мова є загальнообов'язковою для дошкільних, шкільних, позашкільних і вищих навчальних закладах, однак, у школах і дитячих садках допускається використання мови нацменшин. Навчання у вищих навчальних закладах має вестися виключно українською, при цьому допускається викладання одного або кількох предметів однією з офіційних мов ЄС.

Усі культурно-масові заходи повинні проводитися виключно українською мовою. Театральні вистави іншими мовами повинні супроводжуватися субтитрами українською мовою. Знімання кіно допускається лише державною мовою, за винятком окремих реплік іншими мовами, проте, за наявності субтитрів. Телерадіокомпанії мають забезпечити синхронний переклад і дубляж українською мовою. У разі, якщо хтось із учасників публічного заходу виступає іншою мовою, організатор забезпечує повноцінний послідовний або синхронний переклад державною мовою (ст.

25). Електронні ЗМІ хочуть зобов'язати мати сторінку українською мовою, яка повинна завантажуватися користувачеві за замовчуванням. Українська мова також позиціонується як головна мова друкарства і видавничої діяльності. Тиражі іншими мовами не можуть бути більші за тиражі українською мовою.

На противагу іншим пропонованим законопроектам (№ 5556 та № 5669), законопроект № 5670 передбачає за порушення мовного закону штрафи. А за спробу «впровадження в Україні офіційної багатомовності» настає кримінальна відповідальність.

Відповідно до ст. 40 проекту закону № 5670 створюється Національна комісія зі стандартів державної мови, що затверджує стандарти української мови, а саме: правопис української мови та зміни до нього; стандарти української термінології; стандарти транскрибування і транслітерації; стандарти української мови жестів для спілкування з людьми, які мають вади слуху. Комісія визначає вимоги до рівня володіння державною мовою для набуття громадянства.

Законопроект № 5670 викликав масове обговорення в інформаційному просторі. Народний депутат України І. Фаріон проект закону № 5670 «Про державну мову» вважає найбільш професійно виписаним: він детальніший, містить точнішу термінологію, менше розбіжностей і вносить зміни до більшої кількості законодавчих актів.

А. Геращенко, політик, народний депутат наполягає на прийнятті законопроекту та наголошує, що в Україні повинна бути єдина державна мова і, якщо надалі будуть розділяти Україну за принципом хто якою мовою говорить, то ми отримаємо тут панування Російської Федерації.

Згаданий вище М. Кобелев зазначає, що відновлення використання української мови в публічній сфері зможе за невеликий термін відновити мову і в інших сферах суспільного життя, і разом не зачіпаючи приватного спілкування. «Ті, хто хоче спілкуватися російською, німецькою чи іншими мовами у приватному житті – вони можуть це робити безперешкодно».

О. Бригинець, народний депутат України, вважає, що громадяни, які є представниками держави Україна, повинні вільно володіти та знати мову в питаннях, які стосуються держави, а в побуті можна спілкуватися тією мовою, якою зручно. У жодній країні світу немає заборони на використання будь-якої мови на побутовому рівні, уточнює народний обранець.

Л. Ніцой, українська письменниця, зазначає, що ст. 21, яка стосується освіти, законопроекту № 5670 їй дуже подобається, адже в ній ідеться про освіту державною мовою та «вивчення» мови меншин, а не «навчання» мовою меншини, що є величезною різницею. О. Бригинець підтримує таку думку і не проти створення спеціалізованої російськомовної школи, де будуть глибоко вивчати російську, проте, поряд із цим кожна дитина має право ходити в школу, де повноцінно викладають українську.

На думку політолога К. Бондаренка, українізація країни повинна пройти, але це повинно пройти поступово і відбуватися на рівні кількох поколінь. Він вважає, що цей законопроект є черговим «фіговим листком, який прикриває їх повну бездіяльність як політиків через те, що їм нічого

сказати своїм виборцям».

Любко Дереш, сучасний український письменник, з приводу цього законопроекту сказав, що нині в країні надто складна ситуація для того, щоб примусово, тобто через прийняття закону поширювати використання української мови. Він переконаний, що поширювати вживання державної мови можливе «не через накази, а через культурну політику».

Журналіст Ю. Володарський законопроект № 5670 вважає законом про викорінення російської мови в Україні, законом про скасування в Україні демократії, законом про позбавлення половини громадян України базових прав і свобод.

Водночас слід зазначити, що подібні мовні закони застосовуються в Литві, Латвії та Естонії, де єдиною державною мовою визначена мова титульної нації. У цих країнах у свій час вводили доволі жорсткі обмеження щодо використання інших мов та надавали пільгові умови й квоти на продукцію державною мовою. У Латвії донині стежать за тим, щоб латвійська мова домінувала в суспільстві, а Центр державної мови контролює виконання закону. А порушення вимог щодо використання естонської мови у сфері державного управління, листування, звітності, спілкування з людьми або передачу інформації, пов'язаних з роботою працівників у державних установах, юридичних осіб публічного права та їх відомств, органів місцевого самоврядування влади, а також на печатках, штампях або бланках, тягне за собою накладення штрафу в розмірі до 200 штрафних одиниць. У Литві визнається єдина державна мова – литовська в усіх сферах життя, а за недотримання закону настає адміністративна відповідальність. Контролюють виконання чинного законодавства мовні комісії при Сеймі Литовської Республіки. Ю. Винничук з приводу мовної ситуації у прибалтійських країнах сказав, що «вони зі своїми квартирантами розібралися швидко. Але я не бачу, щоб росіяни через те масово тікали з Прибалтики на свою історичну родину. Мабуть, доволі швидко звикли. У тому числі і до мовної поліції».

Мовний закон є реальною необхідністю, а наше суспільство готове підтримати ці зміни. І хоч нині дуже часто звучит вислів «Не на часі!», все ж таки українська мова поступово вливається в народ, зараз на вулицях міста не в дивину почути українську мову. Кожна поважаюча себе людина, яка любить свою країну, не буде робити проблему там, де її немає. Проте є велика ймовірність того, що жоден із трьох законів не приймуть, і тоді залишиться закон Колесніченка – Ківалова, який продовжуватиме нівелювати значення української мови та обов'язковість її застосування в окремих сферах життя (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60952; http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60750; http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60953; <http://detector.media>; <http://language-policy.info>; <http://tsn.ua>; <http://nv.ua>; <http://www.lnu.edu.ua>; <http://www.radiosvoboda.org>; <http://apostrophe.ua>; <http://ukranews.com>; <https://golospravdy.com>; <https://www.obozrevatel.com>; <https://inosmi.ru>; <http://www.segodnya.ua>; <http://censor.net.ua>).*

Визнання Росією документів осіб, що постійно проживають на територіях окремих районів Донецької та Луганської областей

З часу виникнення на території України так званих «народних республік» («ДНР» та «ЛНР») ми спостерігаємо на перший погляд два паралельні процеси у відносинах цих квазідержавних утворень з Російською Федерацією. Перший, ті хто називають себе на території самопроголошених республік «владою», при будь-якій найменшій нагоді згадують про вплив російського фактора на процеси, які відбуваються там. Другий процес абсолютно протилежної направленості: Росія офіційно не визнає своєї присутності на окупованих територіях Сходу України. Попри неодноразово підтвержені на міжнародному рівні докази присутності її військ та озброєння північний сусід України вперто твердить про свою непричетність. Не визнаючи себе стороною конфлікту, Росія намагається, як їй здається, формально залишати собі поле для маневру, хоча, з іншого боку, можна це тлумачити як ще один із проявів специфічної гібридної війни, яку вона вкотре розпочала проти чергового свого сусіда, а саме тому російське керівництво не надто переймається наявністю чи відсутністю у будь-якої зі сторін тих чи інших доказів щодо участі у війні проти України. Звичка діяти на міжнародній арені з позиції сили, на жаль для України, поки що підтверджує свою ефективність. Попри те Росія неодноразово застосовує й різноманітні способи шантажу для досягнення якщо не стратегічних, то тактичних переваг. Як російський політичний шантаж і можна розглядати підписання В. Путіним указу «Про визнання в Російській Федерації документів та реєстраційних знаків транспортних засобів, виданих громадянам України та особам без громадянства, що постійно проживають на територіях окремих районів Донецької та Луганської областей України» (*«О признании в Российской Федерации документов и регистрационных знаков транспортных средств, выданных гражданам Украины и лицам без гражданства, постоянно проживающим на территориях отдельных районов Донецкой и Луганской областей Украины»*). Підписавши цей документ 18 лютого 2017 р., В. Путін, тим самим, намагався вкотре натиснути перш за все на європейських лідерів, які в цей час зібралися в Мюнхені на щорічну безпекову конференцію. Для більш детального розгляду цієї теми вважаємо за необхідне навести текст цього документа:

«В целях защиты прав и свобод человека и гражданина, руководствуясь общепризнанными принципами и нормами международного гуманитарного права, постановляю:

1. Установить, что временно, на период до политического урегулирования ситуации в отдельных районах Донецкой и Луганской областей Украины на основании минских соглашений:

а) в Российской Федерации признаются действительными документы, удостоверяющие личность, документы об образовании и (или) о

кваліфікації, свідельства о рожденні, заключенні (расторженні) брака, перемене імені, о смерті, свідельства о реєстрації транспортних средств, реєстраційні знаки транспортних средств, выданні відповідними органами (організаціями), фактично діючими на територіях указаних районів, громадянам України і лицам без громадянства, постійно проживаючим на цих територіях;

б) громадяне України і лица без громадянства, постійно проживаючі на територіях окремих районів Донецької і Луганської областей України, можуть здійснювати в'їзд в Російську Федерацію і виїзд из Російської Федерації без оформлення виз на основанні документів, удостоверяючих личность (несовершеннолетние дети в возрасте до 16 лет – на основанні свідельства о рожденні), выданных відповідними органами, фактично діючими на територіях указаних районів.

2. Правительству Російської Федерації прийняти необхідні заходи по реалізації цього Указу.

3. Настоящий Указ вступает в силу со дня его подписания» (URL: <https://rg.ru/2017/02/19/donbas-dok.html>).

Перше, що кидається в очі, це апеляція російського президента до «захисту прав та свобод людини й громадянина, загальноприйнятих принципів і норм міжнародного гуманітарного права». Подібні формулювання є відверто цинічними з огляду на анексію Криму та постачання зброї на Донбас. З іншого боку, вказуючи, що ці норми діють «тимчасово, на період до політичного врегулювання ситуації», В. Путін начебто дає зрозуміти, що проєкт «Новоросія» у його першочерговому вигляді закритий і в подальшому Росія за будь-що буде намагатись повернути захоплені території Україні на вигідних для себе умовах. З іншого боку, якщо припустити, що це лише спосіб у черговий раз «натиснути» на Захід, який не йде на поступки Росії, і в подальшому за цим документом не будуть слідувати інші кроки, то доцільність виникнення його зводиться до нуля, оскільки на сьогодні, маючи український паспорт, громадяни, які перебувають на окупованих територіях, можуть перетинати українсько-російський кордон. Враховуючи, що в заявах, які лунають з боку російських високопосадовців, так чи інакше наголошується на «гуманітарній» направленості цього кроку, Україні в подальшому не варто чекати зміни акцентів з російського боку. Так, наприклад, очільник російського МЗС С. Лавров так само як і В. Путін покликається на міжнародні стандарти та необхідність вирішувати гуманітарні питання. Російська риторика за часи окупації Криму та Донбасу істотно не змінюється, натомість вона стає жорсткішою або пом'якшується залежно від того, чи вдається їй (Росії) вплинути на своїх опонентів іншими способами: збільшенням обстрілів на Донбасі, розгортанням антиукраїнських інформаційних атак пропагандистського характеру у західних ЗМІ тощо.

Зарубіжні політики на факт визнання Росією документів самопроголошених республік відреагували, однозначно засудивши цей факт. Так, зокрема, у Єврокомісії переконані, що таке рішення суперечить

Мінським угодам, а подібні «документи» у Європі визнаватись не будуть. Генеральний секретар ОБСЄ Л. Дзаннієр категорично заявив, що, прийнявши рішення визнавати такі «документи», Росія де-факто визнає й тих, хто їх («документи») видає. Офіційні представники зовнішньополітичних відомств Німеччини та Франції переконані, що, визнаючи документи так званих «ДНР» та «ЛНР», Кремль порушує домовленості щодо врегулювання ситуації в регіоні. Офіційний представник уряду ФРН Ш. Зайберт констатує, такими діями Росія вкотре підриває суверенітет та територіальну цілісність України. Він підтвердив, що згадані «документи» в Німеччині визнаватись не будуть. Реакція офіційних кіл США була суголосною з заявами європейських політиків. «Визнання Росією документів із сепаратистських “республік” турбує та не відповідає погодженим цілям “Мінська”», – заявили в Посольстві США в Україні. Водночас дивною, з нашої точки зору, видається відсутність офіційної реакції з боку Азербайджану, Молдови та Грузії на подібні дії Москви, враховуючи наявність на територіях цих країн схожих квазідержавних утворень. Натомість колишній прес-секретар Посольства Грузії в Україні Б. Корчілава впевнений, що Росія готова повторити в Україні «абхазький» сценарій. Коментуючи цю подію, екс-дипломат згадує про те, що після 2000 р. Москва, також розігруючи «гуманітарну карту», визнала «документи», видані в Абхазії, після цього настав період роздачі російських паспортів. Саме тому Україна повинна всерйоз поставитись до таких дій агресора, переконаний Б. Корчілава. Такої самої думки дотримується й позаштатний старший науковий співробітник Міжнародного центру оборони та безпеки (Естонія) В. Сокоп: цей указ президента В. Путіна – перший крок до офіційного визнання Росією режимів, нею ж створених на окупованій території України. Саме так розцінюють указ В. Путіна в Донецьку і Луганську – як «перший крок до міжнародного визнання», вказує він.

Білорусь підтвердила, що перетнути державний кордон з «паспортом ДНР» не можливо. Зі слів представника білоруського прикордонного відомства А. Бичковського, потрапити на територію Білорусі можна лише з документами, про які йдеться в міжнародних і двосторонніх договорах, в іншому випадку порушники будуть притягнуті до відповідальності відповідно до законодавства. Симптоматичним є той факт, що, наприклад, на запит журналістів ВВС у білоруському Міністерстві внутрішніх справ дали двозначну відповідь щодо подібних документів. Так, зокрема, очільник управління інформації цього відомства К. Шалькевич зазначив: «ДНР» та «ЛНР» – це невизнані територіальні утворення, у зв'язку з чим документи, видані відповідними органами «ДНР» і «ЛНР», також є недійсними на території Республіки Білорусь, проте під час в'їзду до Білорусі з території Росії людину з документами «ДНР» і «ЛНР» спочатку ідентифікують, а потім, «в індивідуальному порядку, залежно від життєвої ситуації», ухвалюють рішення про допуск на територію країни. Щоправда, чиновник в офіційній відповіді не уточнив, у чому буде полягати така «ідентифікація» та виходячи з яких критеріїв буде прийматись позитивне чи негативне рішення у кожному з подібних випадків. Білоруський чиновник обґрунтовував таку позицію чинним указом президента Білорусі «Про перебування громадян України в

республіці Білорусь» № 420 від 30.08.2014 р., у якому, зокрема, сказано: «... Граждане Украины и лица без гражданства, проживавшие на территории Донецкой и Луганской областей Украины, как правило, не менее года и прибывшие в Республику Беларусь для получения разрешений на временное или постоянное проживание (далее – граждане Украины), освобождаются от: ... предоставления документов, необходимых для принятия решения о выдаче гражданам Украины разрешения на временное проживание, разрешения на постоянное проживание, вида на жительство, в случае отсутствия объективной возможности представить такие документы» (*URL: http://president.gov.by/ru/official_documents_ru/view/ukaz-420-ot-30-avgusta-2014-g-9659/*).

Факт визнання Росією «документів», виданих у самопроголошених республіках, у експертному середовищі обговорюється доволі широко. Оцінюють його в переважній більшості випадків як фактор дестабілізації загальної ситуації на неконтрольованих Україною територіях. Так, наприклад, науковий працівник Національної академії прокуратури В. Власюк вказує, що визнання Росією паспортів (та інших документів) ЛДНР є, щонайменше, недружнім актом з точки зору міжнародного права. Недружній акт, який сильно скидається на протиправну поведінку та, в ідеалі, повинен стати предметом розгляду в Міжнародному суді ООН. Юрист зауважує, що оскільки міжнародне право забороняє втручатися у внутрішні справи держави, а непідконтрольні Україні окремі райони Донецької та Луганської областей це суверенна частина України, то подібний юридичний казус порушує очевидну монополію нашої держави вирішувати відповідні питання щодо свого населення. Фахівець також наполягає на недолугості «гуманітарних мотивів», якими обґрунтовує свої дії РФ. Утім, тут Росія послідовна: які гуманітарні конвої (зі снарядами), такі й гуманітарні мотиви – головне форма, а не зміст. Обґрунтовуючи свою позицію, правник також уточнює, що принцип гуманності міжнародного права навряд передбачає дозвіл на купівлю проїзних квитків на підставі сумнівних паперів, або поселення в готелях Москви. Гуманність – це надати транспорт для евакуації населення з зони бойових дій у попередньо організовані табори, і байдуже, що там у людей за документи. Висловлюючи припущення щодо можливих подальших дій Росії, В. Власюк вибудовує можливі сценарії розвитку ситуації: наділення громадян ЛДНР особливим статусом (або навіть надання їм громадянства РФ за фактом пред'явлення паспорта ЛДНР – із «гуманітарних» мотивів); розкручування теми про гуманітарну кризу в окремих районах Донецької та Луганської областей; формування всередині російського суспільства запиту на «захист співвітчизників»; збройне втручання у вигляді гуманітарної інтервенції. Фахівець також допускає, що Російська Федерація може використати концепцію міжнародного права «Обов'язок захистити», яка передбачає можливість здійснення гуманітарної інтервенції для порятунку населення країни, уряд якої не може або не бажає захистити фундаментальні права свого населення від чисельних і грубих порушень. Найголовніше застереження: цей механізм застосовується за умови вичерпання дипломатичних засобів врегулювання, за участі коаліції

держав та обов'язкової згоди Ради Безпеки ООН. Якщо Росія зважиться піти на подібні кроки, вона проігнорує цю обов'язкову процедуру, переконаний В. Власюк.

Подібні дії з боку агресора (Росії) спонукатимуть вище керівництво держави визначитися щодо неконтрольованих територій: або відмовитися від блокади, або сприймати «ДНР» і «ЛНР» як окуповані території, або виконувати мінські домовленості, зауважує голова Інституту глобальних стратегій В. Карасьов. У цій ситуації у Києва доволі обмежене поле для маневру, бо у випадку визнання Росією «державності» самопроголошених утворень дієвих механізмів впливу, окрім вище зазначених, в українській владі немає, переконаний експерт.

Українська влада має використати подібні дії Кремля на власну користь шляхом визнання територій, які контролюють так звані «ДНР» та «ЛНР», окупованими, стверджує політичний експерт В. Крюков. Таким чином Київ отримає додаткові аргументи для підтвердження власної правоти в міжнародних судах. Такі дії В. Путіна в черговий раз підтверджують, що у відносинах з Москвою сподіватися лише на дипломатію не варто, вважає В. Крюков. Погоджується з цим і голова Центру «Ейдос» В. Таран, який ставить під сумнів можливість домовитися з Росією в рамках будь-яких міжнародних форматів. Натомість він вважає, що єдине, на що може сподіватися наша держава, це об'єднання влади та суспільства й сильна армія.

Український дипломат В. Огризко переконаний, що визнання «документів» псевдореспублік – це провокація з боку Москви, головною метою якої є з'ясувати, як діяти далі. Переконавшись, що перезавантаження на російських умовах у відносинах зі США не буде, російське керівництво проводить своєрідний «моніторинг». У випадку дуже жорсткої реакції країн Заходу, Росія «відповзе» назад, але у випадку якщо США та Європа обмежаться лише «стурбованістю» – Москва буде рухатись далі. Така поведінка РФ лише черговий раз підтверджує її багаторічну політику, стверджує экс-очільник МЗС України.

Закордонні експерти (їдеться перш за все про американських та європейських) переконані, що згадуваний вище указ В. Путіна ускладнює реалізацію домовленостей, яких вдалося досягти у процесі переговорів у Мінську. Так, зокрема юрист вашингтонської юридичної фірми Bryan Cave LLP К. Бернс наголошує, що визнання паспортів псевдореспублік з точки зору міжнародного права є підставою для санкцій проти російських посадовців і авіакомпаній, які приймають такі документи. Водночас аналітик сумнівається в тому, що адміністрація нового президента США Д. Трампа вводитиме нові санкції проти Росії. Науковий директор Німецько-російського форуму О. Рар теж упевнений, що цей крок В. Путіна спровокує ескалацію конфлікту. Проте у Росії є достатньо багато можливостей і часу довести, що це їй потрібно було зробити з гуманітарних міркувань, вважає О. Рар, до речі, член «Валдайського дискусійного клубу».

У російському експертному середовищі переважають схвальні відгуки про цей указ російського президента, що, власне, і не дивно. При цьому навіть критично налаштовані відносно Кремля фахівці визнають, що таке

рішення є елементом тиску на Захід та спровоковане перш за все заявами представників нової американської адміністрації про необхідність повернення Криму Україні. Так, наприклад, керівник Центру економічних і політичних реформ (Росія) Н. Міронов переконаний, що у своєму протистоянні із Заходом Москва готова до повного визнання республік «ДНР» та «ЛНР» та їх інтеграції. Деякі пояснення є доволі дивними, так, зокрема, науковець з Дипломатичної академії МЗС Росії П. Калініченко вважає, що указ В. Путіна пов'язаний з «ліквідацією без громадянства», тим більш незвично це сприймається бо звучить з вуст доктора юридичних наук, який, на нашу думку, мав би знати, що поняття «апатриди» поширюється на людей, які не мають громадянства або підданства жодної країни, а це в будь-якому випадку не стосується людей, які проживають на територіях самопроголошених республік, бо українського громадянства їх ніхто не позбавляв. Саме тому так само недоречною є аналогія з Абхазією та Південною Осетією, наведена російським правником. Натомість відомий російський політичний експерт А. Піонтковський оцінює указ В. Путіна як істеричну реакцію Кремля на зміну риторики Білого дому щодо проблеми Криму та українського Донбасу, провалом сподівань на проросійське оточення Д. Трампа на чолі з М. Флінном. Водночас аналітик переконаний, що по суті це визнання або навівизнання самопроголошених республік має зіграти на користь України, бо додає аргументів у дискусіях з європейськими країнами та США щодо неможливості реалізації російського сценарію на Донбасі, який передбачає інкорпорацію так званих «ДНР» та «ЛНР» у політичну систему України.

Оглядач газети *The New York Times* Е. Крамер у тематичній статті зазначає, що «указ Путіна зупинив Росію за крок від офіційного визнання двох окупованих територій як незалежних держав. Одночасно він створює шаблон та підґрунтя в бюрократичній системі Кремля для визнання проросійських бойовиків у так званих заморожених конфліктах (інспірованих Росією. – Ред). В інших гарячих точках колишнього Радянського Союзу рішення Росії визнати документи, видані бунтівними «урядами» (на окупованих російськими військами територіях. – Ред.), такі як водійське посвідчення, свідоцтво про шлюб та університетські дипломи, зруйнувало дипломатичні шляхи врегулювання конфліктів» (*URL: https://beztabu.net/the-new-york-times-rosiya-zupinilas-za-krok-vid-oficijnogo-viznannya-lnr-ta-dnr_n14754*).

Політичний оглядач сайту «Обозреватель» А. Капустін вважає за потрібне у відповідь на таке рішення В. Путіна запровадити платні візи для росіян та скоротити їм термін перебування на території України до 30 діб. Навіть якщо це викличе дзеркальне рішення Москви, Україна таким чином унеможливить отримання українських віз на окупованих територіях, бо консульські установи там відсутні.

Попри безліч «рецептів» та рекомендацій щодо того як реагувати і чи реагувати взагалі на чергове рішення В. Путіна, які представлені нами вище, з нашої точки варто звернути увагу ще на один аспект проблеми. Росія, визнаючи «дійсними документи, що засвідчують особу, документи про освіту

та (або) про кваліфікацію, свідоцтва про народження, укладення (розірвання) шлюбу, зміну імені, про смерть, свідоцтва про реєстрацію транспортних засобів, реєстраційні знаки транспортних засобів», створює правовий прецедент, відповідно до якого будуть виникати правові колізії щодо сумнівних з точки зору загальноновизнаних юридичних норм прав на майно та будь-яку власність. Таким чином це спричинить ситуацію, за якої, наприклад, транспортний засіб, який має свідоцтво про реєстрацію, видане на окупованих територіях, може бути легалізоване на території Російської Федерації. А в умовах окупації, наприклад, викрадений у когось автомобіль отримає законні російські документи. Подібні сценарії можливі й щодо іншого майна. Те саме стосується і багатьох інших сфер життєдіяльності громадян на окупованих територіях: права на отримання спадку, пенсій та інших соціальних виплат, права на освіту. Україна до сьогодні визнає людей, які проживають на окупованих територіях, своїми громадянами, а тому з точки зору офіційної всі подібні російські юридичні акти є нікчемними з правової точки зору. З іншого боку російська влада таким чином намагається покращити ситуацію з лояльністю людей, які живуть в умовах фактичної окупації, тим більше, що це їй нічого не коштує, бо вона ж не російські паспорти видає. Водночас використавши таку подію в пропагандистських цілях, вона вкотре опосередковано підтвердить свою відданість ідеї «русского мира». Крім того, цей указ В. Путіна створює зону чергової «політичної турбулентності» та, як бачимо, навіть в україномовному інформаційному просторі чергову хвилю обговорень, актуалізуючи тематику «ДНР» та «ЛНР» поза рамками мінських домовленостей. Саме тому заяву Президента України П. Порошенка про те, що, визнавши «документи», видані в ОРЛДО, В. Путін довів російську окупацію Донбасу, треба сприймати з точки зору статусу-кво та можливих потенційно небезпечних подальших кроків РФ щодо політичної легалізації самопроголошених республік та адекватної реакції на них України.

ІНФОРМАЦІЙНА КАРТИНА МІСЯЦЯ

Рубрику підготували:

О. Саморукова, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ,

А. Берегельський, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Маніпулятивні технології в іноземних ЗМІ (січень)

Протягом оглядового періоду з 1 по 31 січня 2017 р. було проаналізовано 308 інформаційних повідомлень зарубіжних інтернет-ЗМІ, у яких висвітлювалися події, пов'язані із ситуацією в Україні. З них 112 – матеріали західних ЗМІ, 10 матеріалів – інших країн та 186 – російських ЗМІ.

Проведений аналіз показав, що з наявного загалу матеріалів негативне наповнення щодо України (загалом) містять 17 інформаційних повідомлень у

західних ЗМІ, тобто приблизно 15 %. Негативний інформаційний фон у західних ЗМІ сформували головним чином статті, які характеризували політичне життя країни, вказуючи на недостатність проведення реформ та боротьбу з корупцією. Приводом для відповідних січневих публікацій стала представлена в ПАРЕ доповідь «Функціонування демократичних інститутів в Україні», у якій корупція названа головною проблемою країни. Також негатив стосувався конфлікту на Сході України, з огляду на звіти місії ОБСЄ, де мали місце звинувачення українських військових у намаганні змінити лінію фронту.

Негативне забарвлення мала значна частка повідомлень польських ЗМІ, що пов'язано з цілою серією різних провокацій. З одного боку, знищення пам'ятника в Гуті Пеняцькій, з іншого – заборона для в'їзду в Україну президента (мера) Перемишля, розцінена частиною польських політиків як недружню. Загалом, як стилістика публікацій, так і статистика моніторингу публікацій, присвячених українській темі, говорить про наростання ворожості до українців в інформаційному полі сусідньої країни. При цьому проаналізовані публікації, що мали доволі високий рівень негативного емоційного фону та висвітлювали неоднозначні рішення і оцінки, прямими маніпуляціями, у принципі, не характеризувались.

Що ж до російських ЗМІ, то, як рівень негативних публікацій, зокрема, з використанням маніпулятивних технологій були доволі високими. Так, із проаналізованих 186 січневих російських публікацій мали негативне забарвлення 81,5 % (151 публікації), та у 73,4 % (136 публікацій) інформаційних повідомлень було виявлено ознаки маніпулятивних технологій. За результатами січневого моніторингу найбільш поширеними наразі є такі види інформаційних маніпуляцій: **створення інформаційної хвилі, анонімний авторитет, коментарі, створення асоціацій, постановка риторичних запитань, констатація факту, ствердження** (*див. нижче методи маніпулятивних технологій*). Активно використовуються класифікатори: «слова-приправи» для того, щоб у негативному ключі охарактеризувати події і явища: «націоналісти», «бандерівці», «незалежная» тощо.

Серед резонансних тем оглядового періоду можна виділити кілька: розгляд справи про тримільярдний борг України Росії Високим судом Лондона та інші позови в міжнародні суди; коментарі щодо законопроекту № 5670 «Про мову», що передбачає обов'язкове використання у всіх сферах життя, включаючи побутову, виключно української мови; скандальна стаття українського олігарха В. Пінчука в американському виданні The Wall Street Journal; закриття фабрики Roshen у Липецьку; висвітлення ситуації на Сході України; прогнози щодо подій в Україні після перемоги Д. Трампа. Висвітлюючи ці та інші події, російські ЗМІ активно вдавалися до маніпулятивних технологій, про що свідчить показник понад 80 % заангажованих публікацій.

Висвітлюючи обставини справи з російськими претензіями до України щодо боргу, газети частіше використовували такі маніпулятивні технології, як **створення інформаційної хвилі, анонімний авторитет**. Так, Lenta.ru в

статті «Дефолт воскрес» з підзаголовком «Решат ли судьбу украинского долга перед Россией к Пасхе» пише: «Эксперты полагают, что в лучшем случае Киев обратится за финансовой помощью к Западу, в худшем – объявит еще один дефолт» (URL: <https://lenta.ru/articles/2017/01/26/easter4valcman/>. 2017. 26.01). «Военное обозрение» в статті «Там, за туманами... О рассмотрении лондонским судом дела об украинском долге перед РФ» пише: «... “независимые” рейтинговые агентства прогнозируемо (ибо, мягко говоря, не всегда сами вольны принимать решение) остановили планку рейтинга “незалежной” на преддефолтном уровне, но дальше – до реальной отметки – понижать не стали (створення інформаційної хвилі, постановка риторичних запитань)» (URL: <https://topwar.ru/107538-tam-za-tumanami-o-rassmotrenii-londonskim-sudom-dela-ob-ukrainskom-dolge-pered-rf.html>. 2017. 20.01). «Московский комсомолец» у матеріалі «В суде Лондона решают судьбу трехмиллиардного украинского долга России» з підзаголовком «У РФ есть хорошие шансы наказать Киев» вдається до прийому «анонімний авторитет»: «юристы считают, что процесс судебного разбирательства в Лондоне пока выглядит не в пользу Киева» (URL: <http://www.mk.ru/economics/2017/01/17/v-sude-londona-reshayut-sudbu-trekhmilliardnogo-ukrainskogo-dolga-rossii.html>. 2017. 17.01).

З приводу подачі Україною позову проти Росії, заснованого на Міжнародній конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму, «Российская газета» друкує роз'яснення МЗС Росії у матеріалі «Украина не предоставила доказательств по искам против России», де позиціонує РФ як сторону, що «искренне пыталась разобраться в сути претензий украинской стороны, добросовестно проверяя ее заявления, однако столкнулась со стойким нежеланием украинских ведомств вести предметный диалог и в конечном счете односторонним разрывом консультаций украинской стороной» (URL: <https://rg.ru/2017/01/17/mid-ukraina-ne-predostavila-dokazatelstv-po-iskam-protiv-rossii.html>. 2017. 17.01). «Независимая газета» у публікації «Киев обвиняет Москву в финансировании терроризма» пише: «ДНР и ЛНР только в Киеве официально признаны «террористическими организациями». А поскольку Украина объявила борьбу с республиками «антитеррористической операцией», то может возникнуть вопрос о том, какое отношение к этому имеет Россия» (URL: http://www.ng.ru/cis/2017-01-25/1_6911_kiev.html. 2017. 25.01). Продовжує тему «Известия», матеріал якого має назву «Украинцев отвлекают антироссийским иском», подає думку експерта та посилається на **анонімний авторитет**: «Это уже второй иск в Международный суд Гааги с одним и тем же обвинением в адрес России – в нарушении международных соглашений. Никакого результата от него не будет» (URL: <http://izvestia.ru/news/658194>. 2017. 17.01). Загалом під час висвітлення цієї теми активно використовувались прийоми **створення інформаційної хвилі та коментарів**.

Достатньо резонансним для російських ЗМІ виявилось мовне питання в Україні. Так, наприклад, газета «Коммерсантъ» у матеріалі «Украинские депутаты борются с инакоречьем» звинувачує парламент у бажанні

«ограничить использование русского даже в быту», підкреслюючи, що «законопроект неоправданно закручивает гайки, повторяя неудачный балтийский опыт с созданием языковых комиссий как репрессивного инструмента» **(створення інформаційної хвилі)** (URL: <http://www.kommersant.ru/doc/3199522>. 2017. 22.01).

«Аргументы и Факты» у статті «Объявление тотальной украинизации. Чем грозит Киеву принятие закона о языке» апелює до **анонімного авторитету**: «По мнению экспертов «АиФ», если официальный Киев примет новый закон об украинском языке, вслед за ДНР и ЛНР на территории Украины могут появиться новые народные республики, и страну ждёт развал» **(створення інформаційної хвилі, анонімний авторитет)** (URL: http://www.aif.ru/politics/world/obyavlenie_totalnoy_ukrainizaciya_chem_grozit_kievu_prinyatie_zakona_o_yazyke. 2017. 23.01).

«Военное обозрение» у матеріалі «Украина: за русский язык – в тюрьму, за убийство правоохранителей – на свободу?» далі пише про внесений законопроект: «Звучит невинно? А суть его в том, что украинский язык объявляется исключительным. Все остальные языки фактически объявляются вне закона (понятно, что прежде всего имеется в виду русский язык)» **(створення інформаційної хвилі, постановка риторичних запитань)** (URL: <https://topwar.ru/107875-ukraina-za-russkiy-yazyk-v-tyurmu-za-ubiystvo-pravoohraniteley-na-svobodu.html>. 2017. 26.01).

У руслі російських (чи суголосних з ними) планів «розв'язання конфлікту» російські ЗМІ активно коментували статтю українського олігарха В. Пінчука в американському виданні The Wall Street Journal, де поміж інших «поступок» Росії пропонувалося де-факто визнати анексію Криму та відмовитись від свого бажання вступу в ЄС і НАТО задля залагодження конфлікту на Донбасі. Так, Lenta.ru в статті «Война за мир» коментує ситуацію: «...У депутатов и политических экспертов твердости в оценке публикации Пинчука не наблюдается. Конечно, “партия войны” громогласно поддержала Порошенко, объявив Пинчука новым врагом Украины, “путинским агентом” и так далее Но звучат и другие голоса. Так, международник О. Волошин заявил, что нет ни одного рационального аргумента против “плана Пинчука”, а нынешняя политика Киева привела лишь к тому, что “пролиты реки крови, ослаблена экономика, нечистыми на руку чиновниками на войне заработаны миллионы, двери ЕС и НАТО для Украины закрыты на засов”». Руководитель фонда «Украинская политика» К. Бондаренко отметил, что тезисы В. Пинчука на самом деле уже давно обсуждают во многих европейских столицах, и подчеркнул: в реалиях нынешней Украины все, что не входит в заданную систему координат, автоматически объявляется «замыслом Путина»» **(благі слова, коментарі, створення інформаційної хвилі)** (URL: <https://lenta.ru/articles/2017/01/13/pinchuk/>. 2017. 13.01).

У контексті інформаційної підтримки «плану Пінчука» «Независимая газета» в публікації «В Киеве взяли за зятя Кучмы» пише: «Некоторые украинские эксперты отмечают, что бизнесмен выражал вовсе не российскую позицию». Руководитель Центра прикладных политических исследований

«Пента» В. Фесенко отметил, что мнение В. Пинчука может быть созвучно позиции представителей новой американской администрации: «Они будут договариваться с Россией. И как бизнесмен он понимает, что затягивание конфликта приводит к стагнации экономики, создает огромные проблемы...» **(коментарі, створення інформаційної хвилі)** (URL: http://www.ng.ru/cis/2017-01-26/1_6912_kiev.html. 2017. 26.01).

«Военное обозрение» у матеріалі «Путин идёт на Украину» пише: «Понятно, что Пинчук запустил так называемый “пробный шар”, запустил его из Америки в WSJ, намекая этим, что основывается на инсайдерской информации из своих источников, видимо, в Фонде Клинтон, предупреждая об объективной реальности, которая обрушится на Киев буквально после 20 января, после инаугурации президента Д. Трампа. По сути, в своей статье В. Пинчук сказал, какой будет новая политика США на Украине, и, предложил предусмотрительно сделать правильный выбор.

... Очевидно, что складывается новая олигархическая рать: Онищенко – Фирташ – Пинчук и др. Укро-олигархи полностью зависимы от США, и будут отрабатывать изменение политики Вашингтона, с приходом Трампа» **(коментарі, створення інформаційної хвилі)** (URL: <https://topwar.ru/106613-putin-idet-na-ukrainu.html>. 2017. 4.01).

Приводом для використання маніпулятивних технологій у російських ЗМІ залишалася тема нової адміністрації США та прогнози щодо України після приходу до влади Д. Трампа. Так «Известия» в статті «Демократы опасаются сделки Трампа с Россией по Украине» пише: «По словам эксперта, новый президент США намерен в скором времени встретиться с президентом России и почти наверняка предложит российскому лидеру “украинскую сделку”» **(створення інформаційної хвилі, анонімний авторитет)** (<http://izvestia.ru/news/658599>. 2017. 20.01).

«Газета.ru» в статті «Что Трамп грядущий готовит Порошенко» змальовує такі перспективи: «Новый президент США может коренным образом изменить вектор политики в отношении Киева, а без поддержки из-за океана Порошенко будет все тяжелей сопротивляться давлению из Москвы»; «вероятность нового “майдана” останется высокой» **(створення інформаційної хвилі, анонімний авторитет)** (URL: https://www.gazeta.ru/politics/2017/01/06_a_10464503.shtml. 2017. 6.01).

«Аргументы и факты» в матеріалі «Вокруг гетмана измена» з підзаголовком «Киев лишается международной поддержки, и это скажется на судьбе Порошенко, уверен политолог Вадим Самодуров» далі пише: «Однако Д. Трамп и В. Путин могут договориться насчёт Донбасса примерно в таком ключе: американцы не будут предоставлять Киеву оружие и специалистов, и на словах даже призовут Порошенко к соблюдению минских соглашений. ... Очень велик риск для “шоколадного барона” просто-напросто не досидеть до ближайшего электорального цикла» **(створення інформаційної хвилі, анонімний авторитет)** (URL: http://www.aif.ru/politics/opinion/vokrug_getmana_izmena. 2017. 27.01).

Результаты мониторингу виявили також активне використання ЗМІ таких інформаційних маніпуляцій, як **коментарі, створення інформаційної**

хвилі, створення асоціацій. Ці маніпуляції дуже часто зустрічаються у висвітленні загострень ситуації на Сході України. «Российская газета» у матеріалі «Москва возложила вину за обострение ситуации в Донбассе на Киев» пише: «...Реализация минских соглашений предполагает прекращение силовых действий в Донбассе, а Киев своими действиями разжигает войну в регионе»; «Выполнение аспектов минских договоренностей ...предполагает фактическую отмену карательной операции – так называемой АТО. Без политической воли Киева это невозможно сделать мирным путем» (**створення асоціацій**) (URL: <https://rg.ru/2017/01/27/moskva-vozlozhila-vinu-za-obostrenie-situacii-v-donbasse-na-kiev.html>. 2017. 27.01). В іншій статті «Донецк под огнем» зазначається: «Армии ДНР не оставалось ничего иного, как адекватно отвечать. ... Начав с провокаций, украинскому командованию уже тяжело резко от них отказаться. Я говорю и о главнокомандующем Порошенко. Без его приказа начало обострения было невозможно» (**коментарі, створення інформаційної хвилі**) (URL: <https://rg.ru/2017/01/31/obostrenie-situacii-v-dnr-sovpalo-s-vizitom-poroshenko-v-germaniiu.html>. 2017. 31.01).

«Независимая газета» в статті «Украина сохраняет курс на конфронтацию» пише: «...Выход из состава Украины неподконтрольных территорий. ... связан с неготовностью Киева к диалогу с политиками и населением, проживающим в Донбассе ...» (**створення інформаційної хвилі, анонімний авторитет**) (URL: http://www.ng.ru/courier/2017-01-30/11_6915_ukraina.html. 2017. 30.01).

«Московский комсомолец» у статті «На Донбассе начался кошмар: бои у Авдеевки парализовали регион» подає думку Д. Денисова, політолога: «Мы видим вопиющую провокацию со стороны Украины. Всем понятно, что в нынешней ситуации в стабильности заинтересованы как раз ДНР и ЛНР...»; «Р. Ищенко: “Все происходящее выгодно Порошенко, так как в конце января он окончательно лишился коалиции в Верховной Раде”» (**створення інформаційної хвилі, анонімний авторитет**) (URL: <http://www.mk.ru/politics/2017/01/31/na-donbasse-nachalsya-koshmar-boi-u-avdeevki-paralizovali-region.html>. 2017. 31.01).

«Военное обозрение»: «Обострение на Донбассе: даже Хуг прозрел» пише: «Больная майданом Украина продолжает грезить о возвращении Донбасса под свой контроль, и отнюдь не мирными способами» (**створення інформаційної хвилі, створення асоціацій**) (URL: <https://topwar.ru/107797-obostrenie-na-donbasse-dazhe-hug-prozrel.html>. 2017. 24.01).

Значний пласт маніпулятивних повідомлень російських ЗМІ спрямовано на негативне зображення ситуації в Україні: економічної, соціальної, політичної; робляться прогнози щодо «майданів»; коментуються реформи. Видання Lenta.ru в матеріалі «Ай, болит!», підзаголовок якого «Кто сумеет окончательно разрушить систему здравоохранения Украины», далі пише: «В Украине вспыхнули “медицинские войны”: известный кардиохирург Б. Тодуров и ряд представителей отрасли открыто выступили против чиновников Минздрава»; «Впрочем, похоже, что Рада со своей позицией относительно Супрун определилась: депутаты уже требуют от

правительства уволить ее за “преступную халатность, которая стоила жизни десяткам тысяч наших граждан”» (**коментарі, постановка риторичних запитань**) (URL: https://lenta.ru/articles/2017/01/23/vy_vse_bolny/, 2017. 23.01). Продовжує тему «Московский Комсомолец», стаття якого називається «Глава Минздрава Украины предложила лечить солдат АТО дронами из грибов», а підзаголовок «Депутаты требуют назначить адекватного министра здравоохранения», далі продовжує: «В медицинском сообществе заявили, что в результате деятельности У. Супрун в Украине погибло больше людей, чем от военных действий в зоне АТО. Начать с того, что в стране просто пропали все вакцины» (**створення інформаційної хвилі**) (URL: <http://www.mk.ru/social/2017/01/17/glava-minzdrava-ukrainy-predlozhila-lechit-soldat-ato-dronami-iz-gribov.html>, 2017. 17.01).

Видання Lenta.ru зі статтею «Больше жути» розповідає про загрози, які чекають на Україну в новому році: «В 2017 г. поводов для негодования у населения прибавится. Прежде всего, конечно, это запредельные тарифы на услуги ЖКХ» (**створення інформаційної хвилі**) (URL: https://lenta.ru/articles/2017/01/09/future_ua/, 2017. 9.01).

Робить прогноз і «Комсомольская правда» в матеріалі «Что ждет независимую в 2017 году», вміщуючи думки аналітиків та експертів: «Основной проблемой для правительства Украины станет социальная сфера, – уверена А. Решмедилова. ... Уже к апрелю, когда иммунитет правительства закончится, Кабмину придется либо предлагать новую стратегию экономического развития, либо уходит в отставку» (**анонімний авторитет**) (URL: <http://www.kp.ru/daily/26627/3647119/>, 2017. 10.01).

«Военное обозрение» в статті «Больные братья и мертворождённый нацизм» задається питанням «Что делать с украинским национализмом? Этим вопросом многие задаются уже не первый десяток лет, а за последние три года он действительно стал ребром, и не только для ближайших соседей, но и для самих кураторов недоделанного фашизма в Украине»; «Украина давно превратилась в фашистское государство и эту проблему сейчас нужно решать всем миром, пока она не превратилась в настоящего монстра и не выплеснулась за границы умирающего государства» (**створення асоціацій, постановка риторичних запитань, створення інформаційної хвилі**) (URL: <https://topwar.ru/107789-bolnye-bratya-i-mertvorozhdennyu-nacizm.html>, 2017. 26.01).

«Аргументы и факты» в статті «Третий Майдан на горизонте» звертає увагу на думку політолога В. Самодурова, який пише: «Надо всем этим цирком стоит один человек, на котором формально лежит ответственность за всё происходящее. Это президент Порошенко. В истории есть масса случаев, когда пришедшие на волне массовых движений лидеры потом их разгоняли. Германия Гитлера и штурмовики, Испания Франко и фалангисты, Румыния Антонеску и легионеры – везде заканчивалось одинаково: ультраправые поддерживали деятеля, который, придя к власти, затем с ними расправлялся» (**маніпуляція заголовком, анонімний авторитет створення асоціацій**) (URL: http://www.aif.ru/politics/opinion/tretiy_maydan_na_gorizonte, 2017. 17.01). Інша стаття цього ж видання «Как Майдан похоронил ведущие

предприятия Украины» описує ситуацію в українській промисловості у безапеляційній маніпулятивній силістиці **анонімного авторитету**: «Деградация, подошедшая к точке невозврата, коснулась многих отраслей, как высокотехнологичных (авиация, ракетостроение, производство двигателей и пр.), так и объектов инфраструктуры (например, украинская газотранспортная система). Степень износа дорожного фонда и железнодорожной инфраструктуры достигает 90–95 %», працюючи при цьому на **створення відповідної інформаційної хвилі** (URL: http://www.aif.ru/money/opinion/kak_maydan_pohoronil_vedushchie_predpriyati_ua_ukrainy. 2017. 11.01).

«Комсомольская правда» в статті «Дневник киевлянки: На Украине работники науки и прочие бюджетники – между огнем и прорубью», підзаголовок якої «Аванс не выдали, а зарплаты задержат», використовує технології **створення інформаційної хвилі, коментарі**: «Всех интересует “3200 и когда дадут”. Все только об этом между собой и говорят»; «Знаменитый институт им. Патона переживает колоссальное сокращение: увольняют научных сотрудников...» (URL: <http://www.kp.ru/daily/26633.5/3651914/>. 2017. 22.01). Інша група матеріалів стосується іноземної підтримки. Так, «Российская газета» в статті «Рекомендовали озаботиться» наголошує на «втомі» ПАРЄ від України та вказує, що організація прийняла рекомендацію, у якій «...за ритуальними словами о поддержке “амбициозных реформ” ясно читается недовольство трехлетним правлением новой украинской власти» (**коментарі**) (URL: <https://rg.ru/2017/01/26/ukrainskij-vopros-vyzval-v-pase-ostrye-debaty-i-kritiku.html>. 2017. 26.01).

Здійснений аналіз результатів моніторингу зарубіжних ЗМІ покликаний не лише визначити, які саме зарубіжні ЗМІ вдаються до інформаційних маніпуляцій і беруть, таким чином, участь в антиукраїнській пропаганді, а й виявити домінуючі маніпулятивні тренди з метою вироблення інструментів для мінімізації їх негативного впливу.

Варто також зазначити, що лідерами з використання маніпулятивних технологій залишаються такі видання: «Военное обозрение», «Лента.ру» «Российская газета», «Московский комсомолец», «Известия», «Аргументы и факты», «Комсомольская правда».

Методи маніпулятивних технологій

Апелювання до страху: намагання отримати підтримку своїм ідеям/поглядам, використовуючи наявні страхи та упередження аудиторії.

Створення погрози: прийом «стратегічного» характеру, що впливає на емоції масової аудиторії. Його головне завдання – змусити боятися.

Фактографічність: розгляд факту поза контекстом, описання факту без його аналізу, узагальнення, причинно-наслідкових зв'язків.

Отруйний сендвіч: специфічна структуризація тексту, спрямована на те, щоб приховати від аудиторії «непотрібну» правду: комунікатор дає позитивне повідомлення між негативною передмовою і негативним висновком. За наявності у комунікатора певних здібностей і досвіду

позитивне повідомлення може залишатися непоміченим аудиторією.

Створення асоціацій: об'єкт в очах громадськості штучно прив'язується до чогось такого, що сприймається масовою свідомістю як дуже погане (чи навпаки – гарне). Для цієї мети широко використовуються метафори. Практикується зв'язування імені політичного опонента з тяжким становищем народу, негативний образ, з яким асоціативно вдається в масовій свідомості зв'язати супротивника (фашист, сталініст, хабарник, мафіозі тощо).

Принцип контрасту: детально описується інформація про політичних опонентів, яка має негативне забарвлення, а поряд з нею подається позитивна інформація про «своїх» політиків;

Підміна: один з варіантів використання дискурсивних одиниць маніпулятивного характеру для позначення несприятливих дій і навпаки. Так, погроми називаються «демонстраціями протесту», бандитські формування – «борцями за волю», найманці – добровольцями тощо.

«Очевидці»події: ефективний прийом, нерідко використовуваний для створення емоційного резонансу. Опитується багато випадкових людей, зі слів яких формується необхідний значеннєвий і емоційний ряд.

Помилкова аналогія чи наведення маніпулятивних аналогій: маніпуляція, спрямована на приховування справжньої причини в будь-якому питанні, заміну її помилковою аналогією. Наприклад, відбувається некоректне зіставлення різних, інколи навіть взаємовиключних наслідків, які в даному випадку видаються за одне. Ігнорується логічна складова у ряді питань мало не протилежного характеру, які представляються маніпуляторами як один причинно-наслідковий ланцюжок.

Констатація факту: бажаний стан речей подається ЗМІ як факт, що вже здійснився.

Коментарі: ціль – створення такого контексту, у якому думки людини формуватимуться у потрібному напрямі. Повідомлення про факт супроводжується інтерпретацією коментатора, який пропонує читачу чи глядачу кілька раціональних варіантів пояснення.

Класифікатори: слова-«приправи» для будь-якого інформаційного повідомлення. По-перше, це слова і сполучення, корисні для опису власної «позитивної і конструктивної позиції». По-друге, це «слова, що контрастують» для того, щоб у негативному ключі охарактеризувати супротивника. Типовий варіант повідомлення в новинах: «учасники акції»... (варіанти: «люди похилого віку, особи без певних занять, серед яких є злочинні елементи, алкоголіки і наркомани; радикально налаштовані молоді люди, що сповідують екстремістські погляди...»; «акція проводиться за гроші»... тощо).

Ефект ореолу: перенесення позитивних/негативних характеристик певної особи або сфери діяльності, процесу, держави на інші, наближені до них, але не пов'язані з уже проявленими. Наприклад, людину, яка домаглася вагомих успіхів у якійсь конкретній галузі, оточуючі вважають здатною на більше й в інших справах, а також приписують цілий ряд позитивних якостей.

Ефект бумеранга: перенасичення інформаційного простору негативною/позитивною інформацією, яка у підсумку починає викликати в аудиторії зворотний ефект – роздратування надмірною кількістю «позитиву» або симпатію через співчуття у випадку постійної критики.

Забовтування: використовується з метою зниження актуальності явища чи формування негативного ставлення до нього, створення т. зв. «інформаційного шуму», коли за потоком другорядних повідомлень потрібно сховати якусь важливу подію чи головну проблему.

Анонімний авторитет: апелювання до авторитетної думки з метою викликати довіру до повідомлення, наприклад: «учені на підставі багаторічних досліджень установили...», «експерти вважають...» тощо.

Рекомендація: використання репутації чи ролі індивіда, який рекомендує (експерт, поважна публічна особа тощо); рекомендації по суті є цитуваннями в контексті чи поза ним, особливо на підтримку чи проти здійснюваної політики, дій, програм чи осіб.

Блискучий фантик: слова, які позитивно описують об'єкт, але нічого не говорять по суті. При цьому характеристики розпливчасті настільки, що можуть бути застосовані до будь-якого об'єкту, водночас спростувати їх та назвати помилковими не можна.

Нечітке припущення чи підміна факту думками: ця техніка використовується коли ідея, яку пропагандист хоче вкорінити, буде викликати менше довіри, якщо її задекларувати прямо. Концепція натомість багаторазово припускається або подається так, що вона впливає зі змісту.

Використання стереотипів: техніка призначена спровокувати упередження в аудиторії навішуванням на об'єкт пропаганди ярликів, які зображають об'єкт пропаганди в такому світлі, що цільова аудиторія його боїться, ненавидить або гидиться чи вважає небажаним.

Багатократне повторення: цей підхід для аргументації використовує невтомне повторення ідеї. Ідея, простий слоган, який повторюється достатню кількість разів, може сприйнятися як правда.

Ствердження: надання ЗМІ переваги бездоказовим аргументам замість об'єктивної дискусії, що обмежує плюралізм думок і просуває лише одну точку зору.

Постановка риторичних запитань: представник ЗМІ ставить аудиторії просте запитання, водночас наділяючи його відповідним підтекстом.

Ефект первинності: при надходженні суперечливої інформації, перевірити яку неможливо, людина вірить тій, яка надійшла першою. А змінити вже сформований погляд дуже важко.

Відволікання уваги: за допомогою відеоряду, розбавлення повідомлень непотрібною інформацією, яка відволікає увагу від важливої суспільної події.

Благі слова: слова у системі цінностей цільової аудиторії, які створюють позитивний образ, якщо застосовуються до особи чи речі. «Мир, щастя, безпека, мудре керівництво, свобода, правда тощо» – є благими словами. Багатьма релігійність розглядається як благість, асоціація з нею дає великі переваги.

Вибіркова правда: пропагандист говорить правду, або таку вибірку з правди, яка необхідна для його цілей, і говорить її в такий спосіб, що слухач і не думає, що отримує пропаганду... Мистецтво пропаганди – це не брехати, а скоріше вибирати правду, яка тобі необхідна, та подавати її в суміші з іншою правдою, яку хоче почути аудиторія

Блискучі узагальнення: це емоційно наповнені слова, які додаються до продукту чи ідей, але не передбачають ніяких конкретних аргументів чи аналізу.

Дезінформування: створення або видалення інформації з публічних документів з метою створення неправильного документування події або дій особи чи організації, включаючи повну фальсифікацію фотографій, кінокартин, трансляцій та звукозаписів, подібно до друкованих документів.

Емоційний резонанс чи нагнітання негативного емоційного фону: спосіб створення у широкої аудиторії певного настрою з одночасною передачею пропагандистської інформації. Емоційний резонанс дозволяє зняти психологічний захист, що на усвідомлюваному рівні створює людина, намагаючись відгородитися від пропагандистського чи рекламного «промивання мозків». Одне з основних правил пропаганди говорить: у першу чергу потрібно звертатися не до розуму, а до почуттів людини.

Буденна розповідь: представлення інформації, яка може викликати небажаний ефект, у звичайному, «буденному» тоні, начебто нічого дивного і тим більше страшного не відбувається.

Однобічність висвітлення подій: у цьому випадку маніпулятивність методики, яка застосовується, спрямована на однобічність висвітлення подій, коли надається можливість висловитися лише одній стороні процесу, у результаті чого досягається помилковий (прихований, маніпулятивний) ефект при можливій інтерпретації подій, що подаються в матеріалі, фактично подібну інтерпретацію виключаючи.

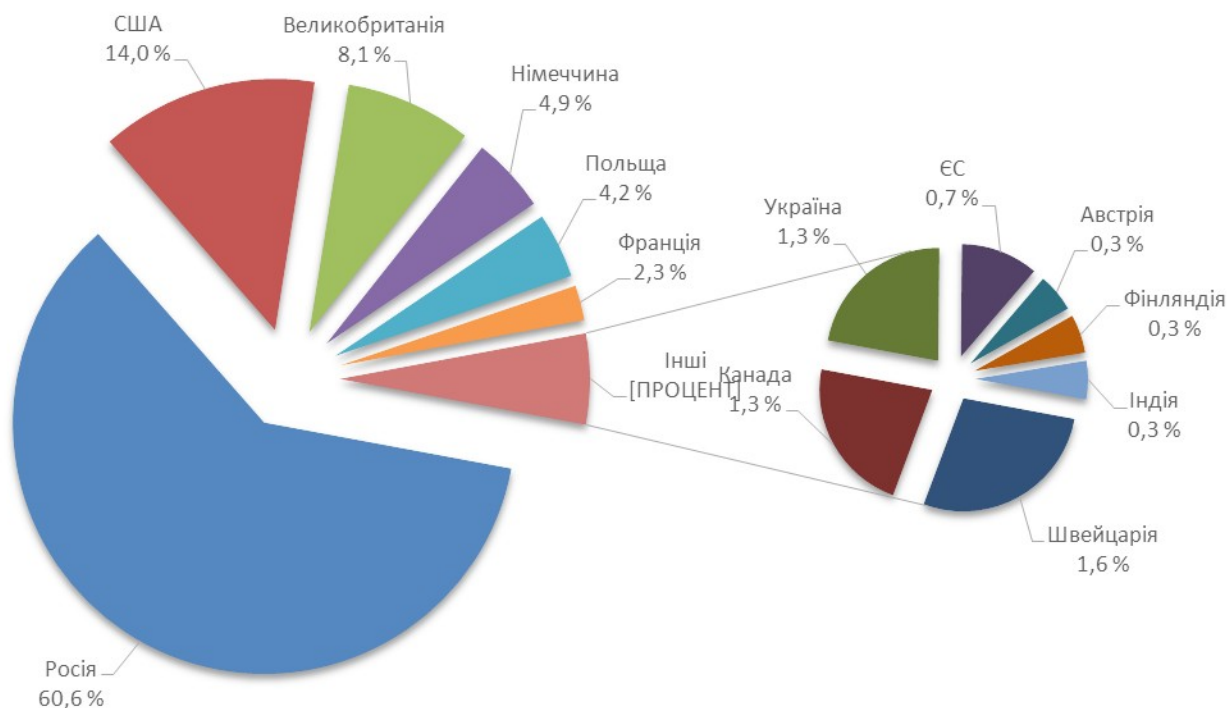
Створення інформаційної хвилі: пропагандистська акція спрямована на стимулювання активного коментування певної інформації значною кількістю ЗМК. Головна мета використання цього прийому полягає в створенні т. зв. «вторинної інформаційної хвилі» на рівні міжособистісного спілкування – для ініціювання відповідних обговорень, оцінок, появи відповідних чуток, – тривалому циркулюванню потрібної інформації в інформаційному просторі. Усе це дає змогу багаторазово підсилити потужність інформаційно-психологічного впливу на цільові аудиторії.

Зсув акцентів: перенесення автором маніпуляції уваги аудиторії з небажаних для нього на потрібні йому аспекти, надання небажаний інформації другорядного значення.

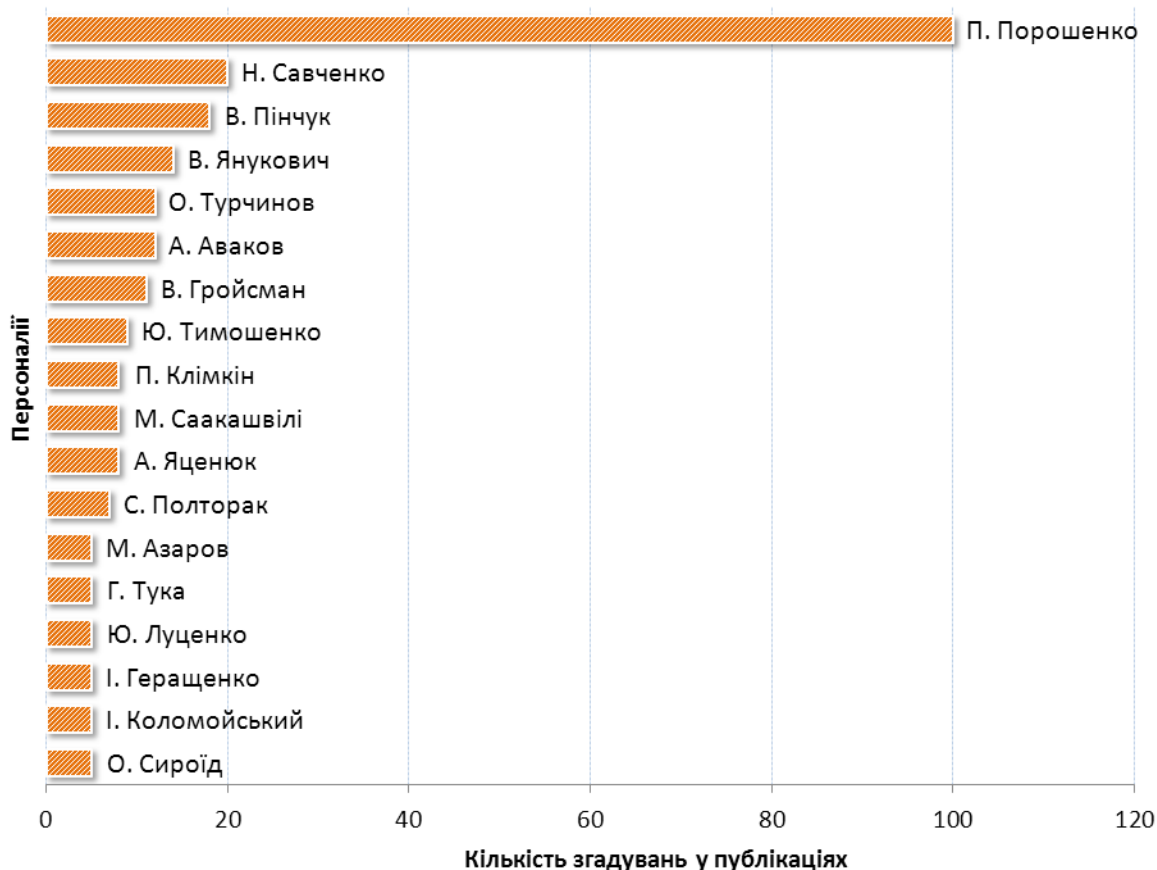
Розмахування прапором: намагання виправдати дію на підставі того, що це патріотично або певним чином діє на користь країні, групі або ідеї, яку підтримує цільова аудиторія.

Основні тенденції висвітлення української тематики в іноземних ЗМІ (січень 2017)

Співвідношення кількості публікацій по світу

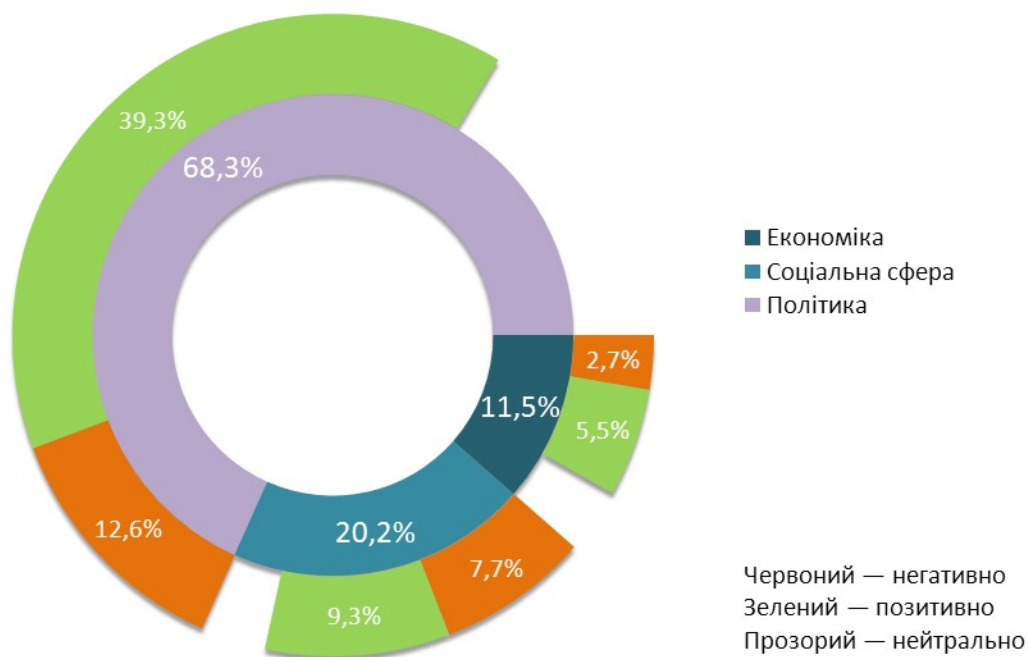
Персоналії в зарубіжних ЗМІ

Оціночний розподіл за сферами діяльності (західні ЗМІ)

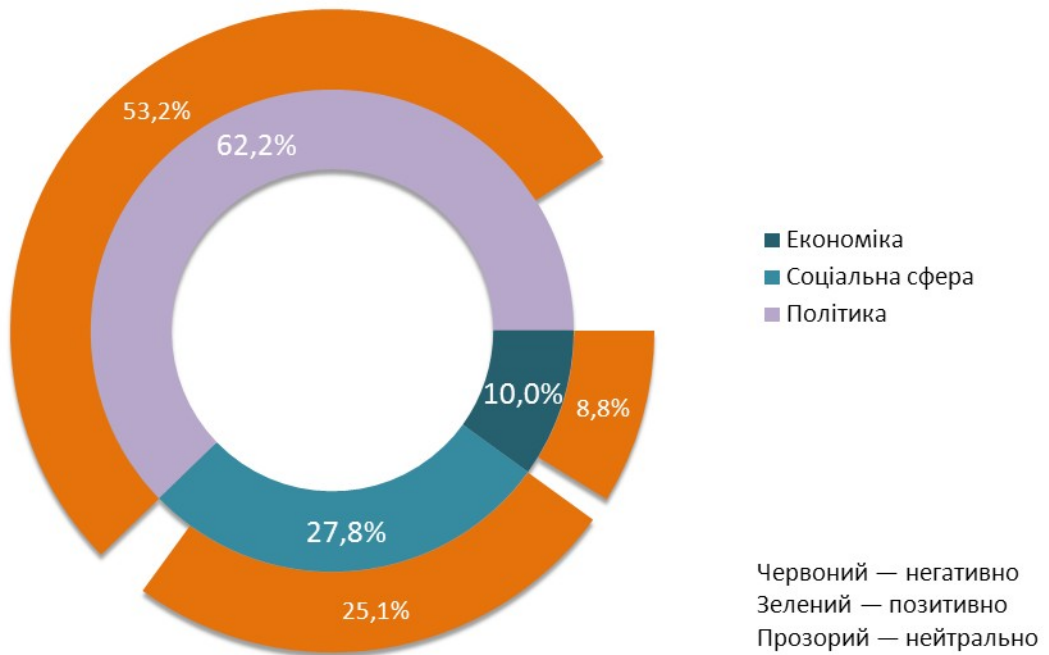
Оціночний розподіл за сферами діяльності (західні ЗМІ)

Оціночний розподіл за сферами діяльності (російські ЗМІ)

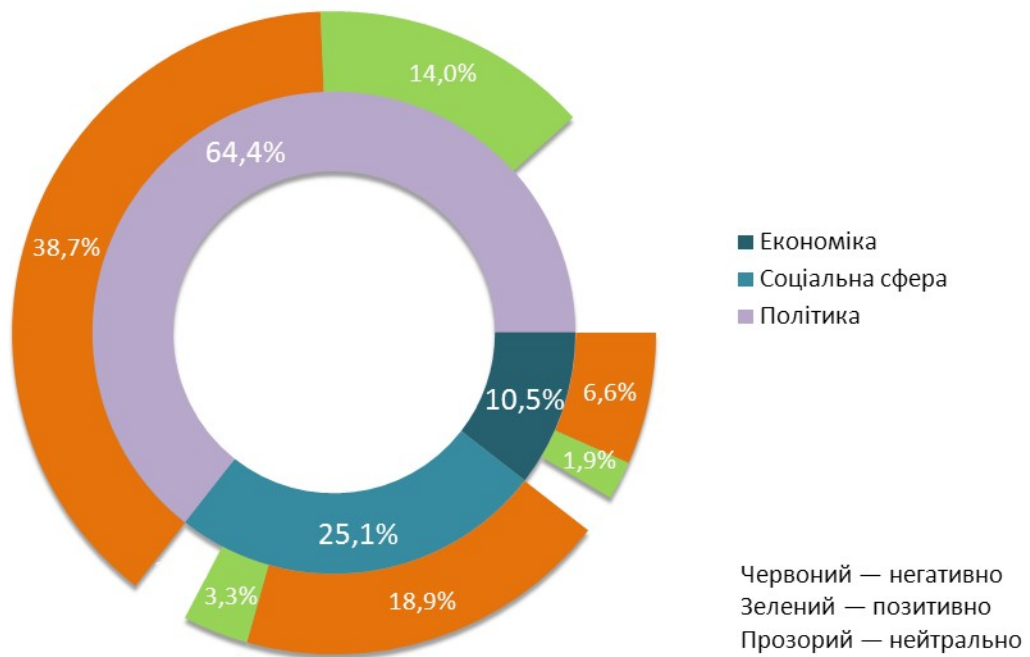
Оціночний розподіл за сферами діяльності (російські ЗМІ)

Оціночний розподіл за сферами діяльності

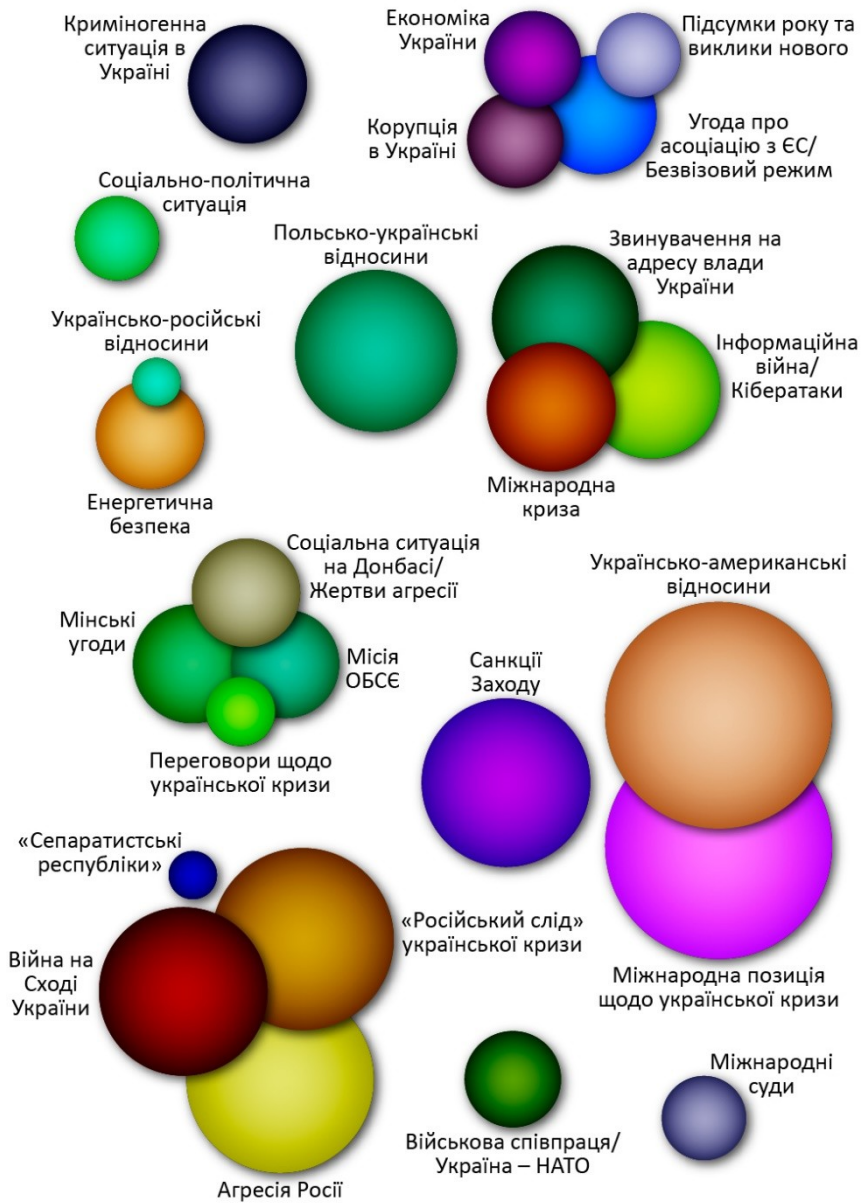
Оціночний розподіл за сферами діяльності

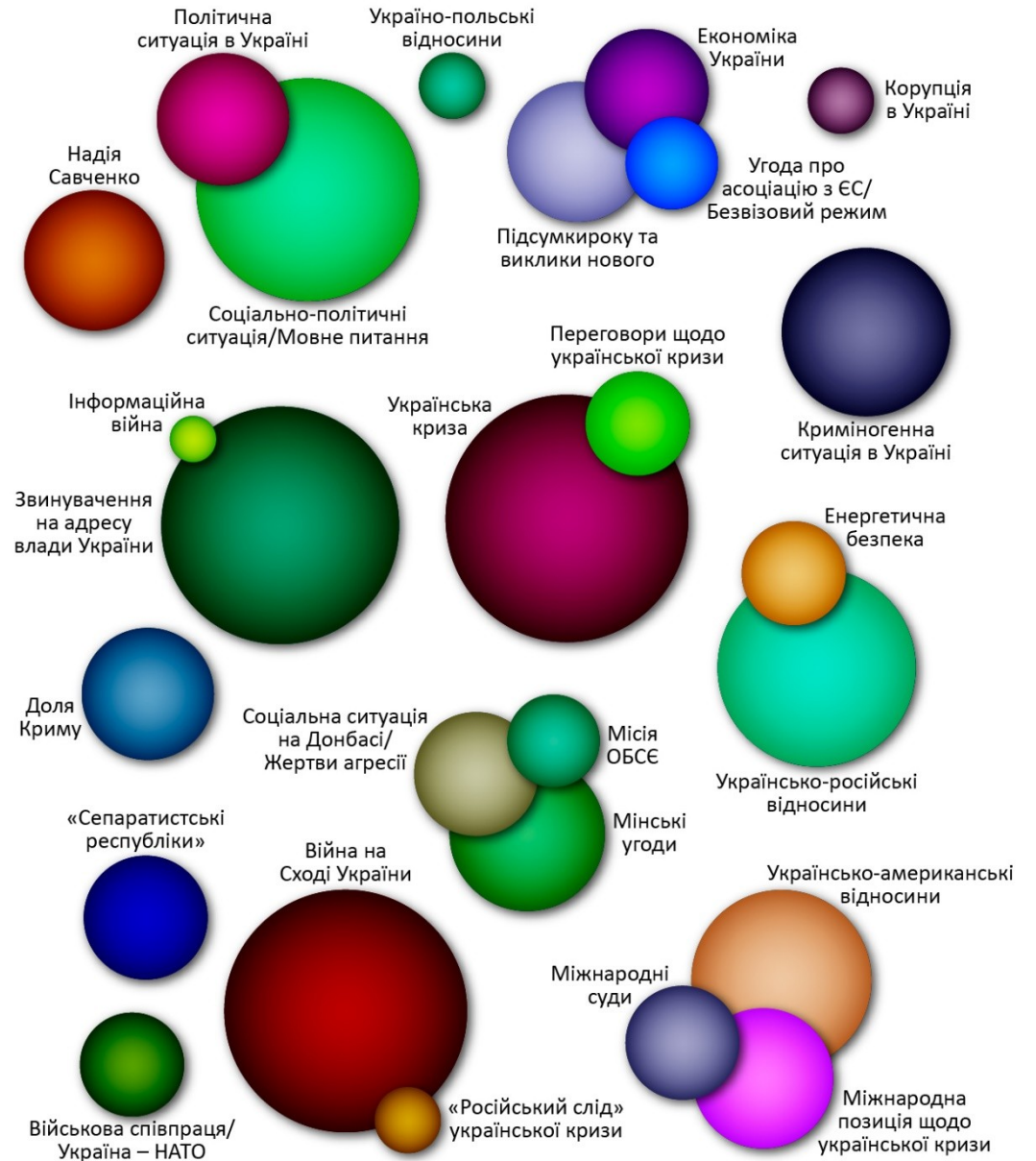
Співвідношення ключових тегів у західних та російських ЗМІ

Західні ЗМІ

Російські ЗМІ

ПРАВО: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

О. Бусол, д-р юрид. наук, ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Зарубіжний досвід легалізації вогнепальної зброї та можливість запровадження на території України

Основним суб'єктом, який регулює законодавство держав щодо володіння та незаконного розповсюдження вогнепальної зброї у світі, є Організація Об'єднаних Націй (ООН). Співдружність держав в інтересах забезпечення власної та колективної безпеки орієнтована на те, щоб спірні питання вирішувалися виключно мирним та цивілізованим шляхом. Проте за останні десятиліття у світі відбулися 50 війн, під час яких загинуло близько 6 млн осіб, зокрема від застосування вогнепальної та стрілецької зброї.

Завдяки порівняно легкому доступу до стрілецької зброї за період із 1990 р. від стрілецької зброї у світі загинуло 4 млн осіб, приблизно 90 % з них – цивільні особи. На сьогодні у світі в обігу перебуває не менше 639 млн одиниць такої зброї, – по одній одиниці зброї на кожну дванадцятую людину на землі. Незаконна торгівля стрілецькою зброєю є великим та прибутковим бізнесом – з нього не сплачуються податки, а валовий прибуток є колосальним.

У зв'язку з великою кількістю жертв від стрілецької зброї Генеральний секретар ООН К. Аннан назвав її «зброєю масового знищення». Виступаючи в Раді Безпеки у вересні 1999 р., Генеральний секретар назвав зусилля з обмеження розповсюдження стрілецької зброї «одним з найскладніших завдань щодо запобігання конфліктам у майбутньому столітті».

За результатами проведення Конференції 20 липня 2001 р. було ухвалено Програму дій ООН із запобігання та викорінення незаконної торгівлі стрілецькою зброєю та легким озброєнням у всіх її аспектах та боротьбі з нею (далі – Програма дій). У Програмі дій особливу роль у розв'язанні проблеми незаконної торгівлі зброєю відіграє Рада Безпеки. Рада Безпеки неодноразово вводила ембарго на постачання зброї з метою стримування розповсюдження зброї у конкретних конфліктних ситуаціях. Водночас за виконанням ембарго на постачання зброї до цього часу не здійснювалося належного контролю, у результаті чого вони не мали істотного впливу на стримування незаконного обігу зброї.

2 березня 2001 р. державами-учасницями була досягнута згода щодо прийняття Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї (далі – Протокол), яка доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності. Відповідно до ст. 7 Протоколу кожна з держав-учасниць повинна забезпечити зберігання протягом не менш 10 років інформації, яка буде необхідною для відстежування та ідентифікації незаконно виготовленої вогнепальної зброї чи зброї, що перебуває в незаконному обігу.

Жорсткої позиції продовжують дотримуватися Сполучені Штати Америки. Їх представники, що діють в інтересах збройового лобі, категорично заперечують проти будь-якого плану ООН щодо намагань знищення незаконної

торгівлі зброєю, оскільки це, на їх погляд, обмежить обсяг законної торгівлі або обмежить права громадян на володіння зброєю.

Держави Східної Європи, маючи намір вступити до ЄС, повинні взяти на себе зобов'язання, що діють на його території.

Головна проблема щодо контролю над нелегальним розповсюдженням зброї на міжнародному рівні полягає в тому, що на сьогодні не існує ні загального для всіх держав закону щодо контролю над озброєнням, ні міжнародного суду, який би розглядав скарги з цього приводу. Тому, деякі держави всупереч рішенням ООН і гуманітарним принципам, продовжують активно постачати зброю в зони військових конфліктів.

Міжнародні документи щодо обігу вогнепальної зброї багато у чому схожі між собою, у деяких моментах навіть ідентичні. Але з огляду на те, що для кожної конвенції чи іншого документа, які приймаються в цій царині, застосовуються різні, хоч і схожі, визначення та поняття, можна зробити висновок, що єдності поглядів немає всередині самої міжнародної спільноти. Як держави-виробники та постачальники зброї, так і їхні покупці не зацікавлені у встановленні собі кабальних умов для вигідної і прибуткової справи. Відомо, що такі держави, як США, Росія, Канада, Індія тощо мають значний вплив на політику ООН¹.

У різних країнах законодавство по-різному регулює це питання. За критерієм регулювання права населення на озброєний захист, держави можна поділити на три групи:

– перша група – які повністю легалізували використання зброї і надали їй у вільний доступ (прикладом є США);

– друга група – які легалізували використання зброї за умов проходження особою певної процедури її отримання (наприклад, Чехія, де застосовують тестування);

– третя група – держави, які не легалізували використання зброї або легалізували лише певні її види (короткоствольна або довгоствольна) (прикладом таких країн може бути Україна, в якій легалізована довгоствольна зброя, і також Японія, де немає навіть однієї одиниці зброї на тисячу жителів)². Тож закономірними є наступні показники. Так, найбільшу кількість вогнепальної зброї у світі на 100 осіб мають США – 90 одиниць. У Швейцарії – 46, у Франції – 32, у Греції – 31, у Німеччині – 30 одиниць відповідно. В Україні легально озброєні лише 6 чоловік зі 100. Ще менше, мають зброю на Філіпінах – 4 на 100 осіб, а в КНР – 3³.

Друга Поправка до Конституції США проголошує, що право народу на зберігання та носіння зброї не повинно обмежуватися. Ще засновники Америки вбачали в озброєному населенні гарантію захисту проти тиранії. Чотирнадцяту Поправку було прийнято вже для захисту цього права проти порушення його

¹ Романов О. Міжнародно-правове регулювання обігу зброї у світі та національний досвід України. URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2028>.

² Балик Д. Легалізація зброї в Україні: за і проти. URL: <http://iac.org.ua/legalizatsiya-zbroyi-v-ukrayini-za-i-proti/>.

³ Вовченко О. ТОП - 8 країн, де дозвіл на зброю зменшив рівень криміналу. URL: <http://znaj.ua/news/regions/36094/top-8-krayin-de-gromadyani-vilno-volodiyut-zbroeyu.html>.

штатами. Верховний Суд США справедливо вважав, що особи мають основоположне право володіти тими типами зброї та зберігати їх, які зазвичай використовує законослухняний народ для самозахисту та полювання, а також для інших законних цілей ⁴. Крім того, частина штатів і муніципалітетів запроваджують спеціальні правила та законодавчі акти, які обмежують відповідні права громадян ⁵. На початку 2016 р. у Техасі набрав чинності закон, що дозволяє відкрите носіння зброї, тобто публічне носіння особам, які мають на це ліцензію. Зброя повинна бути в кобурі, а власники приватної власності можуть заборонити його пронесення з поданням спеціального знаку реагування або в усній формі. Це рішення можна пояснити тим, що останнім часом у США почастишали випадки стрілянини в публічних місцях ⁶. Одним з таких резонансних випадків стала стрілянина в гей-клубі Pulse міста Орlando у Флориді, де Омар Матін застрелив 49 осіб і поранив ще 53, перш ніж його самого застрелила поліція ⁷. Президент Б. Обама, коментуючи також і вбивство 14 чоловік в Сан-Бернадіно, наголосив на необхідності посилити контроль за обігом зброї. За його словами, є сенс прийняти закон, який зробить обіг зброї безпечнішим ⁸.

З 2016 р. повнолітні жителі штату отримали право купувати і мати при собі вогнепальну зброю прихованого носіння без обов'язкового отримання ліцензії на таку зброю. Представники Республіканської партії, що займають більшість місць у законодавчому органі штату, зуміли набрати кількість голосів, необхідну для подолання вето, накладеного раніше на відповідний закон губернатором-демократом Д. Ніксоном. Республіканці аргументують, що це дозволить законослухняним громадянам захищати себе та свої родини.

Критики законопроекту заперечували, що його прийняття може призвести до сплеску насильства з застосуванням зброї. Вони також побоюються, що найбільш часто жертвами такого насильства будуть ставати афроамериканці ⁹.

Щороку в державі продається до 5 млн одиниць зброї, хоча здебільшого її купують колекціонери, які зібрали цілі арсенали. За статистикою, на руках у

⁴ У Техасі набув чинності закон, що дозволяє відкрите носіння зброї. URL: <http://ua.112.ua/svit/u-tekhasi-nabuv-chynnosti-zakon-shcho-dozvoliaie-vidkryte-nosinnia-zbroi-282727.html>.

⁵ Бути чи не бути легалізації зброї в Україні? URL: <http://24tv.ua/special/zbroia>.

⁶ У Техасі набув чинності закон, що дозволяє відкрите носіння зброї. URL: <http://ua.112.ua/svit/u-tekhasi-nabuv-chynnosti-zakon-shcho-dozvoliaie-vidkryte-nosinnia-zbroi-282727.html>.

⁷ У Міссурі республіканці домоглися скасування ліцензії на носіння зброї. URL: <http://news.finance.ua/ua/news/-/384569/u-missuri-respublikantsi-domoglysy-skasuvannya-litsenziyi-na-nosinnia-zbroi>.

⁸ У Техасі набув чинності закон, що дозволяє відкрите носіння зброї. URL: <http://ua.112.ua/svit/u-tekhasi-nabuv-chynnosti-zakon-shcho-dozvoliaie-vidkryte-nosinnia-zbroi-282727.html>.

⁹ У Міссурі республіканці домоглися скасування ліцензії на носіння зброї. URL: <http://news.finance.ua/ua/news/-/384569/u-missuri-respublikantsi-domoglysy-skasuvannya-litsenziyi-na-nosinnia-zbroi>.

населення США є близько 150 млн одиниць зброї¹⁰ та вона зберігається майже у 43% помешкань. Зброєю в Америці, що не потрапляє під категорію, визначену в NFA (National Firearm Act) – Законі про вогнепальну зброю, володіють приблизно 90 млн американців. Продаж напівавтоматичних гвинтівок дозволений майже у всіх штатах. Відкрите носіння дозволено у 30 штатах без будь-якого дозволу, в 14 штатах із дозволом та в 6 штатах – заборонене¹¹.

Нині приховане носіння вогнепальної зброї дозволено у всіх штатах, крім Іллінойсу. У 29 штатах також можна носити зброю відкрито і без обмежень. Але в школах, аеропортах та інших соціальних установах це заборонено – потрібно отримати спеціальний дозвіл, який мають поліцейські, бійці спецпідрозділів або спецслужб. Зараз в США за офіційними даними в користуванні перебуває близько 300 млн одиниць вогнепальної зброї. Для американця немає проблеми придбати бажане озброєння. Але закон забороняє продаж зброї особам, які відбули тюремне покарання більше року, особам, які перебувають у розшуку, споживачам наркотиків, визнаним розумово неповноцінними, незаконно перебувають у країні, а так само звільненим з військової служби через скоєння злочинів¹².

У 32 штатах США, де діють закони, які дозволяють отримання ліцензії на приховане носіння зброї несудимим громадянам, за даними Федерального бюро розслідувань, рівень насильницьких злочинів на 22 % нижче, аніж у середньому по країні. У тому числі на 28 % нижчим є рівень вбивств, на 38 % за чисельністю пограбувань. Разом з тим саме в цих 32 штатах майже в 20 разів частіше скоюють вбивства своїх близьких та понад тисячу підлітків щорічно стають жертвами озброєних злочинців. Найчастіше вогнепальна зброя застосовується самогубцями¹³.

У Швейцарії у 1997 р. було ухвалено закон, який гарантує право на володіння зброєю, згідно з яким нині 29 % жителів володіють стрілецькою зброєю. До 2010 р. у цій державі всі працездатні чоловіки були зобов'язані у себе вдома чи на місцевих складах зберігати автоматичні гвинтівки. Попри великий відсоток володіння зброєю, у Швейцарії один з найнижчих рівнів злочинності. Усі повнолітні громадяни без жодного дозволу можуть придбати будь-яку зброю, що стріляє одиночними кулями. За викрадення зброї і за здійснення злочину з її використанням допомогою здійснили злочин – відповідальність несе власник¹⁴. Оборонна доктрина Швейцарії побудована на тому, що всі чоловіки з 20 до 50 років перебувають у військовому кадровому резерві та мають право на носіння зброї. У багатьох швейцарців є особиста зброя, дозвіл на покупку і носіння якої видає місцева влада. Громадяни мають

¹⁰ Вареник Н. Зброя самооборони: дорого, небезпечно і незаконно. URL: http://gazeta.dt.ua/business/zbroya-samooboroni-dorogo-nebezpechno-i-nezakonno_.html.

¹¹ Бути чи не бути легалізації зброї в Україні? URL: <http://24tv.ua/special/zbroia/>.

¹² Вовченко О. ТОП - 8 країн, де дозвіл на зброю зменшив рівень криміналу. URL: <http://znaj.ua/news/regions/36094/top-8-krayin-de-gromadyani-vilno-volodiyut-zbroeyeu.html>.

¹³ Ткачук Д. Дозвіл для отримання зброї має бути доступний кожному! URL: <http://politiko.ua/blogpost29219>.

¹⁴ Бути чи не бути легалізації зброї в Україні? URL: <http://24tv.ua/special/zbroia/>.

право озброюватися з 18 років. Законодавством чітко диференційовано право на володіння і носіння зброї. Можна зберігати за дозволом вдома, але щоб носити його, потрібно ще один дозвіл. Раз на рік співробітники поліції перевіряють власника – як і де вона зберігається, чи не було використано нелегально. Після досягнення 60 років громадянин змушений або здати зброю державі, або переробити її, ліквідуючи можливість стріляти з неї¹⁵. У Швейцарії кожен громадянин вважається бійцем ополчення і, відслуживши військову службу, отримує від держави гвинтівку на випадок форс-мажору.

У Франції 90 % громадянам дозволено зберігати зброю для самооборони, але тільки вдома, а от її приховане носіння дозволено лише 10 % французів. До того ж треба проходити обов'язковий медогляд і поліцейську перевірку не рідше ніж один раз на три роки¹⁶.

У Німеччині перший закон про зброю прийнятий у 1891 р. Офіційно громадянам Німеччини можна мати при собі і носити зброю з 1928 р. – саме тоді законодавство про зброю було лібералізовано. Нині будь-який громадянин має право володіти зброєю з 18 років – при пред'явленні довідки про психічне і фізичне здоров'я. Додаткову ліцензію влада видає на носіння зброї при собі, якщо громадянин зумів довести, що йому це дійсно потрібно для самозахисту. Неприховане носіння в громадських місцях зброї заборонено¹⁷. У Німеччині діє одна з найсуворіших у Європі систем контролю за обігом зброї. Лідер консервативної партії євроскептиків «Альтернатива для Німеччини» (AfD) Ф. Петрі висловилася на підтримку вільного носіння громадянами ФРН зброї та спеціальних засобів самооборони після серії збройних нападів в країні. За її словами, дедалі більше людей не почуваються в безпеці. Кожен законотворчий громадянин повинен бути в змозі захистити себе, свою сім'ю і друзів: «Усі ми знаємо, як багато часу минає, поки поліція може дістатися до місця події, особливо в малонаселених пунктах»¹⁸.

У Фінляндії легалізовано зброю з 1991 р. Фінляндія – історично країна мисливців. Через ці національні особливості, зброя є майже у всіх громадян. Однак купити її не так легко: необхідно мати дозвіл, окремий для кожної одиниці. Усю зброю фіни мають тримати вдома. Власник більше 5 одиниць зобов'язаний купити спеціальний сейф¹⁹, який регулярно перевіряє поліція.

Цікаво, що фінам легше отримати ліцензію на пістолети ніж на рушниці. Це чудово проілюстровано статистикою – за даними правоохоронців Фінляндії на руках в громадян наразі 290 тис. пістолетів та револьверів²⁰. Фінські активісти змогли відстояти свої права, і не допустити посилення правил отримання

¹⁵ Вовченко О. ТОП - 8 країн, де дозвіл на зброю зменшив рівень криміналу. URL: <http://znaj.ua/news/regions/36094/top-8-krayin-de-gromadyani-vilno-volodiyut-zbroyeyu.html>.

¹⁶ Вареник Н. Зброя самооборони: дорого, небезпечно і незаконно. URL: http://gazeta.dt.ua/business/zbroya-samooboroni-dorogo-nebezpechno-i-nezakonno_.html.

¹⁷ Вовченко О. ТОП - 8 країн, де дозвіл на зброю зменшив рівень криміналу. URL: <http://znaj.ua/news/regions/36094/top-8-krayin-de-gromadyani-vilno-volodiyut-zbroyeyu.html>.

¹⁸ URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/germanii-vystupayut-svobodnoe-noshenie-oruzhiya-1471747121.html>.

¹⁹ Вовченко О. ТОП - 8 країн, де дозвіл на зброю зменшив рівень криміналу. URL: <http://znaj.ua/news/regions/36094/top-8-krayin-de-gromadyani-vilno-volodiyut-zbroyeyu.html>

²⁰ Закордонний досвід: фіни та зброя. URL: <http://gunportal.com.ua/5742/2015/09/07/zakordonnij-dosvid-fini-ta-zbroya/>

ліцензії. Але держава все ж внесла свої правки: ліцензію там видають окремо на кожний пістолет чи рушницю. При покупці, обов'язково потрібно вказати, для яких цілей це вам потрібно, заповнюється відповідна анкета. Не зважаючи на суворі закони, у країні ще залишилося багато незареєстрованої зброї часів Другої світової війни.

В Ізраїлі легалізовано зброю з 1949 р. Право на покупку і володіння нею має будь-який громадянин. При цьому покупцеві повинно бути не менше 27 років, і він має пройти службу в армії. Вогнепальну зброю дозволено мати при собі водіям громадського транспорту, таксистам, ювелірам, колишнім співробітникам силових структур. Заохочується мати вдома зброю для самозахисту. У такому випадку видається дозвіл на зберігання патронів, але не більше 50 шт.

В Естонії легалізовано зброю з 1995 р., яку дозволено купувати особам старше 21 року. Громадянин повинен довести відповідним державним органам, що він не зловживає спиртним і наркотиками, що не замішаний в криміналі, надати свої дані. Чиновники повинні обов'язково перевіряти майбутнього власника на знання закону про зброю. Зберігати і носити вогнепальну зброю необхідно в прихованому і розрядженому вигляді. Якщо у власника більше 8 одиниць, він зобов'язаний обладнати спеціальне сховище з сигналізацією. Отримати дозвіл на володіння зброєю можуть як громадяни Естонії, так і іноземці, які мають посвідку на проживання. Зброя може використовуватись для полювання, занять відповідними видами спорту, для забезпечення безпеки. Що стосується колекціонерів, вони можуть володіти лише армійською зброєю. Ліцензія може бути припинена, якщо її власника зловили п'яним за кермом, навіть якщо зброї при ньому не було. Після легалізації зброї в Естонії вже через рік кількість злочинів з її використанням знизилася майже на третину.

В Італії у 1935 р. законодавчо існує поділ на цивільну і військову зброю. Це дало можливість звичайним людям мати при собі цивільну зброю. Військовою зброєю в Італії займається Міністерство оборони, яке видає ліцензію на колекціонування. Цивільна зброя перебуває у віданні Міністерства внутрішніх справ. Місцеві відділення поліції видають ліцензії приватним підприємцям, а також людям, чия діяльність пов'язана з ризиком – охоронцям, інкасаторам, ювелірам тощо. Також в Італії існує ряд обмежень на види зброї – наприклад, не можна в побуті використовувати військові патрони.

У Молдавії Закон про легалізацію зброї прийнятий у 1994 р. Право на володіння і носіння зброї громадянин Молдавії отримує у 18 років за умови відсутності медичних протипоказань. Людям з непогашеною судимістю, тим, що порушували громадський порядок або раніше втратили зброю, ліцензію не видають. Цікаво, що в законі не зазначено, чи можна носити зброю приховано або відкрито, тож будь-який житель Молдови може абсолютно відкрито носити пістолет у кобурі. Дозволи на зброю видає МВС республіки, вся інформація передається до державного реєстру. На кожне нове придбання необхідно отримувати новий дозвіл. Число таких дозволів законом не обмежено, але стримуючим фактором є вартість зброї – від кількох сотень доларів. Далеко не кожному громадянину така сума по кишені. Закон про легалізацію був прийнятий в Молдові у зв'язку з тим, що уряд не справлявся з масовими

заворушеннями, які захлеснули країну. Уже через рік після прийняття зазначеного закону рівень злочинності знизився на 40 %²¹.

У Швеції 31,6 % жителів володіють зброєю. Тут дозволена зброя для полювання, однак для самозахисту вона заборонена. Охочі купити зброю мають пояснити для чого вона їм потрібна: спорт, полювання або колекціонування. Один житель Швеції має право на 6 мисливських рушниць, або 10 пістолетів, або 8 одиниць того й іншого. Зберігати зброю можна лише в сейфі.

У Норвегії 31,3 % жителів володіють зброєю. Норвежці можуть придбати будь-який тип зброї. Охочі мають вказати причину покупки. Однак, щоб отримати дозвіл громадяни Норвегії мають пройти перевірку біографічних даних, а також пройти спеціальне навчання.

У Канаді 23,8 % жителів володіють зброєю. У 1995 р. у країні почав діяти закон, згідно з ним кожна одиниця зброї повинна бути зареєстрованою у федеральній базі даних. Проте у 2012 р. закон скасований. Для самозахисту зброю у Канаді заборонено використовувати. Зберігати її треба під замком. Крім того, щоб купити зброю потрібно мати дозвіл.

У Сербії 15,81 % жителів володіють зброєю. У Сербії можна отримати дозвіл на більшість типів зброї. Однак, якщо вам відмовлять перший раз, більше подавати заявку не можна. Також є обмеження щодо купівлі патронів. За рік дозволено купувати не більше 60 патронів (на стрільбища це правило не поширюється).

У Панамі 3,06 % жителів володіють зброєю. У цій країні приховане носіння дозволено без будь-яких додаткових дозволів. Вимагають лише, щоб зброя була куплена легально. Тут можна купити майже всі неавтоматичні гвинтівки, дробовики з укороченими стволами, короткоствольні гвинтівки. Місткість магазину немає обмежень. Однак, щоб отримати дозвіл, необхідно чекати місяцями. Відповідні органи перевіряють біографічні дані панамців, також треба здати загальні медичні аналізи.

У Гондурасі 2,05 % жителів володіють зброєю. Громадяни можуть вільно купувати більшість популярних моделей дробовиків, пістолетів, револьверів або гвинтівок для самозахисту або полювання. Проте в Гондурасі активно розвивається антизбройний рух, хоча протягом останніх років зростала кількість насильницьких злочинів. У 2007 р. уряд заборонив приховане і відкрите носіння зброї. Але на рівень злочинності це ніяк не вплинуло. Зараз громадянам дозволено мати не більше 5 одиниць зброї. А купити її офіційно можна лише у 26 магазинах, які контролюють військові²².

У Великій Британії ситуація схожа на українську: там із 1997-го вогнепальну зброю заборонено, хоча порушується питання про пом'якшення законодавства²³.

Наведемо відомості з порівняння держав, де зброя легалізована, на предмет вчинення вбивств із застосуванням вогнепальної зброї.

²¹ Вовченко О. ТОП - 8 країн, де дозвіл на зброю зменшив рівень криміналу. URL: <http://znaj.ua/news/regions/36094/top-8-krayin-de-gromadyani-vilno-volodiyut-zbroeyeu.html>

²² Бути чи не бути легалізації зброї в Україні? URL: <http://24tv.ua/special/zbroia/>

²³ Вареник Н. Зброя самооборони: дорого, небезпечно і незаконно. URL: <http://gazeta.dt.ua/business/zbroya-samooboroni-dorogo-nebezpechno-i-nezakonno-.html>

У Голландії зброя є в 1,9 % «господарств» – у 14 разів менше, ніж у Швейцарії. Проте кількість убивств – 11,8 на 1 млн жителів – можна порівняти з таким самим показником для Швейцарії – 11,7. З допомогою вогнепальної зброї в Голландії скоєно 2,7 убивства на 1 млн жителів, у Швейцарії – 4,6. З урахуванням показника насиченості зброєю – 7 %, чи 1/14 від показника для Швейцарії, частота застосування вогнепальної зброї в Голландії вища за 59 %, майже 2/3. Тобто принцип «менше зброї – менше злочинів» себе не виправдовує.

В Естонії короткоствольну зброю дозволили у 1992 р., і за період 1992–1999 рр. було зареєстровано падіння злочинності на 80 %.

У Молдавії з моменту дозволу відбулося падіння злочинності на 50 %.

У Польщі після дозволу громадянам купувати і носити пістолети і револьвери злочинність зменшилася на 34 %.

У Прибалтиці після аналогічного дозволу злочинність зменшилася на 40 %.

У Словенії злочинність зменшилася на 50 %.

До речі, число вбивств у всіх випадках зменшилося практично однаково – на 20–22 %.

В Англії після заборони в 1997 р. короткоствольну зброю, за даними 2002 р. кількість грабежів зросла на 45 %, а вбивств – на 54 % порівняно з 1996 р.

У Канаді з введенням жорстких обмежень продажу зброї населенню злочинність різко зросла на 45 %, а вбивств – на 54 %²⁴.

Вченими був проведений аналіз історичних подій, які сталися у державах після заборони на володіння населенням зброєю.

Так, у Туреччині в 1915–1917 рр. убито 1,5 млн вірмен після прийняття в 1911 р. ст. 166 Кримінального кодексу Туреччини. У СРСР протягом 1929–1953 рр. 20 млн осіб стали жертвами сталінських репресій після прийняття в 1929 р. ст. 182 Кримінального кодексу СРСР. У Німеччині в 1933–1945 рр. мільйони людей убито після прийняття указу про вогнепальну зброю і боєприпаси 1929 р. і указу про зброю 1938 р. У Китаї в 1949–1976 рр. 20 млн антикомуністів і прореформістів стали жертвами режиму М. Цзедуна після прийняття ст. 186–187 Кримінального кодексу Китаю в 1935 р. і закону про безпеку в 1957 р. В Уганді в 1971–1979 рр. 300 тис. християн і політичних конкурентів убито після прийняття указу про вогнепальну зброю 1971 р. У Камбоджі в 1975–1979 рр. більше 1 млн представників інтелігенції убито після прийняття ст. 322–328 Кримінального кодексу Камбоджі. Ці факти можуть говорити про те, що обеззброєння громадян призводить до тоталітарного режиму й терору²⁵.

Україна – єдина в Європі держава, в якій досі не вирішене питання законного продажу та носіння вогнепальної зброї. В Україні ст. 263 КК України передбачена відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Так, згідно з ч. 1 цієї статті, носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або

²⁴ Ткачук Д. Дозвіл для отримання зброї має бути доступний кожному! URL: <http://politiko.ua/blogpost29219>.

²⁵ Колосок А. М. Легалізація зброї як каталізатор розвитку соціальної відповідальності суспільства. Актуальні проблеми економіки. 2013. № 11. С. 113–118. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2013_11_18.

вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

Проекти законів на тему законного продажу та носіння вогнепальної зброї з'являються час від часу, але жодного із зареєстрованих за декілька років у парламенті документів про зброю так і не було ухвалено ²⁶.

Проблема загострилася після виникнення збройного конфлікту на Донбасі. Він став каталізатором узаконення права на зброю. Потік нелегальної зброї із зони бойових дій став такий, що озброїтися тепер не проблема для будь-якого охочого. Натомість законослухняні громадяни, попри збільшену загрозу стати об'єктом збройного нападу, і далі залишаються беззахисними ²⁷.

Саме тому в Чернігові нещодавно пройшов марш за легалізацію носіння зброї. Учасниками акції стали близько 150 осіб, здебільшого ветерани АТО та молодь. За словами співорганізатора акції М. Конашевича, на законодавчому рівні має бути легалізовано носіння зброї, «щоб ніколи не повторилося беззаконня – масові розстріли демонстрантів». Громадський активіст упевнений, що власники зброї є відповідальними громадянами і узаконення короткоствольної зброї матиме меншу небезпеку, ніж нині, коли поширився незаконний обіг зброї і коштувати вона стала дешевше, аніж до початку АТО ²⁸.

Електронна петиція про вільне носіння зброї зібрала необхідні 25 тис. голосів в Україні. Ініціатор петиції голова Асоціації власників зброї Г. Учайкін у 2015 р. пропонував: «Доповнити ст. 27 Конституції України частиною четвертою такого змісту: “Кожен громадянин України має право на вільне володіння вогнепальною зброєю для захисту свого життя і здоров'я, житла і власності, життя і здоров'я інших людей, конституційних прав і свобод у разі узурпації влади, посягання на конституційний лад, суверенітет і територіальну цілісність України. Реалізація права на вільне володіння вогнепальною зброєю регулюється відповідним законом і може бути обмежена лише за рішенням суду щодо окремої особи”». У зверненні також є вимога негайно прийняти закон «Про цивільну зброю та боєприпаси» № 1135-1 ²⁹.

Різні думки з цього приводу мають правоохоронці. Так, різняться вислови нинішнього голови Національної поліції С. Князева, який виступає проти надання громадянам права на вільне володіння вогнепальною зброєю: «У нас війна. Я б не ризикував». Тобто С. Князев вважає, що до обговорення цього питання можна повернутися після завершення військового конфлікту на Донбасі та має сумніви щодо того, що в країні різко покращиться криміногенна обстановка в найближчий час ³⁰. Натомість колишній речник МВС В. Поліщук впевнений, що якби українці мали дозвіл на носіння зброї, всім відомої трагедії

²⁶ Вареник Н. Зброя самооборони: дорого, небезпечно і незаконно. URL: http://gazeta.dt.ua/business/zbroya-samooboroni-dorogo-nebezpechno-i-nezakonno_.html.

²⁷ Васюнець Н. Зброю – українцям: «за» і «проти». URL: <http://www.expres.ua/main/2015/06/11/139087-zbroyu-ukrayincyam-protu>.

²⁸ URL: <https://www.unian.ua/society/1785172-u-chernigovi-proyshov-marsh-za-legalizatsiyu-nosinnya-zbroji.html>.

²⁹ URL: <http://nbnews.com.ua/ua/news/160010/>.

³⁰ URL: <http://ukranews.com.ua/news/478057-novyuy-golova-nacpolicii-knyazyev-protu-vilnogo-nosinnya-zbroi>.

в Дніпрі (вбивства двох поліцейських) могло б не бути ³¹. Екс-міністр юстиції України О. Лавринович заявляв: «Кожний дієздатний громадянин України має право на володіння травматичною, але в жодному разі не бойовою зброєю» ³².

Цікаво, що відповідно до опитування, проведеного Українською асоціацією власників зброї, 30 % киян хотіли б мати вогнепальну зброю для самозахисту, а майже половина жителів столиці вважає, що держава неспроможна забезпечити їхню безпеку. Станом на 1 серпня 2014 р., за даними державної статистики, чисельність населення України становила 42 812 213 постійних жителів. Ясно, що легальний продаж і носіння зброї дозволені особам визначеного законодавством віку. При цьому, за даними МВС, у 2013 р. у користуванні громадян було близько 190 тис. одиниць травматичної зброї – більш ніж скромна кількість порівняно з дорослим населенням країни. У пресі озвучують і інші цифри: в Україні вогнепальною зброєю володіють майже 2 млн людей, іще 500 тис. використовують її у зв'язку з професійною діяльністю. Швейцарський збройовий проект Small Arms Survey оцінив обсяги нелегальної зброї в Україні від 2 до 6 млн одиниць, але навіть якщо взяти середній показник, на ринку України обертається більш як 3 млн одиниць вогнепальної зброї. Швейцарія, яка очолює європейський рейтинг із 44 країн Європи за кількістю легальної зброї на 100 жителів (46 стволів), стверджує: у нашій країні легальний показник дорівнює семи одиницям зброї на сто жителів, що забезпечує 36-те місце в Європі. Інша зброя – це тіньовий ринок ³³.

Є дані 2007 р., засновані на дослідженні SmallArmsSurvey та оцінці Української асоціації власників зброї. Фахівці припускають, що з того часу їх не стало менше. Разом, вісім років тому на руках українців було, не рахуючи травматичних примірників, близько 1,6 млн зареєстрованих одиниць довгоствольної зброї і від 2,2 до 6,3 (при найбільш реальному оцінкою в 3,1) мільйонів одиниць. У сумі 4,7 млн «стволів» ³⁴.

Є статистика Державної прикордонної служби України: тільки за 2013-й контрабанда вогнепальної зброї в Україну зросла на 40 % порівняно з 2012-м. За 9 місяців 2013-го вилучено 940 одиниць зброї, 9500 штук боеприпасів, близько 4 кг вибухівки... 2014-й побив усі рекорди попередніх років: Україну накрила хвиля нелегальної зброї, у зоні АТО кількість незареєстрованої вогнепальної зброї обчислюється тисячами, а автомат Калашникова, на думку громадян, можна виміняти на спиртне або купити за сотню доларів. Громадянам України дозволяється купувати газову зброю з 18 років, мисливську гладкоствольну – з 21, мисливську нарізну – з 25 років, а також травматичну зброю, але – тільки деяким категоріям громадян: суддям та їхніх близьких родичам, співробітникам правоохоронних органів (міліції, прокуратури, СБУ та ін.), особам, які беруть участь у кримінальному судочинстві, журналістам штатним і позаштатним,

³¹ URL: <http://espreso.tv/video/133664>.

³² Колосок А. М. Легалізація зброї як каталізатор розвитку соціальної відповідальності суспільства. Актуальні проблеми економіки. 2013. № 11. С. 113–118. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2013_11_18.

³³ Вареник Н. Зброя самооборони: дорого, небезпечно і незаконно. URL: <http://gazeta.dt.ua/business/zbroya-samooboroni-dorogo-nebezpechno-i-nezakonno-.html>

³⁴ Трегубов В. Шість міфів про легалізацію зброї в Україні. URL: <http://www.strilets.org/analitika/statti/shist-mifiv-pro-legalizatsiyu-zbroji-v-ukrajini>.

народним депутатам України, членам громадських формувань для охорони громадського порядку та державного кордону, держслужбовцям, які мають ранги й категорії, військовослужбовцям, крім тих, хто проходить строкову військову службу... Представники Асоціації власників зброї та Федерації професіоналів безпеки вважають, що легше контролювати короткоствольну вогнепальну зброю. Крім того, пістолети й револьвери зручні для прихованого носіння та застосування у випадку небезпеки. Сьогодні продаж такої зброї населенню в Україні заборонено, нею користуються тільки силовики ³⁵.

Нещодавно Президент України закликав Голову Верховної Ради та Конституційної Комісії створити робочу групу, яка б розглянула запропоновані зміни з позиції закордонного досвіду, взірцем якого є швейцарська або ізраїльська військові системи. У цих двох країнах у разі небезпеки на захист своєї Батьківщини може стати більша частина населення держави. У випадку зі Швейцарією – це 2,5 млн громадян. У 1994 р. Молдова і Придністров'я ухвалили закони про зброю, які дозволяють їхнім громадянам володіти пістолетами й револьверами так, як в усьому світі. Уся статистика говорить, що за півроку після введення закону в дію злочинність істотно зменшилась. І це при тому, що Молдова довгі роки утримувала в світі перше місце за вживанням алкоголю, а зараз – друге. Таку саму тенденцію бачимо і в інших країнах: у Литві, Латвії, Естонії зі збільшенням кількості легальної зброї на руках у населення злочинність зменшується.

Які ж аргументи можна навести на користь надання українцям права вільно купувати зброю для самозахисту? Насамперед, Конституція України надає кожній людині право захищати своє життя. Заборона вільного доступу до зброї є порушення принципів демократії та Конституції України. Статтею 27 Основного Закону України, згідно з якою кожен громадянин має право на захист свого життя та здоров'я від протиправних зазіхань, та ст. 36 Кримінального кодексу України, відповідно до якої не має нести кримінальну відповідальність застосування зброї для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення. Відповідно, реалізація цього конституційного положення передбачає можливість використання зброї.

Законодавство України на даному етапі не може врегулювати всіх аспектів при вільному доступі до права володіння зброєю. На сьогодні обіг зброї в Україні затверджений Інструкцією до наказу МВС від 28.08.1998 р. № 622. Отже, варто констатувати, що на сьогодні одну з найважливіших сфер суспільства, яка пов'язана з обігом зброї в Україні, регламентує лише один нормативно-правовий акт – зазначена Інструкція, яка є внутрішнім документом МВС. Незважаючи на численні спроби на законодавчому рівні врегулювати питання обігу зброї в державі та створити дієві механізми суворої відповідальності за незаконне її використання, в Україні, на жаль, відсутній єдиний закон, який регулює зазначені відносини у сфері придбання та обігу зброї ³⁶.

³⁵ Вареник Н. Зброя самооборони: дорого, небезпечно і незаконно. URL: http://gazeta.dt.ua/business/zbroya-samooboroni-dorogo-nebezpechno-i-nezakonno_.html.

³⁶ Ткачук Д. Дозвіл для отримання зброї має бути доступний кожному! URL:

Поширена думка, що українське суспільство поки що не готове до легалізації зброї з причини, що культура поводження зі зброєю в Україні ще надто низька³⁷. Разом з тим за висновками деяких учених, рівень злочинності зменшується в рази, якщо населення має право легально купувати, зберігати, носити та застосовувати короткоствольну зброю з метою самооборони. Чим вищий рівень легального озброєння населення, тим вищий рівень демократії у країні, соціальної відповідальності суспільства в цілому, і навпаки. Повна відсутність зброї у пересічного населення властива лише тоталітарним режимам, що проводять жорсткий терор.

Вчені, розглядаючи зарубіжний досвід легалізації зброї, доходять висновку, що легалізація вогнепальної зброї економічно дуже вигідна, оскільки приносить значний дохід від продажу зброї та комплектуючих, її технічного обслуговування; ліцензій і курсів з користування; податку на зброю. Крім того, держава отримує колосальну економію від скорочення працівників силових структур. Рішення про легалізацію зброї не пов'язане з економічною, соціальною чи криміногенною ситуацією – воно лежить лише у політичній площині. Наявність зброї у цивільного населення створює психологічний дискомфорт у владній еліті, змушує її рахуватися з думкою громадян, нести соціальну відповідальність за прийняті рішення. У разі істотного обмеження прав виборців їх уже не вдасться розігнати гумовими кулями, водометами і сльозогінним газом, а розпочинати громадянську війну заради захисту інтересів олігархічного клану ніхто не наважиться. Не потрібно застосовувати зброю, лише сама її наявність у населення тримає у страху і змушує дотримуватися закону всіх без винятку³⁸.

На питання, чи доцільним є нині запровадження права на вільне володіння нарізною вогнепальною зброєю в Україні, враховуючи специфіку суспільно-політичної ситуації, а також тенденції до наростання катаклізмів і боротьби за ресурси у світі, відповіді авторитетних осіб кардинально різняться. Наведемо їх.

Так, «за» висловлюються такі авторитетні особи:

Г. Учайкін, голова наглядової ради ВГО «Українська асоціація власників зброї»: «Нарізну вогнепальну зброю дозволити можна, а травматичну – ні. Нарізна вогнепальна зброя, перш за все, це зброя, яка може бути ідентифікована працівниками правоохоронних органів. Вона перед продажем проходить процедуру відстрілу, а тому кожна куля і гільза знаходяться на контролі. Тобто можна легко віднайти хто, і з якого пістолета стріляв. А коли ми говоримо про травматичну зброю, то її неможливо ідентифікувати. Щодо вищезазначеної поправки до Конституції США відносно права громадян на носіння вогнестрельної зброї, Г. Учайкін пояснює, що це стало можливим тому, що американський народ сильніший за державу, а у нас все навпаки. Зброя – чинник, який серйозно впливає на свідомість народу, розвиток країни».

В. Бандура, адвокат: «Потрібно однозначно, але підхід при визначенні

<http://politiko.ua/blogpost29219>.

³⁷ Васюнець Н. Зброю – українцям: «за» і «проти». URL: <http://www.expres.ua/main/2015/06/11/139087-zbroyu-ukrayincyam-proty>.

³⁸ Колосок А. М. Легалізація зброї як каталізатор розвитку соціальної відповідальності суспільства. Актуальні проблеми економіки. 2013. № 11. С. 113–118. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2013_11_18.

людей, які мають право володіти зброєю має бути дуже і дуже делікатним. Тому, що під цих власників можуть підписатися і психічно хворі, і колишні судимі, люди схильні до зловживання спиртним та інші категорії. При любові до хабарів українських чиновників ми можемо отримати просто катастрофічну картину, коли дозволи видаватимуть людям, яким не можна мати зброю». Він за те, щоб дієздатна, розумово здібна, відповідальна людина мала нарізну короткоствольну зброю. Адвокат упевнений, що законом про зброю у державних органів буде відібрано левову частку їхніх прибутків і тому вони категорично проти нього.

Ю. Романюк, экс-депутат Івано-Франківської облради: «Я прихильник легалізації в Україні легкої нарізної зброї, для гарантованого забезпечення конституційних прав і свобод людини на право захисту і оборони, недоторканості вланого житла та іншої власності, у зв'язку із абсолютною, тотальною неспроможністю органів внутрішніх справ та інших органів правопорядку належно виконувати положення Конституції та інших законів України. Більше того, самі охоронні органи є чи не найбільшою загрозою та небезпекою конституційним правам та свободам людини. Вони виконують виключно політично заангажовані функції по захисту правлячого режиму. А для таких випадків як було із Брейвіком, то тут навіть немає необхідності легалізовувати зброю. Він її і так має нелегально. Ніякий дозвіл не зупинить того, хто хоче вчинити вбивство. Людей в Україні вбивають із нелегалізованої, а краденої або придбаної на чорному ринку зброї. Із зареєстрованої ніхто нікого вбивати не буде».

Д. Корчинський, лідер партії «Братство»: «У нас фактично запроваджено таке право. Будь-яка людина, яка несудима, може дуже легко придбати нарізну вогнепальну зброю, а в багатьох людей вона вже є. Безумовно, що це необхідно. У нас не було жодного серйозного міжнаціонального конфлікту за ці роки. Публіка схильна до покори і тому дуже спокійно можна давати їй зброю».

І. Ткач, інформаційний аналітик та спеціальний кореспондент газети «Вікна»: «Є сотні аргументів проти вільного володіння зброї, але вони всі – ніщо супроти того, що зброя – перш за все відповідальність, взаємоповага і безпека. Держава, як апарат насильства над своїми громадянами, може їм дозволити мати зброю тільки тоді, коли розуміє свою «порочність». Баланс і справедливість може тримати тільки вільна озброєна людина. Тому, зараз видається, що цього не буде. А шкода, бо бандити мають доступ до зброї, а чесні громадяни – ні. Зброя зобов'язує, додає додаткового тягара відповідальності. Але боятися цього не слід. Українці завжди свою справедливість носили при поясі. Час ті традиції повернути».

Т. Зень, пластун, радіоведучий на «Вежа 107 FM»: «Думаю, що зброя для українців має бути більш доступнішою. Але тут є одне “але”. Таку доступність треба допускати тільки тоді, коли в людей буде відповідне виховання та культура поведінки з нею».

З аргументами «проти» виступають такі фахівці:

Г. Дичковська, кандидат філософських наук, доцент: «А загалом, не з того ми починаємо. Не треба починати з інструмента, а треба починати з людей, з права на дію і відповідальність. Зараз у людей тотально забрано право на дію

через податкову, пенсійний фонд, систему медицини і освіти. Ось звідси все».

Н. Чаплинська, психолог: «На сьогоднішній день, щоб ми могли говорити про питання легалізації зброї, то ми маємо говорити, найперше, про культуру. Просто так прийняти рішення – не означає, що воно буде виконано так, як прописано. У нас відсутня культура дотримання законодавства на підсвідомому рівні. Чисто психологічно, я не думаю, що населення готове до носіння зброї. До того ж у нас діють неадекватні закони і є обмеження для тих, хто має право володіти зброєю. А тому, я думаю, що ми повинні поки що утриматися від такої ідеї».

В. Кредісов, доктор економічних наук, політик: «Якщо питання неконтрольованого продажу зброї стало на часі, потрібно передусім поставити питання – мотив? Кому це потрібно? Ми живемо у психологічно нестійкому суспільстві, маємо непередбачуване (непрецедентне) законодавство, наші громадяни, як свідчить новітня історія України, здатні на створення революційних ситуацій... я б не хотів, щоб у мого сина та його друзів-ровесників в кишені лежав легально куплений пістолет...».

Т. Возняк, політолог, культуролог: «Думаю, що така думка є недоцільною, виходячи з тієї культури нашого населення, ментальності, яку ми маємо. США формувалися із “Кольтом” у руках 200 років назад. Там уже звикли до того, як тримати зброю. А грецької зброї ніколи не тримали і не завжди можуть себе проконтролювати. У цьому сенсі нам у руки давати щось таке небезпечно абсолютно не бажано».

Т. Лутчин, політолог: «Сьогодні стабільність у нашому суспільстві бажає бути кращою і спостерігається певний рівень напруженості і незадоволення. А рівень безробіття ще більше “підсолює” усю цю ситуацію. За таких умов є великий ризик того, що народ може “зірватися”. Як писав Т. Шевченко: “...а майдани, кров почервоніла...”. Думаю, такого нам не потрібно».

Т. Случик, громадський активіст, експерт Інституту політичної освіти: «... Недоцільно дозволити вільне володіння зброєю, адже в українців ще не має культури володіння зброєю. Та й враховуючи рівень суспільних настроїв це може призвести до не контрольованих вибухів насильства»³⁹.

Є і такі, які дивляться на проблему неоднозначно:

В. Єшкілев, український письменник: «Питання складне. Воно потребує детального вивчення. У тому числі із залученням аналітиків. З одного боку, наявність нарізної вогнепальної зброї у населення буде зупиняти злочинність, яка в Україні поки що не є критичною. З іншого боку, в нас є надзвичайно слабкою система патронажу над неадекватними людьми і людьми з не дуже явними психічними відхиленнями. Окрім відвертих божевільних, є ще люди, у яких неадекватна поведінка».

В. Кедик, політолог: «...Узаконення володіння вогнепальною нарізною зброєю останнім часом перетворилось на елемент публічної гри деяких

³⁹ Чи варто дозволити в Україні вільне володіння зброєю? URL: <http://firtka.if.ua/?action=show&id=31485>.

політичних гравців, які прагнуть використати відчуття незахищеності, невпевненості у завтрашньому дні пересічного українця для того, щоб заробити додаткові політичні бали. Для непідготовлених людей нарізна короткоствольна зброя є не лише захисником, але водночас загрозою не тільки для їх оточення, а й для них самих. Тобто тим, хто ратує за легалізацію зброї варто також мати на увазі, що на них лягає відповідальність за тисячі життів їхніх співгромадян».

Противники легалізації зброї одностайні – сьогодні можна вільно отримати дозвіл на вогнепальну зброю, пройшовши усі необхідні для цього процедури, мовляв, для чого піднімати це питання на державному рівні. Дійсно, отримати дозвіл можна без жодних проблем, але лише на довгоствольну вогнепальну зброю. В Україні давно існує парадоксальне явище, коли держава дає змогу на законодавчих основах громадянину отримати дозвіл на володіння довгоствольною зброєю, а короткоствольною – забороняє. Парадокс у тому, що, наприклад, довгоствольний автомат чи помпова рушниця мають більш летальний характер дії на людину, ніж короткоствольний пістолет.

Також противники легалізації короткоствольної вогнепальної зброї традиційно вказують на неготовність українського громадянина захищати самого себе. Мовляв, такий крок спричинить хаос на вулицях, постійну стрілянину з трагічними наслідками, зросте кількість самогубств через необережне поводження зі зброєю.

Прихильники легалізації наводять інші аргументи: по-перше, зловмисники і так можуть мати при собі нелегальну зброю, по-друге, правоохоронці не завжди ефективно та вчасно можуть захистити громадянина від злочинця, по-третє, володіння зброєю – радше профілактичний захід з метою попередження злочинних дій, адже в такому разі зловмисник може остерігатися захисних дій жертви нападу.

Легалізація обігу зброї здатна частково вирішити величезну проблему, яка вже є – величезна кількість зброї із зони АТО нелегально потрапляє в інші регіони. У минулому році, коли практично не було ніякого контролю в зоні АТО, люди, які переміщалися з Донбасу – військовослужбовці, добровольці, волонтери – брали для себе зброю не для злочинних цілей, а для самозахисту. Такі громадяни реєстрували б зброю та володіли нею цілком легально.

Вагомим аргументом за легалізацію короткоствольної зброї є те, що вона посприяє успішному формуванню українського війська.

Щодо зв'язку між легалізацією зброї та рівнем злочинності в Україні, аналітиком Д. Баликом проаналізована динаміка щодо кількості легалізованої зброї та кількості відкритих кримінальних справ із застосуванням зброї від 2012 по 2015 р. За відповідними розрахунками він підтвердив нульову гіпотезу (чим менше легалізованої зброї в Україні, тим менший рівень злочинності).

До того ж Д. Балик бачить певний наступ на права власників зброї в Україні. Верховна Рада України два роки тому вже розглядала президентський «Проект Закону про правовий режим воєнного стану», який передбачає вилучення легальної зброї під час воєнного стану. Тобто замість того, щоб розглядати легальних власників зброї як фундамент територіальної оборони, їх пропонують роззброїти, щоб диверсанти та мародери почували себе комфортніше. А заборона роботи зброярських магазинів під час воєнного стану

приведе до масового звернення громадян на нелегальний ринок зброї, проблема якого й так дуже гостро стоїть в Україні. У питанні легалізації зброї в Україні є релевантні аргументи «за» та «проти», але все ж таки, зважаючи на дані аргументи та приймаючи до уваги сучасну ситуацію на Сході України, варто було б легалізувати короткоствольну зброю і тим самим укотре довести агресору, що будь-які спроби просування в глиб нашої країни, зустрінуть жорсткий опір та зазнають невдачі так, як провалились першочергові кремлівські наміри зайняти територію України по лінії Харківська – Дніпропетровська – Одеська області. Легалізація зброї показала б, що, незважаючи на нерішучі та неефективні дії з боку влади, українці самі здатні, вкотре, відстояти незалежність та цілісність власної держави ⁴⁰.

Серед тих, хто розглядає всі «за» і «проти» легалізації зброї в Україні, переважають такі думки: з одного боку, зброя є засобом самозахисту та індивідуальної оборони; з іншого – не можна погодитися й з тим, що наявність зброї дисциплінує людину, оскільки вона може бути використана зовсім не з метою самооборони. Наявність зброї у населення може бути використано з метою повстань проти влади, але в такому разі це мотивуватиме владу до служіння народу, що запобігатиме таким потенційним діям громадян і ця начебто «загроза стане засобом контролю за елітою країни».

Популярною також є теза, що вільний та законний доступ до зброї стане значною перешкодою діяльності «бізнесменів» чорного ринку. Адже зменшення попиту на цьому ринку приведе до зниження рентабельності незаконного поширення зброї. А отже знизить кількість джерел нелегального поширення зброї.

Фахівці безпосередньо пов'язують збільшення кількості незаконно купленої зброї із жорсткістю законів про зброю в країнах Західної Європи. Обмеження можливості придбати її законно провокує злочин та злочинний бізнес. Вартість револьвера чи пістолета на чорному ринку країни коливається в межах 500–2000 у. о. ⁴¹.

Аналіз зарубіжного досвіду легалізації вогнепальної зброї, оцінка його соціально-економічних наслідків у разі запровадження на території України не дають можливості точно встановити, чи існує залежність між дозволом вільного володіння зброєю та рівнем злочинності. Проте з високим рівнем достовірності можна говорити, що узаконення права володіння зброєю дисциплінує суспільство, владу та полегшує систему контролю за її обігом; єдиного правового закріплення обігу зброї на міжнародному рівні не існує; єдності поглядів серед міжнародної спільноти та і в самій Україні не спостерігається через наявність впливових професійних «збройових лобі», які не зацікавлені в остаточному й принциповому розв'язанні проблеми.

⁴⁰ Балик Д. Легалізація зброї в Україні: за і проти. URL: <http://iac.org.ua/legalizatsiya-zbroyi-v-ukrayini-za-i-proti/>.

⁴¹ Ткачук Д. Дозвіл для отримання зброї має бути доступний кожному! URL: <http://politiko.ua/blogpost29219>.

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ

Моніторинг законодавства

Податки та збори

Податок на додану вартість

Лист ДФСУ від 10.03.2017 р.

№ 5953/7/99-99-15-03-02-17

Реєстрація в ЄРПН по 15.03.2017 р. включно податкових накладних за формою, яка була діючою до внесення змін наказом № 276, не визначається як помилка, допущена при складанні податкової накладної, та не може бути єдиною підставою для невизнання податкового кредиту за такою податковою накладною.

Лист ДФСУ від 08.02.2017 р.

№ 2426/6/99-99-15-03-02-15

Якщо підприємством здійснюється списання нестач та/або псування готової продукції, то на підставі п. 198.5 ПКУ не пізніше останнього дня звітного (податкового) періоду платник ПДВ зобов'язаний нарахувати податкові зобов'язання, виходячи з бази оподаткування, визначеної відповідно до п. 189.1 ПКУ.

Лист ДФСУ від 06.02.2017 р.

№ 2101/6/99-99-15-03-02-15

Якщо орендарем понесено витрати на поліпшення об'єкта оренди та такі витрати не компенсовано орендодавцем, то при поверненні об'єкта оренди таке поліпшення вважається безоплатно наданою послугою, яка підлягає оподаткуванню ПДВ.

Податок на прибуток

Лист ДФСУ від 20.02.2017 р.

№ 3452/6/99-99-15-02-02-15

Якщо з 01.01.2017 р. платник податку на прибуток отримує оплату за товари (роботи, послуги), які були відвантажені (надані) ще під час його перебування на спрощеній системі оподаткування, то такий платник повинен збільшити фінрезультат до оподаткування на відповідну суму.

Податок на доходи фізичних осіб

Лист ДФСУ від 21.02.2017 р.

№ 2548/Ф/99-99-13-02-03-14

Дохід у вигляді вартості успадкованого майна, отриманий платником податку (спадкоємцем) (у т. ч. за правом представлення), який не є членом сім'ї спадкодавця першого ступеня споріднення, оподатковується ПДФО за ставкою 5% та військовим збором за ставкою 1,5%.

Лист ДФСУ від 21.02.2017 р.

№ 2530/С/99-99-13-02-03-14

ДФС нагадала, що з 01.01.2016 р. дохід у вигляді середнього заробітку, нарахований (виплачений) працівникові, який проходить військову службу за контрактом на особливий період, обкладається ПДФО на загальних підставах.

Єдиний податок

Лист ГУ ДФС у м. Києві

від 24.02.2017 р. № 1351/К/26-15-13-02-15

Податківці нагадують, що дані Книги обліку доходів у єдинників повинні бути підтверджені первинними документами у відповідності до норм п. 44.1 ст. 44 ПКУ.

Запитання-відповідь,

розміщені на ЗІР у категорії 107.12

ФОП платник єдиного податку, який припинив діяльність, у разі нової реєстрації протягом року, не може бути спрощенцем.

Державна допомога ЄСВ

Лист ДФСУ від 21.02.2017 р.

№ 3566/6/99-9-13-02-03-15

ДФСУ зазначила, що норми колективного договору, що допускають оплату праці нижче від норм, визначених генеральною, галузевою або територіальною угодами, але не нижче державних норм і гарантій в оплаті праці, можуть застосовуватися тільки тимчасово на період подолання фінансових труднощів підприємства на строк не більше 6 місяців.

Державне регулювання

Перевірки, контроль, штрафи

Новини на офіційному веб-сайті Мінекономрозвитку

від 10.03.2017 р.

Скасовано 44 акти КМУ та інших центральних органів виконавчої влади у сфері державного нагляду (контролю), що на практиці означатиме зменшення кількості перевірок бізнесу різними установами.

Актуальна інформація на офіційному веб-сайті

ДРС від 07.03.2017 р.

Оприлюднено перелік органів державного нагляду та контролю, якими у віднесених до їх відання сферах затверджено уніфіковані форми актів, що складаються за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю) (станом на 03.03.2017 р.).

Ліквідація та банкрутство

Постанова ВГСУ від 01.03.2017 р.

у справі № 904/6626/13

Ухвала суду про ліквідацію банкрута повинна бути обґрунтована належним виконанням ліквідатором його обов'язків (у першу чергу належного пошуку та реалізації всієї ліквідаційної маси), інакше, факт такої ліквідації може бути скасований судами вищих інстанцій.

Постанова ВГСУ від 01.03.2017 р.

у справі № 5016/479/2011(18/10)

Рішення комітету кредиторів є ключовим у виборі інвестора та варіанту плану санації боржника.

Галузі та сфери діяльності

Будівництво

Постанова КМУ

від 01.03.2017 р. № 112

Скорочено строки процедур при розробці, погодженні і затвердженні будівельних норм.

Об'єкти правовідносин

Земля

Постанова КМУ

від 01.03.2017 р. № 111

Продовжено до 01.01.2023 р. строк звільнення підприємств космічної галузі від сплати земельного податку за земельні ділянки виробничого призначення. Із переліку таких підприємств виключено ДП «Виробниче об'єднання «Київприлад» та ПАТ «ХАРТРОН».

Постанова КМУ

від 01.03.2017 р. № 109

У разі вилучення (викупу) земельних ділянок для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності, збитки власникам землі і землекористувачам, у тому числі орендарям, відшкодовує орган, який прийняв рішення про вилучення (випук) земельних ділянок. Визнано такою, що втратила чинність, постанову КМУ від 01.11.2000 р. № 1619 щодо порядку виконання земельно-кадастрових робіт та надання послуг на платній основі органами земресурсів.

Наказ Мінприроди

від 26.01.2017 р. № 23

Затверджене Типове положення про басейнові ради, які утворюються Держводагентством та є консультативно-дорадчим органом. До складу басейнової ради входять представники органів виконавчої влади, місцевих рад, басейнових управлінь водних ресурсів, водокористувачів, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань (за згодою), що здійснюють свою діяльність у межах річкового басейну.

Запитання – відповідь,

розміщені на ЗІР в категорії 112.07

Якщо податкове повідомлення-рішення не вручено фізичній особі чи надіслано листом без повідомлення про вручення, то контролюючий орган нараховує платнику суму земельного податку або орендної плати без застосування штрафних санкцій та пені.

Нерухомість

Наказ Мініюсту

від 27.02.2017 р. № 675/5/37

Затверджено Порядок інформаційної взаємодії між Державним реєстром речових прав на нерухоме майно та Єдиним реєстром документів, що дають право на виконання підготовчих та будівельних робіт і засвідчують прийняття в експлуатацію об'єктів.

Українці продовжують скуповувати валюту

Реальний попит на іноземну валюту в березні-квітні підвищитися під впливом економічних і сезонних факторів. Таку думку висловив ***Андрій Шевчишин, старший аналітик ГК FOREX CLUB.***

По-перше, календарно довгий березень статистично збільшує показники валютного ринку. По-друге, завершення опалювального періоду буде сприяти тому, що частину коштів населення направлятиме на споживчий і валютний ринок. А відновлені з 1 березня виплати ФГВФО клієнтам Platinum Bank підтримають ліквідність для купівлі валюти.

У той же час, на думку експерта, підсилюють попит на ринку зростаючі доходи населення, інфляція, а також ризики ослаблення гривні через торгіву блокаду і націоналізацію промислових підприємств на непідконтрольних Україні територіях. За офіційними даними, втрати тільки групи підприємств ІСД через простій в період з 13 лютого по 6 березня знизять завод експортної виручки в країну на 55,7 млн. доларів.

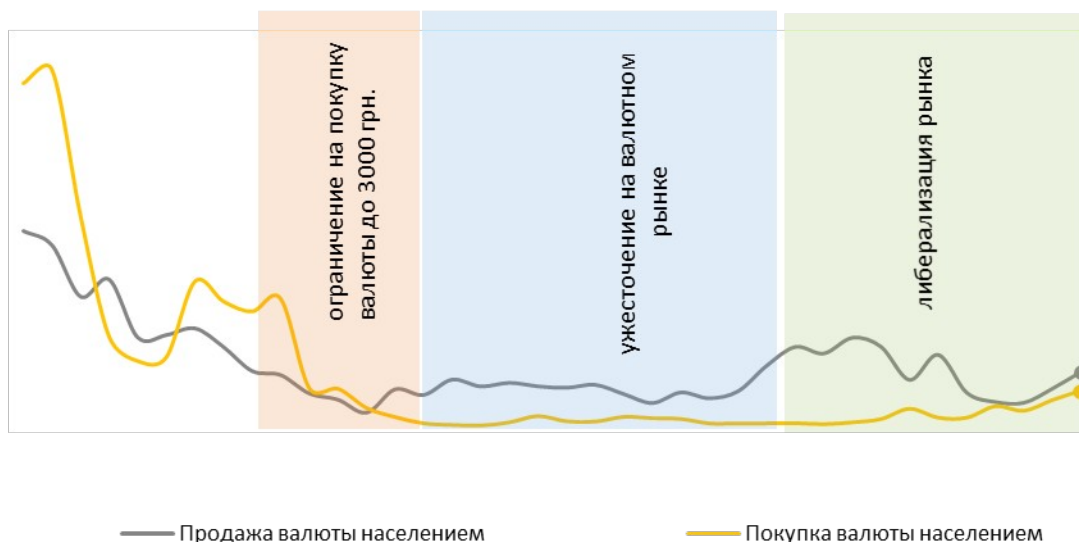
«Слід зазначити, що можливості для заощадження коштів для населення зараз дуже обмежені. Навіть депозити зі зменшеними ставками в умовах слабкої довіри до банківського сектору не є явним інструментом для заощаджень, що змушує українців купувати валюту, особливо зважаючи на курсові коливання останніх місяців», – зазначає Андрій Шевчишин.

За даними НБУ, обсяг купівлі валюти населенням через банки і офіційні обмінні пункти в лютому в порівнянні з січнем виріс на 29,4%, в той час як обсяг продажу збільшився на 37,9%. У порівнянні з середньомісячними значеннями в 2015-2016 роках, населення продало валюти на 20,5% менше, а придбало на 196,5% більше.

«В цілому, можна констатувати зростання активності торговельних операцій через офіційні обмінні пункти. Як і очікувалося, скасування 2% пенсійного збору спровокувало скорочення чорного ринку, і поступово

відновило офіційні покупки на 45-50 млн. доларів на місяць», – резюмував експерт.

Наличные валютные операции в Украине, млн. долларов

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА ⁴²

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Сергій Дацюк, філософ

Проблеми інформаційної безпеки, які ігноруються

Проблеми інформаційної безпеки, про які так багато говорили експерти, зрештою оформлені на правовому рівні.

25-го лютого Президент України підписав Указ про введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року "Про Доктрину інформаційної безпеки України".

Дуже добре, що ми зрештою отримали професійно зроблений документ, який безпосередньо описує політику держави у питанні інформаційної безпеки. З доктринальною інформаційною політикою завжди краще працювати як в самому інформаційному просторі, так і в експертному середовищі, яке намагається структурно чи цільовим чином аналізувати цей простір.

До інструментальної частини Доктрини, тобто до тієї частини, де пропонуються ті чи інші інструменти, найменше претензій. З огляду на деяку журналістську та експертну критику з цього приводу, можна зауважити, що під час війни такі дії в інформаційному просторі можуть бути виправдані.

Однак не дивлячись на професійність інструментальної частини тексту цієї доктрини, її засадничий зміст сам по собі маніпулятивний і вкрай

⁴² Збережено стиль і граматику оригіналу

антигромадський. Цей зміст спрямований на закріплення та відтворення олігархічно-маніпулятивного характеру інформаційного простору України під виглядом боротьби з російським інформаційним впливом.

Тобто власне до експертів-професіоналів Доктрини претензій майже немає. Претензії є лише до ідеологів Доктрини – до тих, хто визначав основні поняття та цілі Доктрини.

Відтак ми критично розглянемо назву та перших два розділи цієї Доктрини.

Перша проблема – в самій назві Доктрини. Про що ми говоримо? Якщо про інформацію, то це повідомчий монолог – журналістів, ньюзмейкерів, експертів. Якщо про комунікацію, то це значно ширше, ніж інформація, бо тут діє полілог, причому з останніми телекомунікаційними досягненнями – інтерактивний полілог.

Не може в інформаційному просторі виникати ніякої комунікації, якщо ми його не розглядаємо як комунікаційний простір. Тобто право вживати терміни "комунікація" з'являється лише в інакше поіменованій Доктрині – "Доктрині комунікаційної безпеки".

В сучасному світі інформація вже не є основою безпеки. Основою безпеки є комунікація з приводу інформації.

Розділ 1-ий Доктрини вміщує визначення понять.

"Терміни, що вживаються у Доктрині, мають таке значення:

стратегічні комунікації – скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави;

урядові комунікації – комплекс заходів, що передбачають діалог уповноважених представників Кабінету Міністрів України з цільовою аудиторією з метою роз'яснення урядової позиції та/або політики з певних проблемних питань;

кризові комунікації – комплекс заходів, що реалізуються державними органами України у кризовій ситуації і передбачають їх діалог із цільовою аудиторією з питань, що стосуються кризової ситуації;

стратегічний наратив – спеціально підготовлений текст, призначений для вербального викладення у процесі стратегічних комунікацій з метою інформаційного впливу на цільову аудиторію..."

Тепер критично пройдемося по основних поняттях.

Поняття "стратегічні комунікації" сформульоване геть невірно. Стратегічні комунікації це координоване державою використання комунікативних можливостей українського суспільства задля збереження, розвитку та експансії України в її широкому сенсі – як української держави, українських корпорацій та української громади.

Якщо ми порівняємо запропоноване тут визначення і визначення Доктрини, то ми побачимо ряд проблем:

По-перше, розглядається лише використання комунікативних можливостей держави. Куди поділося використання комунікативних можливостей корпорацій та громади, не зрозуміло. Треба думати, що корпорації не можуть (не хочуть) діяти на благо держави та громада не здатна до стратегічних комунікацій чи

держава не хоче це все координувати. Покажемо на прикладі. Телеканали "112 Україна" та "News One" не належать до "комунікативних можливостей держави" (чи може їх державність є однією з державних таємниць), але українська громада бачить безпосередній вплив держави на політику цих приватних телеканалів. Яким чином це відбувається? Бо в понятті "стратегічні комунікації" це не відображено ніяким чином.

По-друге, не вказане походження стратегії для так званих "стратегічних комунікацій" – хто її розробляє, хто втілює. Тобто незрозуміло, чому раптом комунікації держави стають стратегічними, оскільки вони такими ніколи не були і зараз не є. Тобто якість "стратегічності" введена у визначення неправомірно і формально. Якщо Доктрина не місце для обговорення питання, звідки береться стратегія та як вона впроваджується та коригується, то потрібно сказати хоча б про головну стратегічну установку інформаційної політики задля безпеки України.

Отже по-третє, не вказані базові установки для стратегічних комунікацій – збереження, розвиток та експансія України з такими основними атрибутами – цілісною територією; політичною, економічною, соціальною, культурною та інформаційною незалежністю; правом на незалежну Конституцію; правом на незалежну внутрішню політику та правом на суб'єктну зовнішню політику. Раз цього не вказано, то стратегічні комунікації в розумінні цієї Доктрини можуть бути перетворені на обслуговування поточної, дуже часто в історії незалежної України антинародної, політики держави (як це було і є: 2001-2004, 2010-2104, 2016-дотепер).

Поняття "урядові комунікації" визначено лише як монолог уряду, тому правильніше його потрібно було означити як "урядовий монолог", "урядовий диктат" чи "урядова маніпуляція суспільною думкою". Розглядати ж дійсні "урядові комунікації" потрібно значно ширше.

По-перше, урядові комунікації це такі комунікації, які є тактичною реалізацією стратегії України в стратегічних комунікаціях. Тобто ми маємо вже у визначенні пов'язати урядові комунікації (тактика) зі стратегічними комунікаціями (стратегія).

По-друге, урядові комунікації є не лише роз'ясненням урядової позиції з проблемних питань, а й процес моніторингу корпоративної та експертно-громадської критики цієї політики, особливо в проблемних питаннях, та врахування цієї критики, яке веде до зміни урядової політики. Інакше кажучи, не хоче допустити корпорації та громаду до дуже таємної державної стратегії, то допустить хоча б до урядової тактики.

По-третє, якщо Уряд лише роз'яснює, а не коригує в своїй комунікації власну політику, то в такому визначенні "урядової політики" фактично сформульована "непомилність Уряду", щось на зразок догмату про "непомилність папи" ("infallibilitatea papală", "непогрешимость папы") від 1869-го року. Кажуть, навіть папи з того часу не раз помилялися. А що вже до нашого нинішнього Уряду, то тут навіть доводити не потрібно – помилка на помилці.

Тобто такий Уряд, який часто помиляється, буде нам лише роз'яснювати свої помилки без можливості критики та впливу громади на урядову політику? Де ж тут безпека держави, хоч інформаційна, хоч будь-яка?

"Кризові комунікації" це геть маніпулятивне поняття. Є лише "комунікації від час війни", в яких Президент та Уряд можуть обмежувати урядові комунікації ситуацією монологу чи диктату від Уряду до корпорацій та громади. Але такі комунікації мають бути чітко пов'язані з введенням військового стану. В іншому разі, Президент та Уряд можуть будь-який стан, що їм не подобається, оголосити кризовим, як це вже не раз бувало в історії незалежної України і як це відбувається зараз під час так званої штучної кризи в електроенергетиці, якою Уряд шантажує блокувальників владно-олігархічної контрабанди Донбасу.

Ну і зрештою найскладніше поняття "стратегічний наратив".

В даному разі "стратегічний наратив" як деякий текст (так у визначенні) це фактично легалізація "темників". На початку 2000-х це було зло. Тепер за часів війни вирішили відновити це поняття під новою назвою як диктований владою так званий "стратегічний наратив".

Взагалі-то "стратегічний наратив" це *contradictio in adjecto*, тобто суперечність у визначенні. Не буває власне стратегічного наративу (опис повсякденності з певними мисленневими установками), стратегічним може бути лише концептуальний дискурс, тобто стратегія це завжди зрозумілий лише для доволі вузької аудиторії концепт.

Вважати повсякденний наратив з певними, хай навіть загальними та довгостроковими мисленневими установками, стратегією це власне профанувати розуміння стратегії.

Стратегічний дискурс може бути в наукових роботах, в експертних записках високим владним особам аналітичного характеру, що мають статус "таємно", або у особливих аналітичних телепрограмах, які майже зникли в українському телебаченні. Навіть корпоративні стратегії та громадські стратегії зазвичай не є повністю публічними.

Стратегічний дискурс тим більше не є якийсь один текст, як про це сказано у визначенні. Це набір текстів, які дуже часто знаходяться в концептуальній конкуренції.

Давайте розглянемо це на прикладі нашої сьогодишньої ситуації.

Що є стратегічною установкою зараз – інтегрувати ворожий окупований Донбас в Україну чи позбутися ворожого окупованого Донбасу і зосередитися на реформах країни?

Хто за першу установку? Влада в особі олігарха-Президента, решта олігархів (зокрема Ахметов), більшість олігархічного Парламенту, експерти та журналісти на утриманні у олігархів, деякі нові політичні партії проросійського спрямування, Путін та більшість російської влади, а також сепаратисти Донбасу.

Хто за другу установку? Деякі опозиційні фракції Парламенту, більшість бізнесменів-неолігархів, експерти на позиції громади, більшість нових політичних партій з проукраїнським спрямуванням і власне вже більшість української громади, як свідчать соціологічні опитування, ліберальні росіяни та українські патріоти на окупованому Донбасі.

Перша установка пов'язана з раковою пухлиною окупованого Донбасу, яка буде роз'їдати Україну, з продовженням корупції, з кривавою контрабандою, зі збереженням олігархічної влади – Президента, Парламенту, Уряду.

Друга установка пов'язана з можливістю позбавитися тягаря окупованого

Донбасу, з можливістю реформ та подолання корупції через перевибори влади та через наступну деолігархізацію.

Тож на якій установці будемо будувати стратегічний дискурс чи, перепрошую, стратегічний наратив?

На олігархічній?

А чому?

Тому що за неї олігархічна влада та олігархічні ЗМІ?

Ці дві стратегічні установки конкурують також далеко за межами України, виносячи проблеми внутріукраїнського конфлікту назовні. Це є надзвичайно важливою проблемою інформаційної безпеки України, яку Доктрина не розглядає і на виклик якої не відповідає.

Чому олігарх Пінчук та депутат Артеменко можуть донести своє бачення стратегії України в США, а українська громада не може?

Як за допомогою цієї Доктрини можна вирішити цю проблему?

А ніяк.

Тобто нам вже пояснюють і ще більше будуть пояснювати на основі цієї Доктрини, що олігархічна інтеграція Донбасу це такий "стратегічний наратив", а хто його не підтримує, той ворог України.

Тобто українську громаду зроблять ворогами України, бо друзі України це влада та олігархи?

Це повний нонсенс.

Як така стратегічна конкуренція і відповідно стратегічна невизначеність в країні буде просуватися в так званих "стратегічних комунікаціях" в якості так званого "стратегічного наративу"?

Отже запропонована Доктрина уникає опису ситуації стратегічної конкуренції між громадою та владою. Доктрина вважає, що стратегічний наратив може бути єдиним, і його може пропонувати лише влада.

А що робити, якщо влада не обстоює інтереси громади?

Що робити, якщо у громади свій стратегічний наратив (дискурс), який відрізняється від стратегічного наративу (дискурсу) влади та олігархів?

Це значить громада буде шукати інші способи просування свого стратегічного наративу (дискурсу) і діятиме проти влади та її наративу (дискурсу).

Доктрина такої ситуації не передбачає. Відтак ніякої інформаційної безпеки така Доктрина в своїх засновках не пропонує – вона лише закріплює проблему стратегічного протистояння, надаючи владно-олігархічній стратегічній установці преференції.

В розділі 2-му "Мета та принципи Доктрини" вказано таке: "Метою Доктрини є уточнення засад формування та реалізації державної інформаційної політики, насамперед щодо протидії руйнівному інформаційному впливу Російської Федерації в умовах розв'язаної нею гібридної війни."

Це класичний приклад, як не потрібно ставити в Доктрині цілі стратегічного характеру. Не можна будувати інформаційну політику на протидії кому-небудь чи чому-небудь. Це реакційний підхід, тобто позиція упосліджена, безперспективна і провальна. Доктрина інформаційної безпеки повинна формулювати виклики набагато більшого масштабу.

Наприклад, – виклик гальмування цифрової демократії в Україні, виклик цифрової нерівності України та розвинутих держав (зокрема в сфері штучного інтелекту, де українська мова відсутня), виклик прірви між нарративом соціальних мереж та деінтелектуалізованим нарративом телепростору України, виклик занурення владного нарративу у повсякденність, яка в принципі не передбачає можливості стратегії та стратегічних комунікацій. І лише потім, після всього цього, виклик російської пропаганди.

Неефективно повсякденним нарративом з елементами української пропаганди воювати з повсякденним нарративом з елементами російської пропаганди. Це нічого не дасть. Лише краща (складніша) структурна організація повсякденного нарративу, вища інтелектуалізація цього нарративу і насичення його елементами стратегічного дискурсу дає нам шанс на перемогу в інформаційній війні (про яку в тексті Доктрини є згадка, але серед понять означення "інформаційної війни" відсутнє).

Успіх російської пропаганди полягає в тому, що у неї є довгострокова стратегія, що робити з Україною, а у України такої довгострокової стратегії немає. Оце є головна проблема інформаційної безпеки для України.

Доктрина в своїх засновках першого та другого розділу написана так, ніби десь вже є якась державна стратегія, а професійні інструменти роботи з інформаційним простором мають її просунути та відстояти перед російською пропагандою. А це не так.

Тобто найголовніший виклик – відсутність стратегії у української влади. Стратегічні комунікації є там, де є стратегія. Коли немає стратегії, то не може бути ніяких стратегічних комунікацій.

Тому Доктрина в своїх засновках це маніпуляція на користь захисту провладної цензури у ЗМІ, яка прикривається війною Росії проти України.

Отже правильні інструменти, що запропоновані у Доктрині, нівелюються засадничими двома розділами. Не можуть бути ефективно задіяні навіть дуже професійні інструменти, якщо в стратегічному плані понятійні уявлення та цілі сформульовані невірно (<http://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/58b520da5f2e6/>). – 2017. – 28.02).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Саша Дрік, голова Ради ГО "Громадський люстраційний комітет", координатор коаліції "Декларації під контролем"

Е-декларування хочуть знищити під приводом створення нової системи

Порошенко і Ко, схоже, придумали новий план по знищенню системи е-декларування. "Завалити" систему, призначити "цапа відбувайла" (судячи з усього – НАЗК), відзвітуватись перед міжнародниками зміною керівництва Агентства і розпочати створення нової системи, яку, звісно, ніколи не створять. А всю Україну знову пошити в дурні.

Перші кроки втілення цього плану в життя ми побачили вже 28 лютого – коли славнозвісне державне підприємство ДП "УСС", завдяки якому фальсифікували злам е-декларування 5 місяців тому, раптово відмовилось продовжувати адміністрування реєстру. За словами представників ДП, система така проблемна, що вони взагалі не хочуть з нею працювати. Ця структура Держспецзв'язку адмініструє і здійснює програмно-технічне супроводження програмного забезпечення Реєстру декларацій з жовтня 2016 – після того як фахівці Держспецзв'язку відзвітували про виправлення усіх недоліків. Як сказав тоді президент Порошенко – "програма кардинально перероблена", і всі недоліки, нібито допущені компанією-розробником програмного забезпечення, в ході доопрацювання були усунені. Нагадаю, так перероблена, що аж перестала відповідати законодавству. Проблеми залишаються і досі.

Більше того, за словами Олійника, виправлена і сертифікована Держспецзв'язком система настільки погана, що НАЗК не зможе обробляти в ній декларації – до неї нібито неможливо "прикрутити" реєстри. І щоб проводити автоматизовану перевірку, вона не годиться – треба розробляти нову систему. За наявною інформацією, УСС уже придумали, яку саме, і навіть порахували, скільки це буде коштувати і скільки часу займе розробка – всього лише \$12 мільйонів і 4 роки.

То хто кому брехав: Держспецзв'язок – Порошенку, коли заявляв, що система кардинально перероблена, УСС – НАЗК, коли говорив, що система настільки погана, що вони не можуть її виправити, чи Порошенко – всім, коли стверджував, що всі недоліки виправлено і система буде працювати? Або вони всі разом – бо насправді ніколи і не хотіли, щоб е-декларування відбулося?

Так чи інакше, а початок призначення "цапа відбувайла" ми побачили вже наступного дня після того, як УСС раптово відмовився продовжувати договір на обслуговування системи. 1 березня, коли Міністр юстиції Петренко на Кабміні заявив про необхідність створення робочої групи для моніторингу системи е-декларування і не вперше недзвозначно прогрожував керівництву НАЗК звільненням.

"Колегіальна безвідповідальність" там і справді є – паралізоване внутрішніми конфліктами і зовнішніми впливами керівництво НАЗК за 3 місяці так і не змогло забезпечити перевірки бодай одної декларації. Однак історія із недолугим порядком перевірки декларацій, розробленим робочою групою при Кабміні, створеної за ініціативи Міністра юстиції Павла Петренка і дорученням Прем'єр-міністра Володимира Гройсмана, який подавався суспільству як порятунку е-декларування від імпотентного НАЗК, в результаті був виписаний таким чином, щоб не проводити повноцінну перевірку високопосадовців. Відтак вбито одразу кількох зайців: і себе врятували від потенційної відповідальності, і балів в очах суспільства набрали, і на НАЗК наїхали.

Враховуючи проблеми НАЗК, це робить його ідеальним "цапом відбувайло". Кабмін жваво відзвітується перед міжнародниками, що вони звільнили керівництво НАЗК, яке завалило роботу, а Прем'єр Гройсман заявить про те, що врятував ситуацію – як? Створенням нової системи – вартістю 12 мільйонів доларів і тривалістю розробки 4 роки. І вгадайте хто буде її "вічно" розробляти?

Шановні Президенте, Прем'єре і Ко. Якщо система е-декларування під "пильним" оком спецслужб та керівництва держави раптово перестане нормально функціонувати, це означає, що саме ви, Петре Олексійовичу і Володимире Борисовичу, нестимете ПЕРСОНАЛЬНУ відповідальність перед громадянами України та міжнародною спільнотою за знищення е-декларування (<http://blogs.pravda.com.ua/authors/drik/58b94faecfa64/>). – 2017. – 03.03).

Блог на сайті «Інтелектуальна власність»

Про автора: Юрій Гончарук, директор ОП «Український мережевий інформаційний центр», м. Київ

Рік життя інтелектуальної власності: втрати і здобутки

Минув рік, як була звільнена з посади Голови Державної служби інтелектуальної власності України доктор економічних наук Жарінова Алла Георгіївна. Причини звільнення були банальними – потенційний конфлікт інтересів. Малося на увазі, що син Жарінової з 2005 року працював на ринку патентних послуг у різних юридичних компаніях патентним повіреним. Інших причин або порушень службове розслідування, яке напередодні звільнення ініціювало Мінекономрозвитку, так і не виявило.

Повертаючись до того часу, згадується, як Мінекономрозвитку розгорнуло кампанію з реформування управління державною системою правової охорони інтелектуальної власності, попри затверджені напередодні Президентом України Стратегічні напрямки розвитку України до 2020 року, в яких зазначена необхідність реформувати систему захисту прав інтелектуальної власності. Не беручи до уваги цей факт, Мінекономрозвитку розпочало інституційну реформу. Конкрет-них обґрунтувань необхідності цієї реформи від її ініціаторів професіоналам почути не вдалося, окрім загальних фраз «корупція» і «передовий досвід кращих світових практик».

Багато галасу – офіційні заяви Уряду, артистичні презентації концепції реформування в картинках, обговорення з одностумцями за круглими столами, підписання дивних меморандумів у регіонах і наприкінці – за Концептуальними заходами світ побачив Постанову, в якій вже у січні 2017 року повинна бути ліквідована Державна служба інтелектуальної власності України (далі — ДСІВ), а на базі Укрпатенту повинен запрацювати Національний орган інтелектуальної власності. Щодо Державного підприємства «Українське агентство з авторського та суміжних прав», то воно має перетворитися на єдину, білу, пухнасту, приватну організацію колективного управління і всім авторам та правовласникам буде щастя, як тільки приймуть законопроект Рибчинського (№ 4461).

Ми поцікавилися, чим займалася ДСІВ. Аналізуючи Річний звіт ДСІВ за 2015 рік, виявили, що колектив ДСІВ працював над приведенням українського законодавства у відповідність до європейського у сфері інтелектуальної власності, зокрема щодо захисту прав інтелектуальної власності у мережі Інтернет. Головний акцент діяльності спрямовувався на галузь авторського права та суміжних прав: здійснювався активний пошук шляхів подолання

негативних явищ у діючій системі організацій колективного управління (далі — ОКУ) правами, протидії Інтернет-піратству та зменшення кількості неліцензійного програмного забезпечення в органах виконавчої влади. Усі ці напрямки діяльності ДСІВ на той момент були в тренді реагувань на виклики — включення України, як піратської країни, до пріоритетного розділу так званого «списку 301». Реалізація цих планів надалі мала знизити градус роздратованості міжнародних правовласників і, безсумнівно, пішла б на користь упорядкуванню застарілих проблем діяльності ОКУ стосовно збору, розподілу і виплати авторської винагороди дійсним суб'єктам авторського та суміжних прав. Проривом року у напрямку прозорості діяльності ДСІВ стало відкриття всіх баз ДСІВ та рішень Апеляційної палати. Хоча не всім на ринку сподобалася ідея відкриття рішень Апеляційної палати. А от апетит щодо відкриття баз Укрпатенту був шалений, представники у справах інтелектуальної власності зажадали відкрити все, навіть поточні заявки, щоб оперативніше обслуговувати забаганки бізнесу.

У Звіті ДСІВ за 2015 рік впадають в очі визначені перспективні напрями щодо захисту прав інтелектуальної власності. Насамперед: намагання ДСІВ створити дорадчий орган при Кабінеті Міністрів України — Координаційну Раду, яка об'єднувала б зусилля всіх центральних органів виконавчої влади України у боротьбі з порушеннями законодавства в сфері інтелектуальної власності, це і МВС, Податкова, Митниця, Антимоно-польний комітет, СБУ, суди тощо. Так, у 2016 році мав запрацювати пілотний проект щодо інструменту для захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет на базі ДП «Інтелзахист». Проект включав ідентифікацію особи порушника (визначення належного відповідача) та запуск онлайн-сервісу по фіксації та дослідженню змісту веб-сторінок з метою формування належних та достатніх доказів порушень прав у мережі Інтернет. Ця система також мала запрацювати у 2016 році на базі ДП «Інтелзахист». І не просто абстрактно, на пустому місці, а на тлі впровадження ефективного законодавчого підходу у захисті інтелектуальної власності в мережі Інтернет. Такий законопроект був розроблений з урахуванням балансу інтересів різних зацікавлених сторін і фахово був продуманий. Але й цей законопроект очікувала доля непорозуміння з Мінекономрозвитку.

Насправді, що гадалося, того не сталося, вже у лютому 2016 року А. Г. Жарінову звільнили, Координаційна Рада не запрацювала, Мінекономрозвитку навіть пропозиції не розглянув, ДП «Інтелзахист» ліквідували, всі проекти були скасовані.

Треба відмітити, що на момент призначення Кабінетом Міністрів України Головою ДСІВ Жарінової А.Г. сфера інтелектуальної власності знаходилася у стані стагнації, законодавство майже з 2004 року системно не розвивалося, вносилися фрагментарні зміни, які все більше ускладнювали систему. Державні службовці весь час виправдовувалися, що вносити зміни до законодавства сфери інтелектуальної власності не на часі, оскільки міжнародні партнери наполягають змінити законодавство тільки у частині яка, на їх розсуд, повинна відповідати вимогам сучасності. Тому проблеми розвитку правових відносин усередині країни нікого не цікавили. Чого вартує ситуація, коли країна рік від року

визнавалася США піратом №1, збільшувалася кількість ОКУ, гроші авторів зникали, як у факірів у цирку, а нормативна база щодо елементарного контролю за діяльністю ОКУ перетворювалася на системний заохочувальний інструмент для бізнесу, до речі, не без участі осіб, які стали пізніше авторами–реформаторами системи ОКУ. А той факт, що фахове середовище з повною серйозністю обговорювало місяцями, як боротися з патентним тролінгом засобами зміни процедур у видачі охоронних документів, взагалі ставить під сумнів цінність такого фахового середовища, а якщо глибше, то систему освіти і наукового супроводу цієї сфери. Скільки ще потрібно часу, щоб відповідальні чиновники зрозуміли і змогли усвідомити – де знаходяться вузькі місця, які дозволяють шахрайські маніпуляції з охоронними документами та загалом, – із законодавством?

Система правової охорони інтелектуальної власності працювала не ідеально, тому плани Мінекономрозвитку щодо початку якихось змін були виправдані. Система звичайно потребувала ретельної ревізії і реформи. Але коли за справу взялися люди, які раніше не стикалися з цією проблематикою, чекати від них позитивного результату безглуздо. Принцип, який вони сповідали: зміни ради змін, і не дай боже, врахувати напрацювання попередників. Але слід пригадати, що призначена на посаду Голови Жарінова восени 2014 року розпочала свою діяльність з консультацій з громадськістю і створення робочої групи по розробці концепції розвитку системи правової охорони інтелектуальної власності, яка була створена і направлена до Мінекономрозвитку. Концепція також розглядалася на слуханнях у Комітеті науки, освіти та інтелектуальної власності Верховної Ради України, основні положення цієї Концепції увійшли до рішення Верховної Ради України з цих питань. Тобто основи руху на поступові системні зміни вже були закладені. Адже все потребує часу: «сім разів відміряй – один раз – відріж» – так вчить прислів'я. Але втрутилися волонтери та молода команда Мінекономрозвитку, яка запропонувала своє, єдине, правильне рішення – реформа Мінекономрозвитку, а всім іншим фахівцям, які не поділяють думку щодо такого сценарію, запропонували скористатися пенсією.

А як працювалося у цей рік Голові ДСІВ: без підтримки з боку Мінекономрозвитку, без призначення заступників, за умов неприйняття професійних аксіом з боку кураторів, за умов тотального порушення регламентів роботи та законів?

Чому Уряд України довірив керувати економікою країни іноземцю Айварасу Абромавічусу, який навіть не має економічної вищої освіти (тільки коледж)? Крім того, до керівництва окремими департаментами також були залучені випадкові особи з іноземними паспортами. Чому досі користуються такою довірою у теперішнього керівника ним призначені чиновники Мін економ-розвитку, які явно лобіюють інтереси бізнесу, а не шукають балансу інтересів у суспільстві? Склалася парадоксальна ситуація, коли міжнародні експерти одностайно публічно критикують нововведення Мінекономрозвитку, а з боку чиновників маємо відверту брехню про погодження і схвалення реформи інтелектуальної власності всіма, отже, продовжується рух у глухий кут. Хто за це буде відповідати? Поки в країні не почнуть вимагати відповідальності, ми

приречені на подальші помилки. Відомо, що ідейний натхненник протизаконного розвалу національної системи правової охорони інтелектуальної власності, Олена Мініч, вже не працює в Мінекономрозвитку, а хто буде виправляти те, що було наплутано? Ситуація дивна — ДСІВ начебто ліквідована, але водночас працює, бо охоронні документи видаються, як табуретка з однією ніжкою, начебто вона є, але не виконує функцію опори.

Рік що минув, не був зайвим у системі відліку часу для захисту прав інтелектуальної власності. Особистість зіграла свою ключову роль.

Вже з квітня 2016 року за підтримки Жарінової, як громадський і публічний проект, запрацював Центр компетенції на базі Консорціуму «Український центр підтримки номерів і адрес», який отримав відповідну акредитацію з метою формування офіційних письмових доказів існування фактів порушення прав авторів, видавців і їх правонаступників у мережі Інтернет. Центр компетенції здійснює фіксацію і дослідження змісту веб-сторінок у мережі Інтернет та видає експертні висновки. Вже зараз кожен може скористатися онлайн-сервісом «WEB-FIX». Центр Компетенції уклав Меморандуми щодо співпраці з Грузією, Вірменією та Білоруссю. За такий короткий період функціонування Центру компетенції видано понад 100 документів, які допомагають здійснювати захист прав у мережі Інтернет і попит на них тільки зростає. Центр налагоджує взаємодію з Радами адвокатів у регіонах України, із Союзом юристів України та іншими організаціями, що об'єднують юридичну спільноту.

Українські суди вже активно стали приймати документи Центру компетенції як офіційні письмові докази.

У спільних планах роботи ОП «Український мережевий інформаційний центр» та ДСІВ була задумана організація депонування результатів інтелектуальної діяльності, але плани не здійснилися в цьому форматі, їх вдалося впровадити в Державній науково-технічній бібліотеці України (далі — ДНТБ України), яку з травня 2016 року очолює Жарінова А.Г. Бібліотека — це установа, яка зберігає та забезпечує публічність усіх творчих надбань країни, головним наповнювачем скарбниці бібліотеки є його величність автор, якого треба берегти, славити і захищати.

Більшість країн світу вже давно використовує інструментарій депонування результатів інтелектуальної діяльності для підтвердження факту існування об'єкта на певну календарну дату з можливістю публічного доступу. Нарешті, оформляється договір про виплату винагороди авторам за використання повних текстів робіт, які доступні безпосередньо в електронному форматі, а автори депонованих результатів інтелектуальної діяльності мають право отримувати 80% від сплати за використання копії їх результату інтелектуальної діяльності. Напевно далі буде ...

Але нас хвилює: Що зараз відбуватиметься зі сферою інтелектуальної власності? Вже зрозуміло, що реформа Мінекономрозвитку пробуксовує, чиновники зіткнулися з тим, що без професіоналів з кута не вибратися. Треба зробити крок назад, відмінити Поста-нову Уряду про ліквідацію ДСІВ.

На нашу думку, потрібні й інші кроки: знайти дієвого керівника ДСІВ, забезпечити його можливістю підібрати команду і тоді чекати позитивних результатів. У народі кажуть, коли не знаєш з чого починати, починай з

початку(<http://intelvlas.com.ua/blog/anonim/rik-zhyttya-intelektualnoyi-vlasnosti-vraty-i-zdobutky>). – 2017. – 2.03).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Олексій Кудрявцев, голова Державної архітектурно-будівельної інспекції України

Закон 1817 – зброя проти будівельних афер

Через недосконалість будівельного контролю постраждали тисячі українців. Проблемні будівельні майданчики та протести громадськості, будівельні афери з тисячами ошуканих інвесторів, складнощі з оформленням прав власності на придбані квартири, а також з підключенням газу, світла та води.

Всі ці проблеми пов'язані з недосконалим механізмом контролю за початком будівництва, який давно не відповідає реаліям, і який «талановито» використовують недобросовісні забудовники у своїх схемах.

В Україні, як і в більшості країн Європи, об'єкти будівництва мають три класи наслідків: незначний, середній і значний. Об'єкти середнього класу – це основна частина забудови, вона потребує відповідного контролю. Однак у свій час цей клас штучно був розділений на III та IV категорії складності. При цьому об'єкти, віднесені до III категорії, було дозволено зводити за так званим декларативним принципом.

В результаті 99% об'єктів середнього класу були віднесені до III категорії. Іншими словами, понад 80% багатопверхівок отримували дозвіл на будівництво за так званим декларативним принципом, просто вказуючи дані в декларації та надсилаючи її до інспекції. При цьому інспектор має право перевіряти лише повноту поданих забудовником даних, а не їх достовірність. Тобто органи держархбудконтролю фактично не мали законних способів перевірити законність документів на землю, проектну документацію, містобудівні умови та обмеження.

Звідси – то паркінг раптом зникає, і немає де поставити своє авто, то громадськість протестує, оскільки будинок зводиться незаконно, то роками не підключають газ і воду. Не кажучи вже про явні афери на кшталт сумнозвісних будинків Войцехівського.

В результаті інспекція отримує тисячі скарг від населення, звернення активістів, але з шахраями важко щось зробити. Бо, як правило, порушення виявляються вже тоді, коли вони втілені «в бетоні та склі». А штрафи, які ми маємо право накладати на забудовників, не дуже їх лякають та не вирішують проблему по суті.

Змінити ситуацію, що склалася, можна тільки врегулювавши законодавчий механізм видачі дозвільних документів на будівництво. І справа вже зрушила з місця – 8 лютого 2017 року Президент підписав Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення містобудівної діяльності».

Головне нововведення – дозвіл на зведення житлових комплексів, багатопверхівок, торговельно-розважальних комплексів та офісних будинків

буде видаватися виключно при наявності повного пакету дозвільної документації, перевіреної відповідним органом держархбудконтролю. Цей крок, насамперед, повинен підвищити законність будівництва. Адже документація буде прийматися не «на віру», а тільки в оригіналах, з перевіркою реальних документів та контролем їх законності.

Що стосується безпеки. Раніше, ще на етапі проектування, щоб зекономити витрати на зведення будинку, замовник та проектувальник могли обійти вимоги нормативів, економлячи на марці бетону, кількості паль, пожежній безпеці і так далі. Зараз закон зобов'язує отримати висновок будівельної експертизи на проект будівництва. Як правило, експертиза дає серію зауважень до проекту, які необхідно врахувати, інакше позитивного висновку не буде, відповідно не буде і дозволу на будівництво.

Після запровадження нових нормативів кінцевий інвестор отримає чітке розуміння – що і де він купує і наскільки це законно. Адже тепер, якщо забудовник вносить зміни в проект, добудовує паркінг чи прибирає раніше заявлений дитячий майданчик, він повинен повідомити про це протягом трьох днів. Інакше – будівельні роботи зупиняються.

Нарешті новий закон підвищив штрафи для забудовників-порушників. За деякими позиціями штрафи збільшено в 4 рази, що повинно стимулювати забудовників працювати чесно.

Важливим кроком у створенні комфортного оточення стане жорсткий контроль питання забезпечення доступного простору для людей з обмеженими можливостями, зокрема, дотримання всіх нормативів при облаштуванні пандусів та проїздів. Час зупинити системне ухиляння забудовників від вимог не просто норм, а звичайної людяності. Тим більше, що будівництво з урахуванням таких вимог – це комфортне середовище не лише для осіб з інвалідністю, але й для мам з візочками, дітей, людей похилого віку. Відповідно до нового закону, будинки без організації відповідних заходів просто не приймуть в експлуатацію.

На адресу цього закону та його авторів часто лунали докори в зарегульованості та посиленні контролю. Однак Закон збільшує не повноваження контролюючих органів, а їх відповідальність за законність будівництва. Раніше посадові особи, реєструючи декларативні документи, перевіряли тільки повноту вказаних даних, а не їх зміст, відповідно і не несли відповідальність за проблемні будівництва. Тепер, видаючи дозвіл на будівництво, посадова особа обов'язково має перевірити наявність повного пакету документів, а це означає, що виникає відповідальність чиновника за прийняте рішення.

З першого погляду новий закон має нарешті навести порядок в будівництві. Але очікувані ефекти від його реалізації залежать від усіх сторін, які будуть застосовувати його в діяльності – і містобудівні органи, і проектанти, і забудовники. Адже важливо, щоб змінився не лише порядок оформлення документації, але й соціальна відповідальність за нову якість будівництва(http://censor.net.ua/blogs/5364/zakon_1817_zbroya_proty_budivelnyh_afer). – 2017. – 02.03).

Законодавчі зміни в оподаткуванні транспортним податком: інформує ДФС

Державна фіскальна служба (далі – ДФС) у листі від 20.01.2017 р. № 1296/7/99-99-13-03-02-17 наголосила на кількох ключових змінах до ст. 267 Податкового кодексу України (далі – ПК України), що набрали чинності з 01.01.2017 р., і стосуються механізму обчислення середньоринкової вартості легкових автомобілів з метою віднесення їх до об'єктів оподаткування транспортним податком.

Перш за все, за новою редакцією ст. 267 ПК України об'єктом оподаткування являються легкові автомобілі: 1) з року випуску яких минуло не більше п'яти років (включно) та 2) середньоринкова вартість яких становить понад 375 розмірів мінімальної заробітної плати (далі – МЗП), встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року.

Двократне зменшення показника розмірів МЗП для віднесення легкового автомобіля до об'єкту оподаткування (у 2016 році відповідний показник дорівнював 750 розмірів МЗП) зумовлене підвищенням розміру цієї соціальної гарантії до 3200 гривень з початку поточного року. Таким чином грошове вираження порогу «розкішності» транспортного засобу було збалансовано і він істотно не змінився: з 1 033 500 грн в 2016 р. на 1 200 000 грн в 2017 р.

Наступним у ДФС вказали на суттєву зміну в методиці визначення середньоринкової вартості легкових автомобілів. Наразі абз. 2 пп. 267.2.1 п. 267.2 ст. 267 ПК України, передбачає, що середньоринкова вартість визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику економічного, соціального розвитку і торгівлі, за методикою, затвердженою Кабінетом Міністрів України, станом на 1 січня податкового (звітного) року виходячи з марки, моделі, року випуску, об'єму циліндрів двигуна, типу пального. Тобто при обчисленні середньоринкової вартості більше не враховуються тип двигуна легкового автомобіля та коробки переключення передач, як це відбувалось до внесення аналізованих змін.

Проте, наразі залишається чинною Методика визначення середньоринкової вартості легкових автомобілів, затверджена постановою КМУ від 18.02.2016 № 66 (далі – Методика), яка враховує виключені показники при обрахуванні середньоринкової вартості автомобіля: «Середньоринкова вартість автомобіля розраховується за методом аналогії цін ідентичних автомобілів, визначеною у пункті 3 Порядку визначення середньоринкової вартості легкових автомобілів, мотоциклів, мопедів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2013 р. № 403, де за ціну нового транспортного засобу (Цн) береться ціна нового автомобіля з урахуванням марки, моделі, типу двигуна, об'єму циліндрів двигуна, типу коробки переключення передач».

Водночас, норми ПК України відповідно до ст. 5 мають пріоритетне значення перед нормами інших НПА у випадку наявності колізії. Тобто

незважаючи на положення Методики, при визначенні середньоринкової вартості легкових автомобілів тип двигуна та тип коробки переключення передач враховуватись не повинні. Отже, і сама Методика у такому випадку застосуванню не підлягає.

Насамкінець контролюючий орган вказав на не менш важливе нововведення – з 1 січня 2017 року центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику економічного, соціального розвитку і торгівлі, на своєму офіційному веб-сайті розміщується перелік легкових автомобілів, з року випуску яких минуло не більше п'яти років (включно) та середньоринкова вартість яких становить понад 375 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року, який повинен містити такі дані щодо цих автомобілів: марка, модель, рік випуску, об'єм циліндрів двигуна, тип пального. Відповідний обов'язок повинен бути виконаним Мінекономрозвитку до 1 лютого податкового (звітного) року. Проте станом на сьогодні, як уже було зазначено, підзаконні нормативно-правові акти, які регулюють питання визначення середньоринкової вартості, не приведені у відповідність до вимог чинного ПК України. Вказане передбачає неможливість вчасного виконання відповідних вимог та публікації списку об'єктів оподаткування транспортним податком до 1 лютого 2017 року.

Наслідки відсутності переліку об'єктів оподаткування транспортним податком на вказану у ПК України дату з тексту ст. 267 прямо не простежуються. Проте системний аналіз вказаної норми дає підстави зробити наступні висновки:

1) обов'язковими ознаками легкового автомобіля, який відноситься до об'єктів оподаткування транспортним податком, являються його вік та середньоринкова вартість. При цьому єдиним суб'єктом, який уповноважений визначати середньоринкову вартість транспортних засобів з метою оподаткування транспортним податком виступає Міністерство економічного розвитку і торгівлі України.

2) результатом визначення середньоринкової вартості та встановлення віку транспортних засобів є публікація відповідного переліку легкових автомобілів, з року випуску яких минуло не більше п'яти років (включно) та середньоринкова вартість яких становить понад 375 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року, який повинен містити такі дані щодо цих автомобілів: марка, модель, рік випуску, об'єм циліндрів двигуна, тип пального, тобто публікація об'єктів оподаткування транспортним податком.

Відсутність вказаного переліку унеможливорює ідентифікацію конкретного транспортного засобу об'єктом оподаткування транспортним податком, так як неможливо встановити наявність необхідних ознак об'єкту оподаткування, адже визначення середньоринкової вартості є виключним обов'язком Мінекономрозвитку та не може бути виконаним платником податку самостійно. Наявна на даний момент на офіційному веб-сайті міністерства формула визначення середньоринкової вартості застосуванню не підлягає, оскільки не враховує останніх змін до ст. 267 ПК України та обчислює відповідний показник

на основі зайвих даних (пробіг, тип двигуна, тип переключення коробки передач).

Отже, реалізація положень ПК України щодо оподаткування транспортним податком стоїть під сумнівом (<http://jurblog.com.ua/2017/02/zakonodavchi-zmini-v-opodatkuvanni-transportnim-podatkom-informue-dfs>). – 2017. – 22.02).

Юридический блог компании Jurimex

Про автора: Мирослава Нечай

Нові правила відшкодування ПДВ

З 01 квітня 2017 року набере чинність Постанова Кабінету Міністрів України (надалі – Мінфін) від 25 січня 2017 року № 26, якою затверджується новий Порядок ведення Реєстру заяв про повернення суми бюджетного відшкодування податку на додану вартість (надалі – Реєстр).

Адміністратором вищезазначеного Реєстру буде Міністерство фінансів України, а сам Реєстр планується, що буде формуватися автоматично на підставі інформації з баз даних ДФС України та Держказначейства.

Заява про повернення суми бюджетного відшкодування ПДВ (надалі – Заява), яка подається у формі додатка 4 (Д4) до податкової декларації з ПДВ, протягом операційного дня її отримання із бази даних ДФС України буде автоматично вноситися до Реєстру у хронологічному порядку її надходження. Так, за поданою Заявою в Реєстрі буде відображатися інформація щодо найменування платника ПДВ; його індивідуального податкового номеру; дати подання такої Заяви у складі податкової декларації; номери податкової декларації; суми ПДВ, яка заявлена платником до бюджетного відшкодування; а також реквізитів банківського рахунка платника ПДВ для перерахування бюджетного відшкодування; реквізитів бюджетних рахунків для перерахування бюджетного відшкодування у рахунок сплати грошових зобов'язань або погашення податкового боргу такого платника з інших платежів, що сплачуються до державного бюджету.

Якщо ж платником ПДВ в подальшому будуть внесені зміни до додатку 4 (Д4) податкової декларації з ПДВ, то такі зміни теж відповідно відобразатимуться у Реєстрі протягом операційного дня отримання уточнюючого розрахунку.

Крім того, із бази даних ДФС у Реєстрі буде відображатися інформація щодо: дати надсилання платнику ПДВ повідомлення про відмову у прийнятті податкової декларації або уточнюючого розрахунку; суми ПДВ, заявленого до бюджетного відшкодування, зменшену на суму податкового боргу; дати початку та закінчення проведення перевірки, з обов'язковою відміткою щодо виду перевірки (камеральна, документальна); дати складення та вручення платнику ПДВ акта перевірки; дати та номери податкового повідомлення-рішення (надалі – ППР) та неузгодженої фіскальними органами суми бюджетного відшкодування; дати початку і закінчення оскарження ППР, а також оскаржуваної суми ПДВ; та реквізитів бюджетного рахунка, з якого здійснюється бюджетне відшкодування.

Також у Реєстрі на наступний робочий день після виникнення такого випадку відобразатиметься узгоджена сума бюджетного відшкодування та дата її узгодження, що з 01 січня 2017 року, відповідно до пунктів 200.12 та 200.13 статті 200 Податкового кодексу України (далі – ПК України), є підставою для перераховування Держказначейством цієї суми на поточний банківський рахунок платника або у рахунок сплати грошових зобов'язань чи погашення податкового боргу з інших платежів, що сплачуються до державного бюджету.

Повернення узгоджених сум бюджетного відшкодування здійснюватиметься у хронологічному порядку відповідно до черговості внесення заяв до Реєстру, а інформація щодо дати і суми повернутого ПДВ відобразатиметься Держказначейством України у Реєстрі. Якщо ж бюджетне відшкодування буде здійснюватися за рішенням суду, то у Реєстрі також вказуватимуться дата і номер такого судового рішення.

Дані, зазначені в Реєстрі (крім інформації щодо банківських рахунків платників ПДВ) підлягатимуть щоденному оприлюдненню на офіційному веб-сайті Мінфіну, за винятком вихідних, святкових та неробочих днів.

Отже, як бачимо, положення вищезазначеного Порядку ведення Реєстру заяв про повернення суми бюджетного відшкодування податку на додану вартість, повністю відповідають нормам статті 200 ПК України.

Одночасно, із вступом в силу нового Порядку, затвердженого Наказом Мінфіну від 25 січня 2017 року № 26, втрачать чинність постанови Кабінету Міністрів України від 22 лютого 2016 року № 68 «Про затвердження Порядку ведення реєстрів заяв про повернення суми бюджетного відшкодування податку на додану вартість» та від 17 січня 2011 року № 39 «Про затвердження Порядку взаємодії органів державної податкової служби та органів державної казначейської служби в процесі відшкодування податку на додану вартість».

Крім того, пунктом 2 Наказу Мінфіну від 25 січня 2017 року № 26 встановлено, що до 01 квітня 2017 року Реєстр заяв про повернення суми бюджетного відшкодування здійснюватиметься у порядку, що діяв до 1 січня 2017 року.

Водночас, з 1 січня 2017 року вступили в силу зміни до статті 200 ПК України, що встановлюють нові правила здійснення бюджетного відшкодування. А тому застосування діючих до 01 квітня 2017 року підзаконних нормативних актів (тобто постанови КМУ від 22 лютого 2016 року № 68 та від 17 січня 2011 року № 39) можливе лише в тій частині, яка не суперечить статті 200 ПК України (<http://jurblog.com.ua/2017/02/novi-pravila-vidshkoduvannya-pdv/>). – 2017. – 22.02).

Блог на сайті «LB.ua»

Про автора: Олександр Ярчанка, експерт медичної групи Реанімаційного Пакету Реформ

Медична реформа: публічні консультації проти телевізійних істерик

Команда громадської організації «Центр UA» (засновники рухів Чесно, Новий громадянин, платформи Реанімаційний Пакет Реформ) змінила умови

праці – з затишного офісу в центрі Києва аналітики, експерти та фахівці з комунікації переселилися в мікроавтобус, щоб півроку працювати в обласних та районних центрах по всій країні. В команди Центру UA дуже амбітна мета – зробити демократичні зміни в Україні незворотніми. Ключовим інструментом в досягненні цієї мети є публічні консультації з зацікавленими сторонами, які допомагають зібрати думки місцевих громад, щоб врахувати їхнє бачення щодо реформ на національному та місцевому рівнях.

В кожній області ми працюємо не лише в обласному центрі, але також і в районних центрах для того, щоб викристалізувати зміни до державної політики в консультаціях на рівні тих, хто ці реформи потім буде втілювати – виборців, лікарів, пацієнтів, депутатів місцевих рад, голів об'єднаних територіальних громад. Теми, з якими ми їздимо наступні: доступ до прийняття рішень, контроль публічних фінансів, виборчі правила і охорона здоров'я. Власне медична реформа, а точніше дискусія щодо її реалізації на місцях і є моєю задачею у цьому турі. І підсумок кожної обласної дискусії я планую викладати в своєму блозі.

Ми приїжджаємо в місто, вже попередньо домовившись про участь в різних типах зустрічей з усіма представниками зацікавлених сторін: лікарями, пацієнтськими і громадськими організаціями, керівниками мед закладів, медичних ВУЗів, депутатами місцевих рад, керівниками об'єднаних територіальних громад. Для кожної групи є свій ефективний формат роботи для отримання пропозицій та зворотного зв'язку щодо зміни політики. Тоді, як студентам зручніше прослухати лекцію та мати можливість поставити питання, журналістам зручніше зустрітися за кавою і не поспішаючи поставити всі питання щодо майбутньої реформи та її регіональної реалізації в цьому конкретному місті. Але головними подіями в кожному місті нашого туру є комплексні консультації щодо пропонованих змін державної політики в сфері фінансування системи охорони здоров'я та виборчого законодавства. Цей тандем тем може здаватися дивним на перший погляд. Водночас, саме Парламент та місцеві ради можуть вже цього року або дати повноцінний старт реформі на усіх рівнях, або заблокувати будь-які зміни. До компетенцій Верховної Ради належить законодавче забезпечення реформи, в свою чергу місцеві ради повинні будуть ухвалити ряд рішень щодо статусів місцевих закладів охорони здоров'я.

Протягом двох перших тижнів ми відвідали Житомирщину і Хмельниччину. Перше, що кидається в очі, це здивування з приводу приїзду керівництва МОЗу та готовність в. о. міністра і заступників обговорювати кожен пункт реформи, фіксуючи пропозиції лікарів, представників місцевого самоврядування та керівників закладів охорони здоров'я. Питання та пропозиції переважно доволі конкретні та стосуються, зазвичай, практичного впровадження реформи: хто і з ким укладатиме контракт щодо надання медичних послуг на первинній ланці; що входить до гарантованого пакету медичних послуг; у який спосіб здійснюватиметься оплата за надані послуги; як бути з “вузькими спеціалістами”.

Найважливіші та найцікавіші консультації відбуваються в районних центрах. Презентацію щодо плану, графіку та змісту кроків реформи слухають

уважно як лікарі, так і депутати місцевих рад та представники виконкому. Хоча на багатьох обличчях легко відчитати скепсис та недовіру. Дискусія, зазвичай, починається з повторення найпоширеніших інформаційних “страшилок”, якими щедро нафарширували інформаційний простір українців деякі телеканали:

- МОЗ позакриває лікарні, а ті, що не закриє – приватизують;
- у міністра немає диплому, і взагалі вона не повноцінний міністр, а лише в.о., отже ні про яку реформу не може йти мова;
- всіх лікарів первинної ланки змусять бути сімейними лікарями без їхньої згоди.

За 15-20 хвилин телевізор вивірюється з голів і починається, власне, консультація щодо зміни та впровадження державної політики в сфері охорони здоров'я. Дуже часто дискусія відбувається між запрошеними лікарями та депутатами місцевих рад та представниками виконкомів і до кінця розмови учасники мало-помалу починають розуміти власні ролі у майбутній реформі. Так, для прикладу, головний лікар ЦПМСД з Коростеня Житомирської області, зрозумівши, що укладання декларацій – угод жителів громади з лікарями, принесе йому додаткові кошти, задався питанням, як ці кошти справедливіше розподіляти між лікарями Центру, які безпосередньо укладатимуть декларації з пацієнтами. Очевидне запитання, поза як, керівнику закладу потрібно розуміти, чим стимулювати працівників іти до пацієнтів. У теперішній ситуації головний лікар місцевої лікарні дуже обмежений у можливості фінансових стимулів для працівників, оскільки заробітна платня нараховується згідно тарифної сітки. А тарифи у медицині, приблизно однакові і для того терапевта, який приймає двох пацієнтів в день, і для того, хто надає послуги трьом десяткам за зміну. Саме тому, зараз лікарі масово обурюються, що їхня зарплатня не набагато різниться від зарплати санітарки. Відповідь керівник знайшов без підказки: потрібно міняти форму господарювання закладу з бюджетної установи на підприємство і виплачувати зарплатню лікарям в залежності від кількості укладених декларацій. Про це він заявив присутньому на обговоренні депутату місцевої ради. Представник місцевого самоврядування пообіцяв взяти це питання під особистий контроль на наступному засіданні місцевої ради.

Інший головний лікар, правда районного стаціонару, з Хмельниччини, сказав, що нічого реформувати не потрібно, просто “дайте більше грошей, а ми тут розберемось”. Я нагадав, що держава поступово відходить від принципу “давання грошей” на заклади з безкоштовною медициною для громадян до принципу “закупівлі послуги” у закладів для громадян. Головний лікар почав голосно обурюватися з приводу того, що розробники реформи нічого не розуміють в своєму Києві, хоч сам лікар хвилюється лише за те, що громадяни підуть у сусідню лікарню і бюджетні гроші пройдуть повз його заклад. Це звичайно прикро, але без конкуренції, наша медицина так і залишатиметься у системі Семашко, а цього явно не хочеться ні пацієнтам, ні лікарям, які працюють з пацієнтами.

Після перших двох тижнів та кількох десятків зустрічей з кількома сотнями фахівців різних сфер вже можна занотувати кілька цінних спостережень.

По-перше: реформа потребує посиленої комунікації. Як наслідок браку інформації від міністерства та агресивної кампанії проти реформи, на місцях

панують чутки і міфи, що рясно множаться останнім часом не лише на сторінках «зливних бачків» в мережі інтернет, але і в головах. Вихід, як на мене один – побільше доступної інформації для усіх, хто її шукає.

По-друге: для впровадження змін потрібен зворотній зв'язок. Тому усю отриману інформацію ми систематизуємо, скеруємо в МОЗ і публікуємо на сайті ГО «Центр UA». А надважливим завданням МОЗу буде не лише з нею ознайомитись, але і врахувати при остаточному формуванні проектів нормативно-правових документів (https://lb.ua/blog/oleksandr_yabchanka/359843_medichna_reforma_publichni.htm l). – 2017. – 27.02).

Блог на сайті «LB.ua»

Про автора: Андрій Павловський, експерт з питань соціальної політики

Пенсійна реформа. Чого чекати?

Останнім часом урядовці Гройсмана, налякані негативним ставленням до себе з боку суспільства, заявляють, що про підвищення пенсійного віку в проекті Меморандуму про співпрацю з МВФ і під час переговорів уже не йдеться. Але не все так просто...

Згідно з останньою версією Меморандуму з МВФ, у пункті щодо пенсійної реформи йдеться про наступне: для того, щоб поставити систему пенсійного забезпечення на стійку основу, парламент ухвалить до кінця квітня 2017 року закон про комплексну пенсійну реформу (нова дата структурного маяку, що мав бути виконаний наприкінці грудня 2016-го), яка набуде чинності з 1 січня 2018 року.

Ця реформа матиме такі характеристики:

(I) новий набір варіантів виходу на пенсію з ширшим діапазоном пенсійного віку, аніж тепер, залежно від загальної кількості років трудового стажу, а також з отриманням пенсійних виплат, які стимулюватимуть до пізнішого виходу на пенсію;

(II) економія не менше як 3% ВВП у довгостроковій перспективі, зокрема, за рахунок подовження ефективних років трудового стажу населення.

Ця загальна система застосовуватиметься до всіх категорій професій, за винятком обмеженого переліку небезпечних робіт.

Також на українців чекає новий пенсійний податок.

«Додатковий податок на внески соціального страхування буде введено до сплати роботодавцями актуарно справедливо (актуарні розрахунки – розрахунки тарифних ставок страхування на основі методів математичної статистики, застосовуються у всіх видах страхування. – прим. авт.), він буде накопичуватися на персоніфікованих рахунках», – йдеться у проекті меморандуму.

Податок використовуватиметься як проміжне джерело фінансування пенсійної реформи.

Крім того, представники МВФ зробили офіційну заяву, що, попри публічні заперечення, українська влада таки погодилася на підвищення пенсійного віку!

Про це заявив керівник Департаменту зовнішніх зв'язків Міжнародного

валютного фонду Джеррі Райс: «Україна гостро потребує реформування пенсійної системи шляхом підвищення пенсійного віку, або пенсійного стажу. Влада України погодилася з необхідністю проведення пенсійної реформи».

Це означає, що український уряд готовий впроваджувати заходи щодо поступового збільшення трудового стажу до тих пір, поки він не досягне 35 років, та підвищення пенсійного віку до 63 років у 2027 році!

Під пенсійною реформою уряд розуміє зобов'язання перед МВФ щодо підвищення пенсійного віку, збільшення терміну страхового стажу, обмеження можливостей із дострокового виходу на пенсію і заборони пенсіонерам працювати.

З огляду на те, що середня тривалість життя чоловіків в Україні становить близько 62 років, багато хто не доживе до пенсії, якщо пенсійний вік таки підвищать.

За умови збільшення страхового стажу жодного економічного сенсу в легальному працевлаштуванні не буде, бо раціональніше накопичувати на пенсію самостійно, незалежно від держави. Це стане однією з причин подальшої тінізації ринку праці.

Якщо реалізують заплановане підвищення з нинішніх 15 до 35 років обов'язкового страхового стажу, необхідного для отримання трудової пенсії (відлік цього моменту з 2000 року), то жоден із тих, хто народився в 70-ті, 80-ті, 90-ті роки минулого сторіччя не матиме права на пенсію за віком. Бо ж такого обсягу страхового стажу в них не набереться, хоч до смерті працюй.

Отож, щодо економічної доцільності:

1. Підвищення пенсійного віку взагалі жодним чином не поліпшить ситуацію з наповнюваністю бюджету ПФУ, оскільки не забезпечить зростання його доходів;

2. Подовження ефективних років праці призведе лише до того, що для молоді не буде робочих місць, а загальна кількість платників до ПФУ не збільшиться;

3. Навіть більше, громадяни передпенсійного віку готові працювати за менші гроші, ніж молодь, відтак рівень середньої зарплатні по країні буде нижчим, аніж якби вони вийшли на пенсію вчасно, а їх місце зайняли б молоді працівники. Безробітна ж молодь або поповнить ряди криміналу, або стане ще одним тягарем на бюджет Фонду соціального страхування на випадок безробіття, або виїде з країни. Тож як не крути, а вигоди це не принесе.

Щодо «економії» за рахунок підвищення пенсійного віку:

Нині в Україні близько 12 млн. пенсіонерів. Підвищення пенсійного віку поступово на 1 рік може знизити цю кількість (при незмінному рівні смертності) на 300-400 тис. осіб.

Підвищення пенсійного віку на 3 роки скоротить кількість одержувачів пенсії на 8-10%. За відсутності додаткових доходів і фіксації рівня пенсійних виплат це дозволить зменшити витрати ПФУ на ці самі 8-10%.

Що стосується дотацій із держбюджету, то вони скоротяться на 22-28 млрд. грн., що становить близько 1% ВВП, але аж ніяк не заплановані урядом 3%.

Щоб досягти рівня економії у 3%, потрібно підняти пенсійний вік на 10-12 років, а не на 9 років, оскільки щороку чисельність населення у поколінні

однolіткiв зменшується, і пряму пропорційну залежність вибудувати неможливо. Якщо підвищити пенсійний вік до 70-72 років, то це перевищить середню тривалість життя в Україні.

Може, це і є завдання «реформи»? Немає пенсіонерів – немає проблем зі сплатою пенсій.

Ось і все! Ніякого збільшення пенсій не буде! Держбюджет в Україні стабільно дефіцитний, тобто витрати його, нехай і частково, покриваються за рахунок друкарського верстата та збільшення державного боргу. Відповідно зниження рівня нічим не забезпечених грошей – це само по собі добре. Але до зростання пенсій не має ні найменшого стосунку.

Щодо «накопичувальної» пенсійної системи:

Державна накопичувальна пенсійна система може працювати тільки при дотриманні цілої низки умов, а саме:

1. Стабільне економічне зростання, коли доходність накопичувальних рахунків хоча б на 2% буде перевищувати річну інфляцію;

2. Бездефіцитність бюджету ПФУ або стовідсоткова гарантія виплат пенсій із держбюджету;

3. Розмір мінімальної пенсії не менший за розмір прожиткового мінімуму (не бюджетного показника, а розрахункової величини – наразі це дещо перевищує 2500 грн. у місяць);

4. Середньої зарплати на рівні не менше як чотири прожиткові мінімуми (щоб накопичення мали практичний фінансовий сенс);

5. Цінова стабільність (низький рівень інфляції);

6. Стабільність банківської та фінансово-кредитної систем;

7. Розвинений фондовий ринок, який виконує свою функцію щодо накопичень та трансформації активів;

8. Гарантії вільного руху капіталів;

9. Відсутність обмежень на використання власних засобів;

10. Надійний та дієвий державний контроль за використанням коштів із пенсійних рахунків і гарантії невикористання накопичувальних рахунків для здійснення невластивих платежів (наприклад, затикування ними дірок у бюджеті).

Навіть в ідеальних умовах (при збереженні купівельної спроможності грошей), відраховуючи 7% з кожної зарплати, за 35 років безперервного накопичення застраховані заощадають приблизно на 2,5 роки життя на пенсії без втрат у доходах (збереженні пенсії на рівні зарплати).

Оскільки нині середня пенсія є майже втричі меншою за середню зарплату, то накопичене можна розтягнути на 7,5 років, що, звісно, непогано. Але це в ідеалі, це так само реально, як побудова повітряних замків.

Нагадаю, за 20 років свого існування гривня знецінилася майже в 15 разів. І девальвація її триває. Отже, в кращому випадку, без прискорення девальвації, застраховані через 35 років зможуть накопичити на пару місяців життя. Це не має жодного економічного сенсу. Хіба що спадкоємці порадіють з несподіваного бонусу, оскільки накопичене можна заповідати, і воно не зникне в разі смерті застрахованої особи.

Що ж треба робити?

1. Припинити слухати всіляких невігласів, які розпатякуються на тему

існування можливості вирішити проблеми пенсійного забезпечення за рахунок пенсіонерів чи маніпуляцій із коштами Пенсійного фонду.

2. Визнати, що проблема реформування системи пенсійного забезпечення має складний характер і повинна вирішуватися у комплексі з іншими економічними проблемами.

3. Розпочинати вирішувати проблему пенсійного забезпечення потрібно зі створення загальної стратегії соціально-економічного розвитку України на наступні 50 років. Без цього неможливо провести пенсійну реформу, ефективність якої можна оцінити лише тоді, коли на пенсію почне виходити покоління, що розпочало свою трудову діяльність одночасно з початком реформи пенсійної системи, тобто за 30-35 років!

4. Чесно і відверто заявити, що жодне реформування в пенсійній системі неможливе без підвищення рівня добробуту громадян, належної роботи системи охорони здоров'я, збільшення середньої тривалості життя, зменшення рівня захворюваності населення, законодавчого оформлення однакових для всіх умов нарахування пенсії із солідарної системи (на сьогодні діють 28 різних законів, за якими нараховуються пенсії)(https://lb.ua/blog/andriy_pavlovskiy/360027_pensiyna_reforma_chogo_chekati.html). – 2017. – 01.03).

Блог на сайті «LB.ua»

Про автора: Глеб Сегида, управляющий партнер юридической фирмы «Pravovest»

Законопроект №6027 – очередная попытка запуска залогового банковского кредитования в Украине

В начале февраля в Верховной Раде был зарегистрирован новый проект закона, призванного повысить права кредиторов в Украине. Он пришел на замену проваленного депутатами в ноябре-2016 законопроекта №4529. Получиться ли воплотить в жизнь такие желаемые банкирами нормы со второго раза?

Для начала следует еще раз подчеркнуть, почему принятия законопроекта об усилении прав кредиторов должны желать сами кредиторы. Проблема в том, что нынешнее законодательство дает слишком много лазеек для недобросовестных заемщиков не выполнять свои обязательства по кредитам. Речь идет, в первую очередь, о залоговых кредитах, когда обеспечением выступает объект недвижимости. При этом речь идет не об ипотечных заемщиках-частных лицах (хотя и их вклад в эту проблему тоже есть), а о корпоративных должниках.

На сегодняшний день в судах Украины находятся дела на сотни миллиардов гривен о том, как крупные предприятия перестали платить по кредитам, хотя у них есть для этого деньги, и даже пытаются, или уже вывели недвижимость из-под залога (различными законными и незаконными способами). Среди этих должников очень много предприятий, которые ассоциированы, в том числе, с действующими депутатами Верховной Рады. Поэтому не удивительно, что

подобные законопроекты не могут пройти стены парламента – «банковское лобби» оказывается, по факту, намного слабее «лобби должников».

И что происходит в итоге – банки выдали большой объем денег, которые им не возвращаются. Часть из них фиксируют убытки и банкротятся, другая – фиксируют убытки и получают докапитализацию от акционеров (в том числе и от государства, то есть от бюджета, когда речь идет о госбанках). В результате страдают вкладчики, деньги которых и шли на такие кредиты, и люди, которые хотят взять кредит и планируют его обслуживать. Но банки, наученные горьким опытом и понимая, что в законодательстве так и остаются те изъяны, позволяющие не платить по кредитам, вынуждены поднимать ставки по кредитам (закладывая все эти риски в ставку) и очень жестко проводить оценку потенциальных заемщиков.

И вот так из-за плохих парней страдают хорошие. Именно из-за контрабандистов, преступников и нелегальных мигрантов в мире существуют визы, на получение которых добропорядочные граждане должны тратить время и деньги; из-за фальшивомонетчиков центробанки всех стран мира тратят миллиарды долларов на защиту своих банкнот; и из-за мошенников кредиты являются недоступными для очень многих украинцев.

О том, насколько сильно «банковское лобби», прекрасно иллюстрирует статистика принятия законопроектов – проекты об усилении прав клиентов банков собирают необходимые голоса в зале, а мораторий на отчуждение недвижимости действует еще с июня 2014 года.

Что же предлагает новый законопроект №6027?

Во-первых, все шесть авторов последнего проекта были среди авторского коллектива и прошлого неудачливого законопроекта. Среди них, в том числе глава и его заместители Комитета по вопросам финансовой политики и банковской деятельности. Так что сомневаться в поддержке законопроекта профильным комитетом не приходится.

Во-вторых, авторы учли ошибки, и решили назвать законопроект «О повышении доверия между банками и их клиентами», а не «О стимулировании кредитования в Украине» – так документ звучит более «дружественно» для общественности.

В-третьих, законопроект также сразу получил поддержку НБУ.

В-четвертых, очень многие нормы просто перекочевали в новый документ – что-то было перефразировано, а некоторые нормы полностью такие же.

Если не брать во внимание новые нормы о требованиях по раскрытию банковской тайны, использованию электронных платежных средств, то проект закона направлен на защиту банков по правам на залоговое имущество заемщиков.

Среди основных предложений законопроекта, следует выделить:

- Переход права собственности на объект может производиться на основании ипотечного договора с соответствующими условиями.
- В договоре об удовлетворении требований ипотечодержателя или в соответствующем предостережении в ипотечном договоре должны содержаться условия, при наступлении которых ипотечодержатель может использовать свое право на внесудебное взыскание, а также описан порядок определения

стоимости, по которой ипотекодержатель приобретает предмет ипотеки (или продается третьему лицу).

- В случае если предмет ипотеки был реконструирован или было проведено самовольное строительство, в том числе построены новые здания, сооружения и т.п., на земельном участке, на котором расположен предмет ипотеки, такие изменения считаются составными частями предмета ипотеки и право собственности на такие объекты подлежит регистрации за ипотекодержателем одновременно с регистрацией права собственности на предмет ипотеки.

- Наличие относительно предмета ипотеки любых обременений, запретов (кроме обременений и запретов ипотекодержателя), арестов или других ограничений, возникших после регистрации ипотеки, не является препятствием для регистрации права собственности за ипотекодержателем.

- Ликвидация солидарного должника-юридического лица, смерть солидарного должника-физического лица не прекращают обязанности остальных солидарных должников перед кредитором и не изменяют его объема и условий выполнения.

- Ликвидация должника-юридического лица не прекращает поручительство, если до момента прекращения должника-юридического лица кредитор обратился в суд с иском к поручителю в связи с нарушением таким должником обязательства.

- В случае изменения обязательства без согласия поручителя, вследствие чего увеличился объем его ответственности, поручительство прекращается только в части такого увеличения, и поручитель несет ответственность за нарушение обязательства должником в объеме, который существовал до его изменения.

- Банки (при наличии согласия собственника информации) по запросу получают выписку из Государственного реестра актов гражданского состояния граждан в режиме реального времени в соответствии с установленным законом объемом и содержанием информации, влияющей на способность выполнения субъектом кредитной истории собственных обязательств.

Таким образом, остается просто ждать, постигнет ли этот проект судьба его предшественника, или же в Украине заработают новые правила залогового кредитования.

Конечно, законопроект не лишен шероховатостей и его нельзя принимать сразу в целом – будет необходимо первое чтение и доработка. Будем надеяться, что именно так и произойдет и Украина сделает еще один шаг к построению цивилизованного финансового рынка, где каждый участник, как банк, так и заемщик, будут отвечать за недобросовестные действия(https://lb.ua/blog/gleb_segida/360457_zakonoproekt_6027-ocherednaya.html). – 2017. – 06.03).

Блог на сайті: «Ракурс»

Про автора: Андрей Разметаев

«Прецедент Москаля» как временная альтернатива префектам

Опыт Закарпатской облгосадминистрации свидетельствует о проблеме отсутствия в Украине надзора за соблюдением законов органами местного самоуправления

Децентрализация – одна из ключевых реформ в государстве, предусматривающая делегирование значительного объема полномочий и ресурсов на места. Впрочем, уже четвертый год подряд существует правовой вакуум в вопросе надзора за соблюдением законов органами местного самоуправления.

Законом Украины №1697-VII от 14 октября 2014 года «О прокуратуре» была ликвидирована функция общего надзора. На замену прокурорам должны прийти префекты. Создание института префектов предусмотрено проектом закона №2217а от 1 июля 2015 года «О внесении изменений в Конституцию Украины (относительно децентрализации власти)». Однако по политическим причинам сегодня исполнительную власть на местах продолжают представлять местные государственные администрации. В подавляющем большинстве они пытаются урегулировать все спорные вопросы с органами местного самоуправления внесудебным способом.

В этом контексте интересен противоположный опыт Закарпатской областной государственной администрации по обжалованию в судебном порядке решений органов местного самоуправления на основании их несоответствия законам.

Всего в течение 2016 года, как свидетельствует ответ на запрос, Закарпатской облгосадминистрацией инициировано пять судебных дел в отношении органов местного самоуправления, из которых два иска предъявлены Мукачевскому городскому совету, по одному – Ивановецкому сельскому совету Мукачевского района, Великоберезнянскому районному совету и Вильховецкой объединенной территориальной общине.

Иски касались разных вопросов: финансирования учреждений профессионально-технического образования; земельных отношений; распределения медицинской субвенции; декоммунизации; природоохранной сферы. Особенностью судебных процессов было то, что непосредственное участие в них принимал Геннадий Москаль, с приходом которого в 2015 году на должность губернатора Закарпатя, собственно, и начались судебные войны облгосадминистрации с местным самоуправлением.

Мукачевские ПТУ

В январе прошлого года в городе Мукачево Закарпатской области разгорелся скандал, связанный с отказом городского совета от финансирования учреждений профессионально-технического образования. Так, Законом Украины «О государственном бюджете на 2016 год» расходы на подготовку кадров для ПТУ, расположенных в городах областного значения, были отнесены к расходам бюджетов этих городов. Однако депутатами Мукачевского городского совета в решении от 12 января 2016 года «О городском бюджете г. Мукачево на 2016 год» финансирование трех ПТУ города вообще не было предусмотрено.

Закарпатская облгосадминистрация обратилась с административным иском в Мукачевский горрайонный суд с требованием об отмене указанного решения,

ссылаясь на его несоответствие действующему бюджетному законодательству. Истец также просил суд обязать горсовет повторно рассмотреть и принять решение о местном бюджете на 2016 год с соблюдением требований Бюджетного кодекса и закона о госбюджете на этот год.

Возражая против удовлетворения иска, горсовет ссылаясь на то, что финансирование ПТУ должно обеспечиваться Минобразования, которому подчинены такие заведения. Также ответчик считал, что обладминистрация вообще не имела права на обращение в суд с иском к горсовету, поскольку согласно ст. 122 Бюджетного кодекса имеет право обжаловать в судебном порядке только нарушение требований по составлению бюджета в части межбюджетных трансфертов.

Мукачевский горрайонный суд, удовлетворяя этот иск в апреле прошлого года решением, которое оставлено без изменений апелляционной инстанцией, признал, что городской совет должен предусмотреть в бюджете на 2016 год расходы на ПТУ и профинансировать их полностью. Кроме того, суд пришел к выводу, что обладминистрация является надлежащим истцом по этому делу, обосновывая это тем, что местные государственные администрации в соответствии с Бюджетным кодексом осуществляют контроль за соответствием бюджетному законодательству районных и городских бюджетов, а ст. 119 Конституции Украины предусматривает, что облгосадминистрации на соответствующей территории обеспечивают исполнение Конституции и законов Украины.

В свою очередь Мукачевский горсовет в августе прошлого года подал в Окружной админсуд Киева иск к Минфину, Госказначейству, Кабинету министров, Минобразованию, при участии третьего лица – Верховной Рады с требованием выполнить положения ст. 142 Конституции Украины и компенсировать расходы Мукачево на финансирование профтехобразования.

На своей странице в Facebook мэр Мукачево Андрей Балоба назвал судебные процессы, инициированные властями области о финансировании учреждений профтехобразования, не чем иным, как расправой над политическими оппонентами и грубой войной против местного самоуправления.

Земля на продажу

Очевидно, вдохновленная успехом от выигранного дела по бюджету, Закарпатская обладминистрация в июле 2016 года подала в суд административный иск о признании незаконным и отмене решения Мукачевского горсовета от 23 июня 2016 года №261, которым депутаты предоставили разрешение на продажу участка общей площадью 1,7 га территории Мукачевского автовокзала по цене 582 грн за 1 кв. м. Покупателем земельного участка стало ужгородское предприятие «Закарпатавтотранс».

Истец отметил, что земля была передана из коммунальной собственности в частную с грубым нарушением законодательства, поскольку земли коммунальной собственности подлежат продаже отдельными лотами на конкурентных началах (земельных торгах), чего не было в этом случае. В иске также приведены процедурные нарушения при принятии спорного решения. Так, вопрос передачи земли, принадлежащей территориальной общине, не согласовывался уполномоченным на это органом – земельной комиссией

Мукачевского городского совета.

Орган местного самоуправления возражал против удовлетворения иска и отметил, что спорное решение соответствует действующему законодательству. Депутаты горсовета дали разрешение на выкуп земли территории автовокзала, которая была у покупателя на праве постоянного пользования. Стоимость продажи является обоснованной, а бюджет города пополнился почти на 10 млн грн.

Мукачевским горрайонным судом по этому иску в августе 2016 года было открыто производство по делу. Однако уже в сентябре иск оставлен судом без рассмотрения, поскольку истцом подано ходатайство о его отзыве.

Мотивы отказа облминистрации от иска неизвестны. Мукачевский горсовет в публикации на собственном сайте объяснил это тем, что председатель ОГА понял бесперспективность судебного иска, а власти города принимают решения в земельной сфере исключительно в правовой плоскости.

Декоммунизация на селе

В мае 2016 года Закарпатская облминистрация обратилась в суд с иском к Ивановецкому сельскому совету Мукачевского района Закарпатской области о признании действий неправомерными, признании незаконным и отмене решения сельсовета от 5 апреля 2016 года №91 «О переименовании улиц».

Исковые требования мотивированы тем, что в связи со вступлением в силу 21 мая 2015 года Закона Украины «Об осуждении коммунистического и национал-социалистического (нацистского) тоталитарных режимов в Украине и запрете пропаганды их символики» сельсовет должен, как и все остальные органы местного самоуправления страны, принять в шестимесячный срок решение о переименовании объектов топонимики, названия которых содержат символику коммунистического тоталитарного режима. В случае если такое решение советом не принято, его принимает председатель соответствующего совета в трехмесячный срок. Если же и указанное должностное лицо не издает распоряжение о переименовании, то полномочия по решению этого вопроса в соответствии с законом предоставляются председателю областной государственной администрации.

В указанные сроки ни сельсоветом, ни сельским головой соответствующие решения приняты не были. В этой связи 24 марта 2016 года Закарпатской ОГА было издано распоряжение №124 «О переименовании улиц в населенных пунктах Закарпатской области», которым были переименованы улицы, в частности на территории Ивановецкого сельского совета. После этого сельсовет, уже не имея соответствующих полномочий по декоммунизации, своим решением от 5 апреля 2016 года №91 переименовал улицы населенного пункта.

Постановлением Мукачевского горрайонного суда Закарпатской области от 27 мая 2016 года иск облминистрации был удовлетворен, а спорное решение признано незаконным и отменено. По данным Единого государственного реестра судебных решений, указанное решение суда в дальнейшем не оспаривали.

Спор вокруг парка

Не только органы местного самоуправления Закарпатья проявляют повышенную чувствительность к вмешательству в свои дела. Со своей стороны

Закарпатская ОГА также ревностно защищает компетенцию государства в той или иной сфере. В таком случае даже те вопросы, которые не влекут за собой прямых правовых последствий, становятся принципиальными.

Так, в ноябре прошлого года Великоберезнянским районным судом Закарпатской области был удовлетворен иск Закарпатской обладминистрации к Великоберезнянскому районному совету и отменено его решение от 22 июня 2016 года, которым депутаты признали неудовлетворительной работу Ужанского национального природного парка.

В судебном заседании представители ОГА указывали на то, что действующим законодательством райсовет не наделен полномочиями давать оценку работе национальных природных парков, входящих в сферу управления Минэкологии. Поэтому его решение принято с превышением полномочий и нарушением законов «О местном самоуправлении в Украине», «Об охране окружающей природной среды» и «О природно-заповедном фонде Украины».

Следует отметить, что причиной для заслушивания руководства Ужанского нацпарка на сессии райсовета стали обнаруженные летом прошлого года факты незаконной вырубki леса.

В письменных возражениях на иск ответчиком указано, что согласно п. 8 ст. 30 Лесного кодекса Украины районные советы решают другие вопросы в сфере лесных отношений в соответствии с законом. В то же время райсоветом не объяснено, какие именно другие вопросы вправе решать орган местного самоуправления.

В отличие от судебных дел о бюджете Мукачево и переименовании улиц, где обладминистрация имела специальные правовые основания для обращения в суд в соответствии с требованиями Бюджетного кодекса и закона о декоммунизации, в данном споре истец ограничился ссылкой на свои конституционные полномочия по обеспечению выполнения Конституции и законов Украины на соответствующей территории.

Суд счел исковые требования ОГА обоснованными. Судебное решение от 10 ноября 2016 года, которым был удовлетворен иск, обжаловано ответчиком в апелляционном порядке, сведений об окончательном решении по делу пока нет.

Медицинская субвенция – району, а не общине

Судебное дело №307/2222/16-а по иску Закарпатской ОГА к Вильховецкому сельскому совету стало, наверное, первым прецедентом в государстве, когда в судебном порядке было отменено решение о бюджете объединенной территориальной общины.

Так, Вильховецкая объединенная территориальная община в 2016 году получила из госбюджета свыше 7,3 млн грн субвенции для финансирования медицинской помощи первого и второго уровня. Своих учреждений медицинской помощи второго уровня у Вильховецкой общины нет, поэтому местные жители лечатся в Тячевской районной больнице, Тячевской районной поликлинике и Нересницкой участковой больнице.

Решением сельсовета от 25 декабря 2015 года, которым утвержден бюджет Вильховецкой объединенной территориальной общины на 2016 год, медицинская субвенция в полном объеме была направлена на расходы для оказания амбулаторно-поликлинической (первичной) медицинской помощи.

Закарпатская областная администрация просила суд отменить решение органа местного самоуправления как принятое с нарушением требований Бюджетного кодекса. Ответчика обязали повторно принять бюджет с учетом решения вопроса о передаче средств медицинской субвенции Тячевскому районному бюджету для оказания вторичной медицинской помощи жителям Вильховецкой общины.

Ответчик ссылался на то, что на государственном уровне не решен вопрос о порядке распределения соответствующих финансовых ресурсов на первичную и вторичную медицинскую помощь.

Тячевский районный суд Закарпатской области, удовлетворяя этот иск в сентябре прошлого года, отменил спорное решение полностью и обязал сельсовет в месячный срок решить вопрос распределения медицинской субвенции в соответствии с законом.

Львовский апелляционный административный суд в ноябре пересмотрел решение суда первой инстанции и вынес новое постановление. Он признал решение сельсовета об утверждении бюджета частично незаконным и недействительным в части расходов на распределение средств медицинской субвенции из государственного бюджета Украины на 2016 год.

Несмотря на проигрыш по делу, орган местного самоуправления не спешит выполнять судебное решение в пользу областной администрации. Так, по данным Единого реестра судебных решений, в январе текущего года Тячевским районным судом Закарпатя было возвращено заявление государственного исполнителя о разъяснении решения суда.

Опыт Закарпатской облгосадминистрации свидетельствует о том, что существует проблема отсутствия в Украине надзора за соблюдением законов органами местного самоуправления. В то же время выполнение местными государственными администрациями конституционной функции по обеспечению законности на соответствующих территориях не является адекватной заменой так называемому общему надзору.

Во время реформы децентрализации власти планируется создание института префектов по французской модели. В частности, префекты смогут останавливать действие актов местного самоуправления по мотивам их несоответствия Конституции или законам Украины с одновременным обращением в суд. В украинских реалиях это может привести к чрезмерному вмешательству государства в дела местного самоуправления, в частности в тех регионах, где декларируется создание новых дееспособных общин. Даже сейчас без функционирования института префектов государство в лице местных администраций не испытывает трудностей в доказывании перед судом своего права на представительство интересов территориальных общин и необходимости их защиты.

В правоприменительной практике следует обеспечить разумный баланс интересов органов государственной власти и территориальных общин для недопущения, с одной стороны, бесосновательного вмешательства государства в местные дела и, с другой, – произвола со стороны должностных лиц от местного самоуправления. Этому должно способствовать принятие, в конце концов, необходимых изменений в Конституцию и закона «О префектах», где будут

определены процедуры отбора и назначения будущих префектов, гарантии их политической беспристрастности и ответственность по закону (<http://racurs.ua/1458-precedent-moskalya-kak-vremennaya-alternativa-prefektam>). – 2017. – 02.03).

Блог на сайті: «trustedadvisors.ua»

Про автора: Александр Архипов

Коли адвокату доведеться підтверджувати своє право на подання скарги в інтересах клієнта?

Законом «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» передбачено виключне право адвокатів на представництво особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення. І для судів касаційної інстанції така норма діє з 1 січня цього року. Проаналізуємо, як ці нововведення реалізуються на практиці.

Виняток зі змін

Відповідно до пп.11 п.161 «Перехідних положень» Основного Закону представництво виключно адвокатами запроваджується поетапно. Водночас ч.3 цього підпункту встановлюється певний перехідний період: якщо провадження розпочаті до 30.09.2016, то представництво здійснюється за правилами, які діяли раніше, – до ухвалення у відповідних справах остаточних судових рішень, котрі не підлягають оскарженню. Тобто виключне представництво в таких справах не вимагається.

Та чи поширюється дія цих положень на перегляд справ за нововиявленими обставинами, оскарження дій або бездіяльності державних виконавців, прийняття рішень щодо відстрочення/розстрочення виконання постановленого рішення, зміни способу його виконання, прийняття додаткових рішень тощо в тих випадках, коли відповідна заява була подана та прийнята до розгляду судом після 30.09.2016?

Попри дискусійність цього питання, можна стверджувати, що законодавець чітко визначив судові провадження, яких такі зміни не стосуються: ті, в яких провадження порушено до 30.09.2016. Беручи до уваги, що розгляд таких заяв є невід'ємною частиною порушеного провадження, можемо сказати, що питання стосовно поширення згаданих змін при розгляді будь-яких похідних заяв мають вирішуватись з огляду на дату порушення провадження за основним спором.

Винятки щодо виключного представництва адвокатами відповідно до ч.4 ст.1312 Конституції можуть установлюватися законами. Зокрема, у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена. Однак нині такого закону ще не прийнято, що породжує певну правову невизначеність щодо поняття «малозначні спори» та категорій спорів, виключне представництво адвокатом в яких застосовуватися не буде.

На час написання статті у Верховній Раді зареєстровано проект «Про внесення змін до статті 10 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»

щодо малозначних спорів у судах» (№5221), в якому дублюються положення ч.4 ст.1312 Конституції. При цьому до малозначних спорів пропонується віднести будь-який немайновий спір, а також майновий спір, якщо ціна позову не перевищує 1 млн грн.

Але до ухвалення цього акта питання щодо законодавчого визначення поняття «малозначні спори» та категорій спорів, у яких виключне представництво адвокатом не застосовується, залишається відкритим.

Документи на підтвердження повноважень

Також виникає питання щодо того, чи необхідно для підтвердження повноважень адвоката надавати суду відповідний договір.

Згідно із чинною редакцією ч.3 ст.28 Господарського процесуального кодексу представниками юридичних осіб можуть бути також інші особи, повноваження яких підтверджуються довіреністю від імені підприємства, організації. Частиною 5 згаданої статті передбачено, що громадяни можуть вести справи через представника, повноваження якого підтверджуються нотаріально посвідченою довіреністю.

Згідно із ч.7 ст.28 ГПК повноваження адвоката як представника можуть також посвідчуватися ордером, дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги, або договором.

Окрім того, відповідно до ч.1 ст.26 закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» документами, що посвідчують повноваження адвоката стосовно надання правової допомоги, можуть бути:

договір про надання правової допомоги;

довіреність;

ордер;

доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги.

Таким чином, буквальне тлумачення зазначених положень свідчить про те, що для підтвердження повноважень адвоката стосовно представництва інтересів у господарському суді достатньо належним чином оформленої довіреності (чч.3–5 ст.28 ГПК), а також документа, який підтверджує статус адвоката, – свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю (стст.6, 26 закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»).

Також повноваження адвоката можуть посвідчуватися ордером та/або договором про надання правової допомоги (ч.7 ст.28 ГПК).

Питання щодо представництва в судах інших спеціалізацій врегульоване майже аналогічно (ст.58 Кодексу адміністративного судочинства, ст.42 Цивільного процесуального кодексу та ст.271 Кодексу про адміністративні правопорушення).

Особливості практики

На жаль, не вбачається можливим належним чином проаналізувати справи, в яких Верховний або вищі спеціалізовані суди приймають до розгляду касаційні скарги або заяви про перегляд за нововиявленими обставинами. Адже в таких випадках суд установлює відповідність поданої заяви формальним вимогам процесуального закону та порушує провадження без зазначення підстав та документів, які підтверджують повноваження представників.

Свідченням правильного розуміння зазначених положень законодавства щодо запровадження виключного права адвокатів на представництво є практика судів касаційної інстанції, коли вони, залишаючи скарги без руху, вказують на необхідність усунення недоліків шляхом, зокрема, підтвердження того, що особи, які підписали та подали касаційну скаргу в інтересах інших осіб на підставі довіреності, мають свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

Разом з тим в ухвалах Вищого адміністративного суду від 17.01.2017 (справа №551/817/16), 24.01.2017 (№814/1532/16) та Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 20.01.2017 (№758/8346/16), 23.01.2017 (№676/2106/16), 24.01.2017 (№489/5738/15) не зверталася увага на ту обставину, що провадження у справах, в яких подано касаційні скарги, були порушені до 30.09.2016.

Цікавими є також ухвали ВАС від 18.01.2017 (справа №826/20421/15) та 6.02.2017 (№345/3414/16), в яких суд, залишаючи касаційні скарги без руху з підстав ненадання підтверджень того, що особи, які підписали та подали їх, є адвокатами, зазначив про ненадання доказів того, що саме ці особи здійснювали представництво інтересів у суді до набрання чинності законом «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)».

Таке формулювання може свідчити про те, що ВАС трактує передбачений «Перехідними положеннями» Конституції виняток як такий, що поширюється тільки на осіб, які не є адвокатами та здійснювали представництво інтересів у суді до 30.09.2016.

Отже, при поданні касаційних скарг або заяв про перегляд рішень Верховним Судом України, а в подальшому й апеляційних скарг необхідно приділяти увагу питанням представництва інтересів осіб, від імені яких подається скарга, для уникнення затягування розгляду справ у зв'язку з необхідністю усунення недоліків(<http://trustedadvisors.ua/blog/client-complaint/>). – 2017. – 06.03).

Блог на сайті «Судебно-юридическая газета»

Про автора: Андрій Іванов

Згідно пункту 1 прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про Вищу раду правосуддя» цей закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

Закон офіційно оприлюднено 4 січня 2017 року, таким чином повноваження у ВРП згідно до цього Закону виникли 05 січня 2017 року і вже 24 січня 2017 року (через 19 днів з початку роботи) Вища рада правосуддя своїм рішенням затверджує «Порядок відрядження судді до іншого суду того самого рівня і спеціалізації» (далі – Порядок).

Цей Порядок розроблений відповідно до законів України «Про судоустрій і статус суддів» та «Про Вищу раду правосуддя», встановлює процедуру відрядження судді як тимчасового переведення до іншого суду того самого рівня і спеціалізації для здійснення правосуддя.

При чому, цей нормативний акт затверджений Вищою радою правосуддя за поданням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, погоджений із Державною судовою адміністрацією України. Про що це говорить.

Особисто я розумію це так, що прийняття вказаного Порядку в числі перших актів ВРП свідчить про реальну стурбованість ВРП, ВККС та ДСА проблемами доступу громадян до правосуддя у великій кількості судів, де відсутні судді, та іншою проблемою незайнятості суддів, із судів які припинили свою роботу в Луганській та Донецькій областях у зв'язку з проведенням АТО. Те що, результатом цієї стурбованості стало прийняття вказаного Порядку переведення, дає розуміння, що три найвищих органа в системі організації діяльності судової влади попередньо узгодили свої позиції, прораховували усі «за» та «проти», розробили і швидко прийняли такий необхідний для судової влади та громадян України – Порядок.

Спробуємо розібратись, що містить в собі цей Порядок.

По перше. Встановлені підстави для відрядження судді, якими є:

- неможливість здійснення правосуддя у відповідному суді (що ми бачимо більше ніж в 200 судах України у зв'язку із закінченням п'ятирічного строку повноважень, досягненням суддею 65-річного віку та з нескладенням присяги судді);

- виявлення надмірного рівня судового навантаження у відповідному суді (я так розумію, що ДСА в теперішній час обраховує навантаження, але з огляду на те, що в деяких судах в Україні взагалі НЕМАЄ суддів, чи працюють один чи два судді то саме це є основною проблемою);

- припинення роботи суду у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами (це також є проблемою, яку треба так би мовити «одружити» з першою проблемою та одним махом вирішити проблему працевлаштування суддів із зони АТО та проблему відсутності суддів в певних судах в Україні).

Вказані підстави відрядження судді не передбачають наявності вакантних місць в столичних судах або в судах великих міст. Чому?

На мій погляд це відбувається тому, що очільники судової влади нарешті почали мислити державними категоріями. Тобто, не «вирішувати» питання про переведення «когось потрібного» в «якийсь «центровий» суд», а думати про те, як виправити ситуацію в якомусь глухому районі де люди вимушені їздити за десятки кілометрів для вирішення якихось елементарних судових справ та відновити людям доступ до судів, відновити можливість судового, а відповідно державного захисту, повернути людям довіру до судів, до судової гілки влади.

На перший погляд здається, що питання дуже просте – суддя зібрав валізи та поїхав у відрядження.

Підстави для відрядження судді є вичерпними відповідно до прийнятого Порядку, але встановлюються Державною судовою адміністрацією України, у тому числі за зверненнями Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, судів, територіальних управлінь Державної судової адміністрації України. Тому, для скорішого вирішення цього питання між згаданими органами, я вважаю, іде інтенсивна робота з організації роботи судів України шляхом відрядження суддів за затвердженням Порядком.

Надихає те, що розгляд питання щодо внесення подання про відрядження судді здійснюється Вищою кваліфікаційною комісією суддів України у складі палати з питань добору і публічної служби суддів не пізніше ніж за 30 днів із дня одержання повідомлення Державної судової адміністрації України. Тобто чітко встановлені терміни розгляду цього питання.

Розгляду Вищою кваліфікаційною комісією суддів України питання про відрядження судді можливий на підставі відповідної письмової згоди судді. З огляду на це положення хотілось би зауважити, що не тільки очільники судової влади повинні мислити державними категоріями, але і судді, які мають бути відряджені до іншого суду, зрозуміли складність ситуації, яка утворилась в деяких судах в Україні та будучи такими особами, які служать державі, також почали мислити державними, загальними інтересами суспільства і усвідомили необхідність певний час так би мовити «заткнути діри» та попрацювати в тих судах де склалась катастрофічна ситуація з доступом громадян до правосуддя.

Я вважаю, що ВККС не має наміру зволікати з прийняттям рішення щодо внесення подання про відрядження судді до іншого суду того самого рівня і спеціалізації, про що свідчать швидкість прийняття Порядку відрядження та офіційні запевнення членів ВККС.

Крім того термін надіслання до Вищої ради правосуддя відповідного рішення ВККС також обмежений п'ятиденним строком після його прийняття.

По друге. Діи Державної судової адміністрації України після отримання рішення ВККС про відрядження судді також обмежені триденним строком, протягом якого вона повинна надіслати до Вищої ради правосуддя подання про необхідність перерозподілу видатків на утримання судів.

По третє. Подання ВККС має бути розглянуто ВРП в строк, що не перевищує 30 днів із дня надходження подання до Ради. Тобто також встановлені жорсткі часові рамки.

За результатами розгляду подання Вищої кваліфікаційної комісії суддів України Вища рада правосуддя ухвалює рішення про відрядження судді, при чому підстави для відмови у відрядженні в основному можуть ґрунтуватись на відмові судді. Терміни виконання рішення ВРП також обмежені часовими рамками.

Більш того, при прийнятті Порядку відрядження, а я особисто, як людина яка залишила на окупованій території житло та все своє майно дуже вдячний за вказану норму, вирішується питання про відшкодування витрат в порядку і розмірі, визначених постановою Кабінету Міністрів України від 2 лютого 2011 року № 98 «Про суми та склад витрат на відрядження державних службовців, а також інших осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів». Тобто держава зобов'язується оплачувати судді, який направляється у відрядження витрати на оренду житла, тощо. Хто з часу окупації микається по друзям та знайомим, той оцінить цю норму!

ВРП, ВККС, ДСА затверджуючи Порядок відрядження сказали своє слово, справа залишилась за суддями, які не здійснюють правосуддя у зв'язку з проведенням АТО, зробити вибір та попрацювати на загальносуспільний

інтерес.

Порядок, передбачає що для розгляду Вищою кваліфікаційною комісією суддів України питання щодо внесення подання про відрядження суддя надає до Комісії свою особисту згоду на відрядження до іншого суду того самого рівня і спеціалізації для здійснення правосуддя. Тобто Порядок передбачає добровільність прийнятого рішення від судді щодо відрядження, на підставі опублікованих вакантних місць у судах країни. Примушувати нікого ніхто не буде, рішення приймають судді – самостійно. Але при цьому потрібно пам'ятати, що строк прикріплення до інших судів (Слов'янського міського Донецької області та Рубіжанського міського Луганської області) закінчується і після закінчення прикріплення у судді залишиться тільки «СТАТУС СУДДІ» і все.

До того ж, як ми бачимо, в теперішній час відбувається конкурс до ВСУ, незабаром, напевно, будуть оголошені конкурси в суди першої та апеляційної інстанції, ось вам будь ласка і «центрові суди» і «великі міста», а крім того повага за самовідданість, розуміння ситуації, бажання працювати будь-де на користь України.

Суддя Перевальського районного суду Луганської області Іванов А.П. (<http://sud.ua/blog/2017/02/22/101013-pravosyddy-poverstatsya>). – 2017. – 22.02).

Блог на сайті «День.ua»

Про автора: Сергій Грабовський

Пеня: соціально-економічний вимір проблеми

Розмови про відновлення існуючої в радянські часи пені за прострочені житлово-комунальні платежі ведуться давно. Навіть дуже давно. Лесть не з 1996 року, коли її було скасовано у зв'язку з початком «радикальних ринкових реформ» Кучми, які вилилися головним чином у багатомісячні (а то й багаторічні) затримки з виплатою зарплат і пенсій.

Становила та пеня 0,01% несплаченої суми за місяць й одержували її державні структури, які постачали житлово-комунальні послуги населенню. Була вона інструментом підвищення платіжної дисципліни й нараховувалася працівниками ошадкас, де сплачувалася «комуналка». З якістю послуг плата та пеня були майже не пов'язані – хіба що комусь вдавалося через райком або міськком партії домогтися ліквідації «окремих недоліків» чи скасування пені в разі, якщо пошта десь губила платіжку і не доставляла споживачеві. Проте домогтися такого було складно, хоч би ти сто раз мав рацію.

Сьогодні ситуація інша. Принципово інша – практично в усьому. Тому насправді «відновлення пені» стане – у разі ухвалення такого рішення Верховною Радою – її запровадженням, бо йтиметься про державний інструмент, який обслуговуватиме приватні, головним чином олігархічні, структури. Інакше кажучи, якщо в минулому держава за допомогою пені обстоювала інтереси своїх же структур, то тепер вона протистоятиме громадянам, виступаючи на боці великого капіталу. Який, здається, робить усе, щоб ускладнити життя пересічним українцям.

Я не аналізуватиму причин того рейваха, який виник в останні роки з нарахуванням оплати комунальних послуг у столиці, й не лише в ній. Це окрема тема, тим більше, що тут довелося б обмежитися більш чи менш вірогідними гіпотезами. Погляньмо на ситуацію під ракурсом фактів, з якими стикається отой самий пересічний українець.

Скільки платіжок одержували городяни щомісяця на початку 1990-х? Дві: на електрику й на всі житлово-комунальні послуги, разом узяті. В разі, якщо набігала пеня, то її легко обраховувала оператор ощадкаси. Проте треба було відстояти чергу, часом чималу (втім, до черг радянська людина звикла...). На початку 2000-х платити стало легше в усіх сенсах: припинилися невідплати пенсій і зарплат, зросли доходи «середніх українців». Квитанції стало можна приносити не лише до ощадкас, а й у поштові відділення та до офісів низки приватних банків. Щоправда, додалася квитанція за телефон і радіоточку, але це була дрібниця. При цьому із сотні городян десь так двоє-троє хронічно не платили за комунальні послуги, проте за тодішнього рівня тарифів те, що їхні борги у замаскованому вигляді розкидалися на інших, не надто відчувалося.

А потім – що стосується киян – «космічний мер» Черновецький почав ігри з тарифами, перманентно нарощуючи далеко не завжди економічно обґрунтований тиск на масового споживача житлово-комунальних послуг (це підхопили й мери багатьох інших міст). Естафету прийняв режим Януковича, за якого зросло число платіжок і суми в них. А нинішні «реформатори» швидко перевершили всіх своїх попередників...

Теоретично приватизація міського житлово-комунального господарства – від енергетичних компаній до служб ремонту сантехніки – повинна зробити це господарство більш ефективним і надати додаткові вигоди масовому споживачу. Насправді ж – крім карколомного зростання тарифів, причини й обґрунтованість чого є окремою темою, – масовий споживач став об'єктом справжнього «організаційного терору» з боку великого капіталу за фактичної підтримки муніципальних і державних структур. Число платіжок різко зросло (ми отримуємо аж сім відповідних «папірців»), цифри в них нерідко ставляться «від ліхтаря» (практично щомісяця з'являються повідомлення про перерахунки надісланих «Київенерго» десятків тисяч платіжних документів), «Укрпошта» відмовилася приймати комунальні платежі, кількість банків, на те уповноважених, помітно зменшилася. А на додачу платіжки надходять до клієнтів по одній, упродовж двох десятків днів – так, ми отримали документи на холодну воду аж 23 лютого. Наслідок: кількагодинні черги у відділеннях Ощадбанку й уповноважених приватних банків, а разом із тим – просто-таки люта ненависть усіх, хто змушений ці черги вистоювати, до мерії й уряду, до власників структур життєзабезпечення городян й операторів банків (хоча в чому винні останні? тільки в тому, що потрапили під гарячу руку...).

За цих умов запровадження пені могло спровокувати потужний «соціальний вибух» із непрогнозованими наслідками і для влади, і для країни в цілому. Бо ж коли ти не сплачуєш вчасно за житлово-комунальні послуги не тому, що не хочеш, а тому, що не можеш із чистієсь вини – це більш, ніж підлота. Отож Комітет Верховної Ради з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства, який переніс дату запровадження пені за

прострочену оплату житлово-комунальних послуг в ухваленому вже в першому читанні законопроекті № 1581-д «Про житлово-комунальні послуги» з 1 січня 2018 року на 1 січня 2019 року, вчинив правильно. Проте саме по собі перенесення дати не вирішує проблем – воно просто дає час для їхнього розв’язання, який має бути використаний найбільш ефективно.

Так, чимало споживачів уже оплачують житлово-комунальні послуги через Інтернет, – але у найближчі роки і в столиці, й у провінції залишиться значна кількість тих, хто платитиме традиційно, готівкою. А тому слід якнайшвидше створити всі умови для зручності такої оплати. По-перше, «Укрпошта» має негайно відновити цю послугу, і без надмірних зборів (держава має дбати про громадян!). По-друге, число платіжок має бути скорочене (як їх інтегрувати – це розв’язувана проблема), а самі вони – надходити в першій декаді кожного місяця. По-третє, за надсилання споживачам платіжних документів, які постфактум вимагають перерахунку, повинна бути встановлена фінансова відповідальність, і не символічна. Нарешті, допоки житлово-комунальна сфера залишатиметься під контролем олігархів, а викачані ними з населення кошти виводитимуться в офшори? Чи не час – тим більше за умов війни, хоч і «гібридної», – подумати про повернення в муніципальну (передусім) та державну власність «прихватованих» за безцінь структур житлово-комунальної сфери не лише у столиці, а й по всій країні?

А вже після того можна буде запроваджувати пеню... (<http://day.kyiv.ua/uk/blog/suspilstvo/penya-socialno-ekonomichnyy-vymir-problemy>). – 2017. – 06.03).

Блог на сайті «pravotoday.in.ua»

Про автора: Е.А. Морозов адвокат (судебная защита)

Державні кошти витрачені на навчання студентів не підлягають стягненню

Верховний суд України надав відповідь щодо стягнення з випускників повної вартості навчання у разі, коли вони після завершення навчання відмовляться працювати в державному секторі.

Предметом диспути у справі № 21-3072a16 Верховного суду України був Указ Президента України від 23 січня 1996 року № 77/96 «Про заходи щодо реформування системи підготовки спеціалістів та працевлаштування випускників вищих навчальних закладів».

07.02.2017 р. колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла нижчевикладеного висновку.

(!!!) За частиною другою статті 52 Закону № 1060-ХІІ (у редакції на час набрання ним чинності) випускники вищих навчальних закладів, які здобули освіту за кошти державного або місцевого бюджетів, направлялися на роботу і зобов’язані були відпрацювати за направленням і в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

1 липня 2014 року був прийнятий Закон № 1556-VII, яким частина друга

статті 52 Закону № 1060-ХІІ була виключена з цього Закону.

За статтею 63 Закону № 1556-VII особи, які навчаються у вищих навчальних закладах, зобов'язані: 1) дотримуватися вимог законодавства, статуту та правил внутрішнього розпорядку вищого навчального закладу; 2) виконувати вимоги з охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії, протипожежної безпеки, передбачені відповідними правилами та інструкціями; 3) виконувати вимоги освітньої (наукової) програми.

У частинах першій, другій статті 64 цього Закону передбачено, що випускники вищих навчальних закладів вільні у виборі місця роботи <...>. Вищі навчальні заклади не зобов'язані здійснювати працевлаштування випускників. Держава у співпраці з роботодавцями забезпечує створення умов для реалізації випускниками вищих навчальних закладів права на працю, гарантує створення рівних можливостей для вибору місця роботи, виду трудової діяльності з урахуванням здобутої вищої освіти та суспільних потреб.

Передбачене пунктом 8 Порядку працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснювалась за державним замовленням, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 1996 року № 992, правило про те, що випускники, які уклали угоду з вищим навчальним закладом після зарахування на навчання, повинні відпрацювати за місцем призначення не менше трьох років, було виключено постановою Уряду від 15 квітня 2015 року № 216 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 22 серпня 1996 р. № 992».

Указ № 77/96 був виданий під час дії Конституційного Договору між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України від 8 червня 1995 року, відповідно до частин першої, другої статті 25 якого Президент України в межах своїх повноважень видає укази і розпорядження, які є обов'язковими для виконання на всій території України, дає їх тлумачення. Президент України видає укази з питань економічної реформи, не врегульованих чинним законодавством України, які діють до прийняття відповідних законів.

ВАЖЛИВО: Отже, Указ № 77/96 не є тим нормативним актом, що встановлює обов'язок для випускників вищих навчальних закладів, які навчаються за кошти державного бюджету, відшкодувати повну вартість навчання у разі, коли вони після завершення навчання відмовляться працювати в державному секторі народного господарства, оскільки права та обов'язки зазначеної категорії осіб встановлені законами № 1556-VII і № 1060-ХІІ, які не передбачають такого обов'язку.

Межі зазначеної правової ситуації не дають підстав вважати, що існування Указу № 77/96 порушує чи якимсь чином зачіпає індивідуальні права і законні інтереси заявника, які потребують судового захисту.

У взаємозв'язку зі сказаним слід наголосити й на тому, що Указ № 77/96 у часі був виданий тоді, коли Президент України відповідно до встановленого правопорядку мав право видавати нормативні акти, обов'язкові для виконання на всій території держави, законність яких не підлягала перевірці в порядку адміністративного судового контролю.

Судова практика Вищого адміністративного суду України тільки підтверджує вищевикладене.

«ні Законом України "Про вищу освіту" в редакції від 17.01.2002 р., ні в редакції від 01.07.2014 р., не закріплено норми щодо встановлення Кабінетом Міністрів України обов'язку аспірантів, які навчалися за державні кошти, відшкодувати вартість навчання, а також встановлення умов, підстав та порядку такого відшкодування чи звільнення від обов'язку відшкодувати вартість такого навчання. Оскільки Порядок визначення та відшкодування вартості навчання у разі відрахування аспіранта за невиконання індивідуального плану роботи без поважних причин на час розгляду справи не розроблений та не затверджений, це унеможлиблює здійснення точного, об'єктивного та законного розрахунку витрат на утримання аспіранта (ВАСУ від 21.11.2016р. справа № К/800/29192/16, ЄДРСРУ № 62885070).

В ухвалі ВАСУ від 10.07.2014 р у справі № К/800/52516/13 (ЄДРСРУ № 39981596) вказується на те, що частиною 3 статті 53 Конституції України передбачено, що держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

Згідно Рішення Конституційного суду України від 04.03.2004р. № 5-рп/2004 положення частини третьої статті 53 Конституції України "держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах" необхідно розуміти так, що безоплатність освіти як конституційна гарантія реалізації права на освіту означає можливість здобуття освіти в державних і комунальних навчальних закладах без внесення плати у будь-якій формі за освітні послуги визначених законодавством рівня, змісту, обсягу і в межах тих видів освіти, безоплатність яких передбачена частиною третьою статті 53 Конституції України.

Згідно з ч.1 ст. 43 Конституції України кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується.

Таким чином, обов'язковість відпрацювання або відшкодування вартості навчання випускниками вищого навчального закладу призводить до порушення їх конституційного права на працю, що вільно обирається або на яку вони вільно погоджуються, та порушення права на безоплатність вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах.

Також суд зазначає, що положеннями Закону України «Про вищу освіту» не передбачено вимог про обов'язковість трирічного відпрацювання та відшкодування у встановленому порядку до державного бюджету вартості навчання.

Крім того, відповідно до Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» держава повинна забезпечити працездатній молоді надання першого робочого місця на строк не менше двох років після закінчення або припинення навчання у загальноосвітніх, професійно-

технічних і вищих навчальних закладах, звершення професійної підготовки і перепідготовки, а також після звільнення зі строкової військової або альтернативної (невійськової служби).

В ухвалі ВАСУ від 17.06.2014 р. по справі № К/800/62070/13 (ЄДРСРУ № 39439530) встановлено: «суд знаходить вірним висновок судів попередніх інстанцій, що навчальні заклади не мають права вимагати матеріальну компенсацію від студентів, які після навчання не відпрацювали три роки у державних установах. Будь-які матеріальні претензії до випускника вищого навчального закладу, підготовка якого здійснювалась за державним замовленням, є неправомірними, оскільки на сьогоднішній день відсутні правові механізми, які б зобов'язували студента відшкодувати до державного бюджету вартість навчання».

Р.с. Між тим, як вказав Верховний суд України у справах № 21-204a13, № 21-40a14 та № 21-89a14 необхідно враховувати, що адміністративними судами можуть розглядатися вимоги про відшкодування шкоди лише за наявності таких умов: 1) вимоги мають стосуватись шкоди, завданої лише суб'єктом владних повноважень; 2) такі вимоги мають бути поєднанні з вимогою про визнання протиправними рішення, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень.

В іншому випадку, спірні відносини з приводу відшкодування шкоди (стягнення збитків, в тому числі й на користь держави) носять приватно-правовий характер та, як наслідок, не можуть бути предметом справи, віднесеної до адміністративної юрисдикції (<http://pravotoday.in.ua/ru/blogs/3597/1678/>). – 2017. – 03.03).

Блог на сайті «Latifundist.com»

Про автора: Алексей Волчков, заместитель председателя правления, член правления ПУМБ

С биржи на прилавки: как украинскому АПК перейти от сырьевого производства к глубокой переработке

Все страны, которые хотят стать богатыми, совершают индустриальную революцию и производят добавленную стоимость. Например, Польша, Турция, тот же Китай, ВВП которых не падает, а иногда и растет, даже во время кризиса. Развитие промышленного производства позволяет этим государствам в гораздо меньшей степени зависеть от колебания мировых цен на сырье, и прогнозировано наращивать свой ВВП.

Развитие перерабатывающей промышленности – стратегический вопрос для Украины. На данный момент мы еще остались в когорте «малоиндустриальных» стран. Но если посмотреть на ВВП, то доля индустриальной продукции постоянно падает: в структуре украинского экспорта более 60% доходов обеспечивает торговля сырьем.

Конечно, торговать биржевыми товарами проще. Но если ты реализуешь готовый продукт на более конкурентном рынке, то получаешь больше денег.

С чего перспективнее начинать?

В данном секторе Украина имеет высокий потенциал. Для развития

переработки необходимы две вещи – рынки сбыта и деньги.

Налаживание перерабатывающей отрасли проще всего начать с тех секторов экономики, которые хорошо себя чувствуют, будучи сырьевыми. Одной из таких является аграрная. В мире Украина имеет репутацию производителя качественного сельхозсырья. Если мы посмотрим на статистику экспорта сырья в аграрной отрасли, то Украина с ЕС находятся на одном уровне.

При производстве сырья очень легко определить рынки сбыта, но если говорить о более глубокой переработке, то здесь надо смотреть на покупателей. Если предприниматель хочет открыть перерабатывающий бизнес, ему нужно ориентироваться на переработку того сырья, которое пользуется спросом.

Например, в Украине хорошие условия для производства базового зерна. Мы – одна из четырех стран в мире, которая имеет самые уникальные условия для производства семян подсолнечника и прочих культур. Здесь у нас есть плодородная почва, благоприятный климат и трудолюбивые люди.

Возьмем, к примеру, рапс. В Европе из него производят биотопливо. Но биотопливо можно же делать в Украине, из картофеля изготавливать крахмал и т.д. Любой продукт можно делать более дорогим.

Если мы говорим о фруктах, то в мире сейчас очень востребованы экопродукты. И украинские предприниматели могут сами решать, строить тяжелые промышленные заводы и загрязнять окружающую среду или делать деньги на экологически чистом сельском хозяйстве. В последние годы Украина успешно экспортирует мед. И у этой отрасли нет проблем с тем, чтобы получить кредитование от банков.

Это то, на что люди в индустрии должны смотреть, то, что даст рост индустрии не только не ближайшие 2-3 года, а на лет 10-15 вперед, увеличивая доход отечественных предприятий. Сейчас многие предприятия смотрят на Европу. Но европейский рынок уже давно поделен. Даже производя качественный продукт, Украине будет сложно на нем конкурировать, потому что мы не являемся членами ЕС и практически не работаем в Европе. Свое внимание стоит обратить на другие рынки, на которые проще выйти. Наиболее перспективным направлениям для нас является Азия, Ближний Восток и Африка.

Как обеспечить финансами промышленное предприятие?

В таких странах, как Украина, где не самый лучший инвестиционный климат и фондовые биржи неразвиты, банки занимают значительную долю в общем финансировании – около 70%.

Для развития долгосрочных проектов и возможности получения «длинных денег» нужны три вещи: стабильность, благоприятный инвестиционный климат и развитая банковская система.

Доля долгосрочных инвестпроектов растет, когда есть стабильность и прогнозируемость. Прогнозируемость на 3-5 лет вперед позволит нам увеличить кредитование долгих проектов до 25% от общей суммы выданных кредитов. Этого будет достаточно для реализации перспективных проектов.

Но если страна хочет развивать промышленные предприятия в полной мере, нужны дополнительные вложения инвесторов, которые совместно с банками будут финансировать перерабатывающую отрасль. По нашим прогнозам в 2017

г. кредитный портфель украинских банков должен вырасти на 14%. Но даже при таком росте финучреждения смогут выделять только 10-15% средств на крупные инвестиционные проекты. То есть, остальное финансирование смогут обеспечить инвесторы.

В прошлом году Украина стабилизировалась и показала небольшой рост ВВП. В принципе, все сходится во мнении, что рост будет продолжаться в пределах 2-4%. Это мало для страны, но это рост. И когда мы заговорили о росте, можно говорить и о инвестпроектах. Уже в 2016-м у нас в стране стали появляться инвестиционные проекты, пусть пока и в незначительном количестве.

Кто будет заниматься переработкой?

Важную роль в процессе привлечения финансирования играет подход самих владельцев к развитию бизнеса. У нас в стране достаточно много людей, которые хотят развивать перерабатывающие предприятия. Всех их условно можно разделить на две категории. Первые хотят развиваться по-старому принципу. Например, поставить хорошую перерабатывающую машину, но не понимать при этом, куда эту продукцию потом продавать.

Во вторую категорию (довольно немалую) входят те, кто задумывается о продажах. В данном перечне есть вполне эффективные игроки, которые способны выходить за рубеж со своей продукцией. Таких конкурентоспособных участников рынка пока только 15% из общего количества агропредпринимателей. А их должно быть около 90%. Но в целом, 15% – это хорошая цифра для начала.

Эти примеры были свойственны более крупным агрохолдингам, но потенциал в 30-40% должен быть в малом и среднем бизнесе. Глобального понимания этого еще нет, но есть удачные примеры. Поэтому в последние несколько лет ПУМБ продолжает работать с большими холдингами, при этом заключая намного больше сделок с малыми и средними агропредприятиями.

Основная задача на ближайшие 5 лет для наших предпринимателей – поменять отношение к бизнес-проектам. Мы готовы работать и с теми предприятиями, которые уже пытаются продумать свои продажи. Это занимает много времени и есть обучающие моменты, которые могут не нравиться владельцам бизнеса, которые к нам приходят. Но те, кто сами составляют дееспособные планы или прислушиваются к советам и идут за банком – успешно развивают свой бизнес.

Да, это требует времени. Но инвестирование в длительные проекты и рост экономики – это тот фундамент, который нужен банкам. Поэтому мы с удовольствием тратим время на эти консультации, потому что точно знаем, мы можем помочь (<http://latifundist.com/blog/read/1729-s-birzhi-na-prilavki-kak-ukrainskomu-apk-perejti-ot-syrevogo-proizvodstva-k-glubokoj-pererabotke>). – 2017. – 07.03).

Блог на сайті «Latifundist.com»

Про автора: Екатерина Никончук, Latifundist.com

Форвардные программы ГПЗКУ: услышать агрария

«Государственная продовольственно-зерновая корпорация Украины» (ГПЗКУ) собрала 9 марта в Киеве представителей власти, участников малого и среднего агробизнеса за круглым столом для обсуждения насущных проблем отрасли. В частности, основное внимание уделялось вопросам финансирования агробизнеса, нюансам господдержки аграриев и внедрению форвардной программы закупки зерна от ГПЗКУ. Команда Latifundist.com также участвовала в дискуссии и делится информацией о мероприятии.

Государство нам поможет?

В сложившейся экономической ситуации, когда агропроизводители начали 2017 г. в условиях отмененного спецрежима по НДС, внимание аграриев сконцентрировано на власти и профильных учреждениях. Всех интересует, будет ли оказываться обещанная помощь от государства и кто попадет в число «счастливчиков»? Поэтому традиционно обсуждение начали представители Минагропрода.

Так, по словам заместителя директора Департамента экономического развития Министерства аграрной политики и продовольствия Украины Наталии Чернюк, в 2017 г. на программы МинАПК из казны выделено 5,4 млрд грн. В эту сумму включены:

финансовая поддержка в агропромышленном комплексе путем удешевления кредитов – 300 млн грн;

помощь на закладку молодых садов и ягодников – 75 млн грн;

финансовая поддержка сельскохозяйственных товаропроизводителей – 4,7 млн грн;

кредитование фермерских хозяйств – 65 млн грн; частичная компенсация стоимости сельхозтехники отечественного производства – 550 млн грн;

государственная поддержка животноводства – 170 млн грн.

«Основным направлением работы Министерства аграрной политики и продовольствия Украины в 2017 г. будет усовершенствование законодательной базы по вопросам поддержки сельхозпроизводителей, повышения конкурентоспособности фермеров. Мы понимаем, что на проведение весенних полевых работ необходимы очень большие деньги, и эта поддержка, к сожалению, не обеспечивает их в полном объеме», – говорит Наталия Чернюк.

Программы госкорпорации

По мнению представителей Минагропрода, выходом из этой ситуации является сотрудничество с «Государственной продовольственно-зерновой корпорацией Украины». Сегодня ГПЗКУ предлагает фермерам несколько программ по закупке зерна. Как заявил заместитель главы правления ГПЗКУ Виталий Шулежко, этой госструктурой на поддержку аграриев в нынешнем году выделено более 1 млрд грн. В 2017 г. корпорация планирует закупить у фермеров около 5 млн т зерна для дальнейшего экспорта или собственной переработки. При этом главным инструментом сотрудничества будет форвардная программа.

«В текущем году по форвардной программе мы готовы закупить 550 тыс. т пшеницы, ячменя, кукурузы и сои. Стоит отметить, что на протяжении последних двух лет поставки зерновой продукции по этой программе

происходят вовремя и в полном объеме. Более того, впервые за время своего существования ГПЗКУ начала закупку зерна будущего урожая не весной, а осенью, что дало с/х производителю возможность получить деньги еще до начала весенних полевых работ», – рассказывает Виталий Шулежко.

Форвардная программа делится на весеннюю и осеннюю закупки и состоит из двух этапов. Первый включает подписание договора о сотрудничестве и предварительную оплату. При этом авансовый платеж за 1 т пшеницы, ячменя или кукурузы составляет 2 580 грн, а за 1 т сои – 4 980 грн. Второй этап программы предусматривает поставку зерна на филиалы ГПЗКУ согласно договору.

Кроме того, обязательным условием форвардной программы является страхование посевов будущего урожая. Как объяснила начальник отдела форвардных закупок ГПЗКУ Наталия Головань, это выгодно, в первую очередь, для аграриев, ведь защищает их деятельность от ряда рисков.

«Мы работаем только с лидирующими и надежными страховыми компаниями, которые гарантируют покрыть всю сумму убытка. Ранее у нас были случаи в Житомирской области, когда сентябрьские заморозки повредили урожай кукурузы. Тогда страховая компания полностью выполнила свои обязательства, а пострадавшее предприятие даже смогло выйти в плюс», – добавляет Наталия Головань.

Личный пример

В этом году поучаствовать в форвардной программе пожелали 39 фермерских предприятий. Преимущества сотрудничества с корпорацией в рамках этой программы уже почувствовали на себе представители фермерского хозяйства «Виктория-Агро 2007». Как рассказал нам основатель агрофирмы Виталий Бабак, в Украине больше никто не предлагает сельхозпроизводителям таких выгодных условий.

«Мы работаем с ГПЗКУ в направлении форвардных закупок озимой пшеницы и кукурузы. Уже почувствовали, что это выгодно. Ведь около 15% ставки годовых нет сейчас ни в одном банке. Эта программа работает, и она действительно очень выгодная. По сути, с помощью этой программы нам удастся решить насущные проблемы на предприятии», – делится впечатлениями Виталий Бабак.

Помимо форвардной программы, госкорпорация предлагает программу закупки зерна по двойным складским свидетельствам. Согласно условиям этой программы, аграрии заключают с ГПЗКУ договор на 60 дней, сдают зерно в любом филиале компании и получают 70% от цены, указанной в документе. После этого в течение 60 дней фермер может переоформить договор, указав цену, которая в этом промежутке времени действовала на соответствующем филиале ГПЗКУ и оптимально подходит производителю. В результате аграрий получает доплату.

«По сути, фермер просто дает нам зерно на хранение, получая 70% предоплаты. Для этого у нас имеется 53 модернизированных складских помещения в 20 областях Украины. Те сельхозпроизводители, которые принимали участие в этой программе, за 60 дней получили дополнительную прибыль от 90 до 400 грн за каждую тонну», – говорит Наталия Головань.

Консолидация бизнеса и власти

Развивая программы, «Государственная продовольственно-зерновая корпорация Украины» заручилась поддержкой Аграрного союза Украины, подписав в конце 2016 г. меморандум о сотрудничестве. Комментируя работу ГПЗКУ, глава АСУ Геннадий Новиков отметил, что Корпорация совместно с Союзом постоянно работают над развитием программы, прислушиваясь к просьбам участников аграрного рынка. К примеру, сейчас рассматривают вариант работы с сельскохозяйственными кооперативами. Заявки на крупные поставки зерна уже пришли от таких объединений из Луганской, Донецкой и Харьковской областей.

«Государство и сельхозпроизводители сейчас повернулись друг к другу лицом. Те программы, которые предлагает ГПЗКУ, – это эффективный финансовый инструмент. Поэтому сейчас мы должны сделать все, чтобы эти программы развивались с пользой для аграриев», – подытожил Геннадий Новиков.

Одним из представителей сельхозпроизводителей на круглом столе был вице-президент Ассоциации фермеров и частных землевладельцев Украины Николай Стрижак. Отзываясь о представленных программах ГПЗКУ, он выразил надежду, что Корпорация поддержит малых агропроизводителей и создаст все необходимые условия для их развития.

«Если в стране растет количество фермерских предприятий, значит, для этого были созданы все условия. Вместо этого, в Украине мы наблюдаем стремительное сокращение количества сельхозпроизводителей. Необходимо, чтобы государство слышало просьбы фермеров и создавало благоприятные условия для развития агробизнеса. Если ГПЗКУ намерена работать над этим, мы готовы оказывать поддержку и содействие», – сказал Николай Стрижак.

После того, как все получили возможность выразить свою точку зрения, рассказать о насущных проблемах и поделиться идеями, участники организовали дискуссию в формате вопрос-ответ. Фермеры расспросили о деталях программ и условиях сотрудничества, высказали свои пожелания и получили необходимую информацию.

Надеемся, что государство и агропроизводители услышали друг друга и создали платформу для эффективного сотрудничества. Какими будут результаты, покажет время(<http://latifundist.com/blog/read/1732-forvardnye-programmy-gpzku-uslyshat-agrariya>). – 2017. – 10.03).